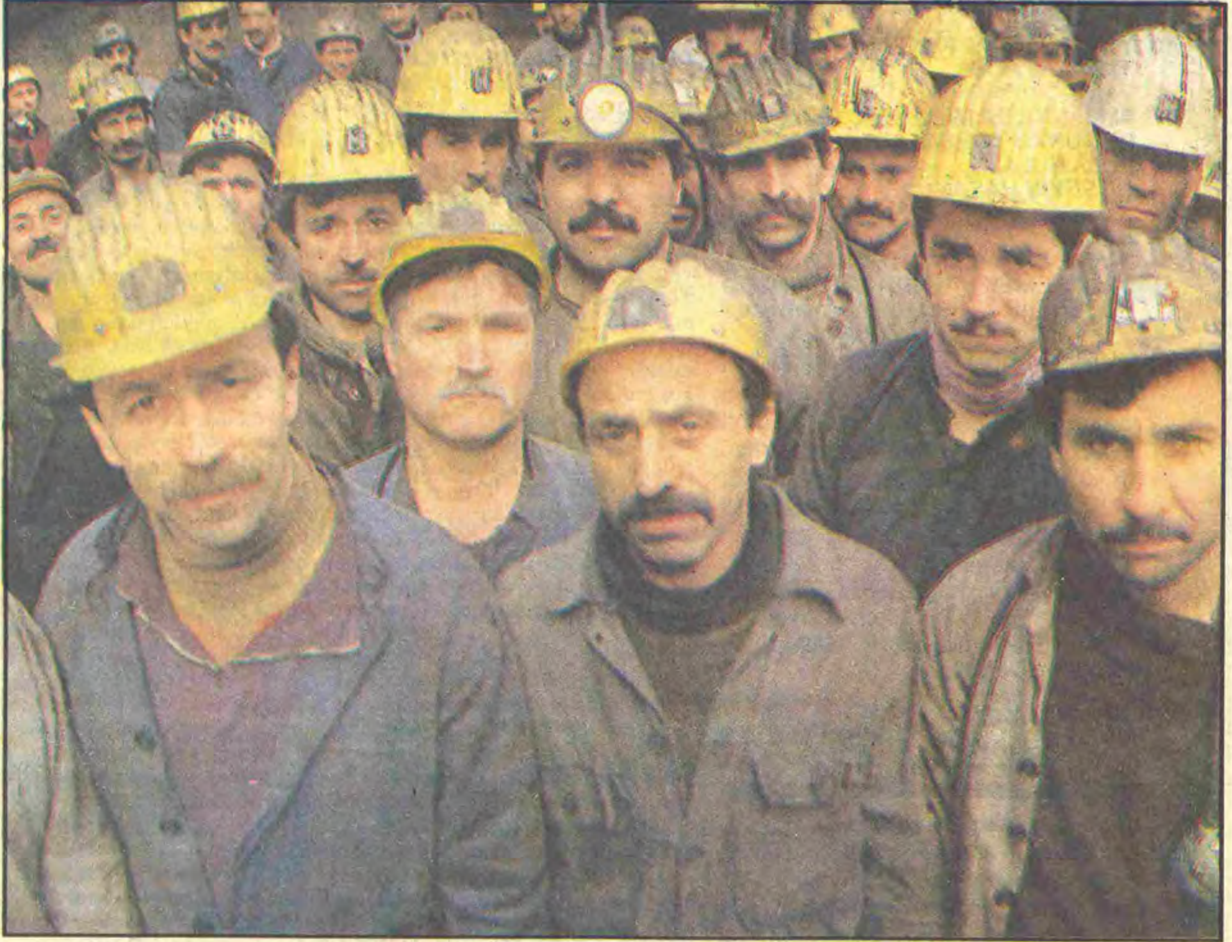
Birlik

AYLIK SİYASİ DERGİ ■ SAYI: 23 ■ MAYIS-HAZİRAN 1993 ■ 10.000 TL. (KDV Dahil)

İşçi hak ve güvence, Çiller "acı ilaç" peşinde!

İçindekiler

Bir ömrü öğretmen ve sosyalizm mücadelesine veren yılmaz ve cefakâr insan, partimizin Kocaeli Kurucu İl Başkanı ve Merkez Disiplin Kurulu Üyesi, yoldaşımız, sevgili arkadaşımız, öğretmenimiz

İBRAHİM İŞYAR'ı

kaybettik.
Onu unutmayacağız.

SBP
Genel Merkezi

EDİTÖRDEN

ÇİLLER ve ACI İLAÇ

Türkiye'de siyasal gündemin çok oynak olduğu, üç gün sonrasının pek görülemediği dönemler olmuştur. Ancak, Özal, ansızın siyasal hayatımızdan çekilince, bundan öte bir durumla karşılaştık. Çünkü, beklenmedik ölümle sadece Cumhurbaşkanlığı boşalmadı, takiben birçok kurumda zincirleme değişiklik ortaya çıktı. Daha önemlisi siyasal gündem altüst oldu. Gündemle oynamayı seven Özal, ölümüyle de bir kez daha gündemleri tepetaklak etti.

60'lı yıllardan itibaren sosyalist akımlarda yer alanların mücadeleleri hep Demirel ve onu iki kez iktidardan alaşağı eden darbecilere karşı oldu. Bazılarınca "demokrasi kahramanı" diye nitelenen ve geçen bu otuz yılda ortaya kayda değer bir şey koymayan Demirel, sonunda Çankaya'ya sıçrayıverdi. Ve şu işe bakın ki, Demirel'li yıllar halen devam ediyor.

Büyük basının gözdesi ve Türkiye'nin ilk kadın Başbakanı Tansu Çiller, "değişik" ve değiştirmekte "kararlı" görünüyor. Gelişi "allah, milliyetçilik, Anadolu insanının sıcaklığını kentlere taşıma" gibi söylemlerle oldu. Ama görülen o ki, uluslararası sermaye çevreleri ve Türk büyük burjuvazisiyle DYP'nin ilişkilerini güçlendirerek, Türkiye'yi yeni uluslararası rolüne hazırlama hevesinde. Demirel'in ona karşı olup olmadığı ve diğer adayların sergiledikleri tutumlar ise işin tevatürü artık. Çünkü, Demirel tercihi ne olursa olsun, araziye uymayı bilen bir siyasi olduğunu geçtiğimiz otuz yılda yeterince gösterdi.

DYP-SHP koalisyonu, ortak protokol ve hükümet programı itibariyle olabilir hükümet seçenekleri içerisinde, 12 Eylül'den çıkış için ehven-i şerdi. Ancak, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve emekten yana muhalefet dinamiklerinin elini kolunu bağlamaktan öte ortaya bir şey koymadı. 12 Eylül'cü kurumlar devam etti. Kürt sorunu konusunda ortaya çıkan ateşkes dönemleri abuk subuk propagandalarla heder edildi. Sendikalaşma, kamu çalışanlarının siyasal katılım hakkı, anayasa ve daha bir dizi konuda kayda değer bir adım atılmadı. CMUK, kısmen olumlu bir adım olmasına rağmen, peşinden güçlendirici diğer adımlar gelmediği için etkisiz kaldı. İşkenceler ve yargısız infazlar pervasızca devam etti. Toplumsal ve teknolojik gelişmenin gerisinde kalmış yasalar ileri sürülerek, radyolar ve kimi TV'lerin susturulmasına körcesine devam ediliyor.

İkinci DYP-SHP koalisyonunun, ilkinden daha olumlu olması için ortada çok fazla sebep yok. Ancak, yaklaşan yerel seçimler ve hatta genel seçimlerin erkene alınması ihtimali nedeniyle seçmenlerin çoğunluğunu oluşturan emekçilerden yana bazı adımlar atabilecekleri belki akla gelebilir. Bu noktada ise Tansu Çiller'in sermayeden yana bir şahin olarak kendini ortaya koyduğu, KİT'ler konusunda filan verdiği sinyallerle iyice anlaşılıyor. KİT çalışanlarını sokağa koyma hazırlığı alttan alta yapılıyor. Bu nedenle umutlanmanın yersiz olacağı açık. Hatta basına yaptığı açıklamalarda emekçilere içirmek için acı ilacının hazır olduğunu ifade ediyor. Ortağı SHP, ilacının içimini kolaylaştırmak için suyu hiç şüphesiz sağlayabilir. Ama, işçi sınıfı ve emekçiler, dar gelirliler ve küçük esnafın acıyla yaşanmış bir 12 Eylül deneyinden sonra bunu kolay kabullenmeyeceği, önümüzdeki yazın da mevsim normallerinin üzerinde sıcaklıkla geçeceği şimdiden görülüyor. Umarız koalisyonun ikincisi, birincisini aratmaz.

Dergi dizilirken İbrahim İşyar'ı kaybettiğimiz haberi geldi. Ailesine, öğretmenlere ve SBP camiasına başsağlığı diliyor ve acılarını paylaşıyoruz.

Sevgi ve Dostlukla,
Atilla Aytemur

Birlik
Aylık Siyasi Dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazıişleri Müdürü: Atilla Aytemur **Yönetim Yeri:** İstiklâl Cad. 459/3 Karagözoğlu Apt. Beyoğlu-İst. **Tel:** 252 76 40-41 **Fax:** 252 76 42 **Posta Çeki Hesabı:** A.Aytemur 666410 **Döviz ve Abone Hesabı:** A.Aytemur İş Bankası Cağaloğlu Şb. Hesap No: 138895 **Ofset Hazırlık:** Papirüs Basım Organizasyonu **Tel:** 527 03 99 **Baskı:** Zafer Matbaası, Cağaloğlu-İst. **Paris Bürosu:** İmam Çevik 91. Rue du fb. St. Denis 75010 Paris/Fransa **Fax:** 42.46.37.99

SÜLEYMAN BULUT

ÖZAL VESİLESİYLE...

Özal, Türkiye'nin 80'li yıllarını yönlendiren bir politikacı olarak çeşitli açılardan mutlaka değerlendirilmesi gereken bir fenomen. Ve bu değerlendirmelerde "eleştiri" ile "sonuçta olan biten nedir'i" anlamanın arasındaki nüanslara da dikkat etmek gerektiği düşüncesindeyim. Özal politikalarına karşı mücadele etmekle, bu politikaların ne olduğunu anlamak arasında bir düzey farkı var. Bu farkın hakkını vermek, sol politikalar açısından da çok önemli. Çünkü karşı olduğumuz ve değiştirmek istediğimiz şeyin "ne olduğu"nu, yani varolanı çok iyi görmek gerektiği açıktır.

Ben bu yazıda, Özal'ın politik eleştirisinden çok, Türkiye siyaset sahnesine onunla birlikte gelen iki noktaya dikkat çekmek istiyorum. Bundan sonra, sözünü edeceğim bu iki nokta, Türkiye'de siyaset yapanların yanında ya da karşısında yeni konumlarıyla varolacak ve hesaba katılması gerekecektir, diye düşünüyorum.

1. Özal Dönemi, Burjuvazinin Ekonomik Hegemonyasını İdeolojik ya da Entelektüel Hegemonyasıyla Tamamladığı Bir Dönem Oldu

80 öncesi dönemde burjuvazi her ne kadar ekonomik anlamda hegemonya üstünlüğünü elinde tutuyor olsa bile, ideolojik hegemonya daha çok resmi ideolojinin, bir başka deyişle Kemalist ideolojinin etkisindeydi.

Bu noktada sosyalistlerin genel bir yanlışı, bu Kemalist ideolojiyi sol bir ideoloji gibi algılamaları, daha beteri, benimsemeleriydi. Oysa, bu dönemde sosyalistler daha dar bir alanda kültür alanında hegemonya üstünlüğüne sahiptiler. Herkes bilir ki, o dönemde solcu olanların kaynakları köy romanları ve şiir gibi kültürel çalışmalardı. Kültür alanından sosyalizme insan taşınabiliyorsa, bu, sosyalistlerin bu alandaki hegemonik üstünlüklerinin bir sonucuydu.

Özal'a dönersek... Burjuvazi, 1980'lere kadar çeşitli sınıfsal ittifaklarla yürüttüğü iktidarını, liberalizm rüzgârından aldığı esintilerle (yani liberalizmi Türkiye ölçülerine indirgeyerek) entelektüel alanda da pekiştirdi. 80'ler boyu Özal'ın çeşitli önerilerinin alternatifsiz kalmasının bir anlamı da buydu. Tabii burada, hemen şu haklı itiraz yapılabilir: "Efendim, 12 Eylül döneminin acımasız ve anti-demokratik şartlarında, başka fikir ve örgütlenmelere imkân mı tanındı ki, alternatif olabilsin?" Bu elbette haklı bir itiraz; ama ben de zaten belli, verili koşullardaki —80'lerdeki— alternatifsizlikten söz ediyorum. Olayın, bu koşullarda ortaya çıkması, koşulları öne çıkararak, olayın kendisini görmemizi engellememeli diye düşünüyorum.

Türkiye'de Özal politikalarına alternatif üretebilecek sosyalistler ve sosyalist ideoloji, dünyadaki bilinen gelişmeler sonucu hızla erozyona uğruyordu. Erozyon halindeki bir ideolojiden, o koşullarda alternatif üretmesini beklemek biraz hayal olurdu tabii... Burada "devletçiliği" sosyalist bir alternatif olarak düşünemediğimi belirtmek istiyorum.

Özal'ın yaptığı işe dönersek... Dünyada hepimizin bildiği gelişmeler olurken, Türkiye ekonomisi de gerek birikim noktası gerekse sınıfsal ve kültürel mücadelelerin sonucu belli bir tıkanma noktasına gelmişti. Burjuvazi açısından, bu nokta, açık bir sınıfsal

tercih yapılarak, geleneksel politikalara sırt çevrilerek aşılabilirdi. 24 Ocak kararları bunun ilk işaretiydi. 12 Eylül, yeni sınıfsal politikalar için havada aranırken, yerde bulunan bir zemin oluşturdu. Bu noktada olayı, ne sadece nesnel gelişmeler olarak, ne de sadece Özal'ın dahiliğiyle açıklamamak gerektiğini düşünüyorum. Ama şunu teslim edelim, Özal, bu koşullarda burjuvazinin yetenekli ve değişimci bir politikacısı olarak ortaya çıktı.

Burjuvazinin ideolojik hegemonyasıyla ilgili düşüncemi desteklemek için iki örnek vermek istiyorum. Birincisi TÜSİAD... TÜSİAD, 80 öncesi daha çok işverenlerin bir "tepki" örgütüyken, bugün, "toplum" adına projeler üreten, toplumun gündemindeki her konuda çalışmalar yaparak fikirler üreten bir örgüt konumuna geldi. Bilindiği gibi toplumdaki egemen fikirler her zaman kendilerini, toplumun genel fikirleri gibi satarlar. TÜSİAD şimdi, kendine güvenen bir sınıfın örgütü olarak bunu yapıyor. Yani sadece tepki göstermekle yetinmiyor, kamuoyu oluşturuyor, fikir oluşturuyor. Bir başka örnek, Özal'ın, "ben zenginleri severim" sözünün toplumdan neredeyse hiç tepki almaması. SHP bunu seçim çalışmalarında bile kullandı ama bir tepki alamadı. Toplumun pek çoğu yoksullardan oluşuyorsa ve bu toplum Özal'ın "ben zenginleri severim" sözüne canlı bir tepki göstermiyorsa... ideolojik hegemonyanın kimde olduğu açıkça belli değil midir?

2. Özal Dönemi, Müslümanların Politik Meşruiyet Kazandıkları Bir Dönem Oldu

Kemalist rejim, iki yaklaşıma hep "şiddetle" karşı koymuş, kendini neredeyse dinsel ve komünist cereyanlara göre tarif etmişti. Dinsel akımlara "gerici", komünist fikirlere "kökü dışarda" damgasını vurmuş, deyim yerindeyse her fırsatta "başkalarını ezmeye" çalışmıştı. 1960'larda boy veren solun kitleselleşme çabaları bir süre sonra, silahla ve jakobenizmle özdeşleşerek puan kaybederken, Müslüman kesim daha çok "takiyye" yaparak siyasette varolmaya çalışmıştı. Bu tavrın en tipik örneği bilindiği gibi Erbakan'dır.

Şimdiye kadar TC'nin başbakanları ya da cumhurbaşkanları ne sola ne de dinsel örgütlenmelere sıcak bakmamışlardı. Burada Bayar-Menderes dönemine bir gönderme yapılabilir belki, ama bunun epey kısıtlı ve daha çok "oy denetimi" tandanslı bir hoşgörü olduğunu söylemeliyiz.

Ve Özal ilk kez, sağ açısından bu ikilemi dağıttı. "Müslüman" olduğunu söyleyerek, Kemalist devletin Müslümanlar'a tanımadığı meşruiyeti, onlara tanıdı. Müslümanlar'ın batıl olarak tanımladıkları politikalarına rağmen, Özal'a duydukları yakınlığın temelinde bu vardır.

Yanlış anlaşılmasın, bu tespitte, Özal Müslümanlar'a böyle bir meşruiyet sağlamakla çok kötü bir şey yapmıştır, gibi bir eleştirim yoktur. Tersine, herkesin söz hakkını savunduğum gibi Müslümanlar'ın da söz hakkını savunuyorum. Burada bir kuşku olmamalı. Ben sadecebir tespit yapmaya çalışıyorum.

Konuya dönersek... Özal hangi amaçlarla yapmış olursa olsun, böyle bir politika izleyerek, Müslümanlar'a politik meşruiyet sağladı. Bundan sonra daha radikal bir Müslüman politikası gündemde olacaktır. Ve sol, bundan sonra Müslümanlar'a ilişkin politikasını "gericilik" üzerine değil; bu yeni konumda, bulacağı yeni argümanlar üzerine oturtmak zorundadır. **Yani burjuvaziye ilişkin politikalarını zenginleştirmek zorunda olan sol, Müslümanlar'a ilişkin politikalarını da gözden geçirmek ve zenginleştirmek zorundadır.** Gerici veya benzeri Kemalist söylemlerle yetinilemez. Bu gözden geçirme ve zenginleştirme, öyle sanıyorum, "laiklik" ve "demokrasi" tanımlarına Kemalizm'in atfettiği anlamlardan öte yeni anlamlar bulmakla başlayacaktır.

Şimdilik Özal vesilesiyle değindiğim bu konular, sanırım bundan sonra hep gündemde olacak konular.■

TEKTAŞ AĞAOĞLU

"MUCİZELER ÜLKESİ!"

Nereye bakarsanız bakın, çöküntü emareleri sürüyor.

Devlet başkanının, âcil bakım önlemlerinin yetersizliğinden, düştüğü yerde kalıp öldüğü ve onca hazırsızlıkığın yerine tüm çağdaş alet ve edavatla, ihtimam ve beceriyle saatler boyu ölüyü diriltme çabasının ikâme edildiği bir uygar ülke düşünebilir misiniz?

Bunun ardından iki hafta geçmiyor, İstanbul gibi bir dünya metropolünün göbeğinde yıllar yılı herkesin gözü önünde yığılıp büyüyen çöp dağı patlıyor, mezbelenin altından otuza yakın ceset çıkartılıyor.

Bu arada ülkenin dört bir yanında on binlerce belediye işçisine toplu sözleşme hakları olan maaş farkları aylardır ısrarla ödenmemektedir. Gerekçesi son derece basittir: belediyelerin parası yoktur! Ve bu paranın "bu defalık!" bir yerlerden bulunabilmesi için baştaki hükümetin koalisyon ortakları arasında cumhurbaşkanı seçimi telaşı arasında pazarlık sürmektedir.

Ve hafta geçmemektedir ki, "hukuk devleti" lafını ağzından düşürmeyen bir hükümet iş başındayken, ülkenin orasında burasında terörist ilan edilen bileri herkesin gözü önünde yargısız infazlara kurban gitmesin.

Evet, bu ülke, sözgelimi böyle şeylerin pekâlâ olabildiği, sürekli olageldiği bir ülke.

Hepsi bu kadar mı? Devletin bütün kademelerinde hırsızlık, yolsuzluk, dolandırıcılık almış yürümüş. Seçimle başa gelen belediyeler en başta gelen, en pis kokuların saçıldığı yolsuzluk yuvaları. Birkaç yıl öncesinin hayali ihracat rezaletinin baştan beri bilinen, hepsi de yüksek resmî sıfatlı sorumluları, şimdi bir bir "açıklanıyor" da kimsenin kılı kıpırdamıyor. Öğretmenlerin resmî yardımlaşma derneğinin dara düşen bir basın ağasını kayırma uğruna bulaştırıldığı yolsuzluk açığa çıktığında hükümetin başındaki zat, "Olmuşsa olmuş, n'apalım?" deyip işin içinden çıkıyor. Başta İstanbul olmak üzere "şehirlerimiz"in hali ortada. Televizyonun —resmîsinin de, korsanının da— hâli gözler önünde: korsanlık yıllardır kitabına bile uydurulmadan korsanlık olarak kalırken, ekranlarda kültürel ve ahlâkî yozlaşma/yozlaştırma harikaları sergileniyor. Vb., vb...

Hal böyleyken, hemen tüm basının ve siyaset kodamanlarının ağzından ekonomik gelişmenin, demokrasinin ve uygarlığın "mucize ülkesi" Türkiye yavesi hiç düşmüyor.

"Adriyatik'ten Çin Seddi'ne..."

"Uluslararası itibar!.."

"İmrenilen istikrar!.."

Bunlar neyi gösterir? Her şeyden önce, basının da, siyasetçilerin de nasıl kendi içlerine kapalı bir *özel* âlemde yaşadıklarını ve yine kendi içine kapalı bir dar muhite hitap ettiklerini gösterir. Her ikisinin de gerçekten ve fiilen ilgilendikleri esas konu, toplumun, ülkenin ve ülke insanlarının ezici çoğunluğunun gelir dağılımı, insan hakları, demokratik hak ve özgürlükler, iş ve gelecek güvenliği, hayat kalitesi, doğal ve kültürel miras, vb. düzlemlerinde yaşadığı somut gerçeklik değil, o gerçeklikle hiçbir ilintisi olmayan, âdeta "gerçeküstü" bir âlemdir. Basında ve siyaset muhitinde öne çıkarılan ve sürekli vurgulanan "büyük," "âcil", "önemli" temalara bir bakın, hemen tümünün altından devlet bütçesini iç borçlanma yoluyla haraca bağlamış dış bağlantılı bir avuç finans kapitalisti ile onların yörüngesin-

de işini yürüten beş-on milyonluk bir kesimin ilgilendiği sorunlar çıkacaktır.

- Siyasetçilerin bir bölümü her ay başı bastıran iç borç faiz ödemeleri yüzünden sözgelimi tarımın desteklenmesinde zorluklarla karşılaşıldığından "şikâyet" edip durmuyor mu? Ama köylüden satın alınan ürünün parasını ödemeyi sürekli ertelerken (ya da köylünün hakkının zamanında verilmesini, memur maaşlarının enflasyonun gerisinde kalmasının "mazereti" olarak öne sürerken), iç borç faizlerinin günü gününe ödenmesinden hiç şaşmıyor. Siyasetçilerin bir başka bölümü ise memur maaşlarına zam yapmanın ya da tarımı desteklemeyi sürdürmenin ya da bu tür vaatlerle seçim kazanmaya çalışmanın ekonomiye ve ülkeye ihanet olduğu iddiasında. Siz hiç büyük basında da, tutarı 200 trilyona ulaşan iç borcun alacaklılarına aylık faizlerin aksatılmadan ödenmesinin ekonomiye bindirdiği yükün ve ülkenin bundan uğradığı kaybın mesele edildiğini gördünüz mü? Ama köylünün, yani ülke nüfusunun yarısının ekonomiyi batırdığı, köylüye destek vermenin gericilik olduğu teması, KİT'lerin özelleştirilmesinin mutlak zorunluluk olduğu iddiasının yanısıra, basının ve iş âleminin ve sık sık onlarla ağız birliği yapan siyaset muhitinin çok bilmiş sözcülerinin ağzından hiç düşmüyor.

Siz hiç sanayi ve hizmet sektörleri işverenlerinin çalışanları sendikasızlaştırma eylemlerine, bu arada taşeronculuğun hızla yaygınlaştırılmasına sazlı, sözlü, temaşalı büyük basında ("medya" diyorlar şimdi adına) eleştiri yöneltildiğine tanık oldunuz mu? Hâlen bu ülkede her 1,5 dakikada bir iş kazası oluyor, her 1,5 saate bir işçi ölüyor ve her kırk dakikada bir işçi sakat kalıyor! 1975'ten 1991'e kadar yaklaşık 3,5 milyon sigortalı nüfusun % 80'i iş kazasına uğramıştır (*Cumhuriyet*, s. 3, 21 Mayıs 1993). Evet, % 80'i! Siz hiç bu "medya"nın bu boyutta bir felaketi, habercilik görevini yasak savma kabilinden yerine getirmenin ötesinde, ciddiye alıp da üzerine gittiğini görüp işittiniz mi? Oysa sendikalı işçilerin elde ettikleri "aşırı yüksek ücretler" bu basında yorumlar döktüren, maaşları boylarından büyük kalem ve kelam erbabının ısrarla ilgilendikleri konuların en başında gelmektedir.

Baştaki koalisyon hükümetinin beş yüz günlük icraat dönemi sonunda iç borçlar tutarı neredeyse 200 trilyon TL'ye çıktı. Bu borca % 70'in üzerinde faiz ödemeleri her ay kimlere yapılmaktadır? Ülke nüfusunun en varlıklı % 20'si şu sıra toplam milli gelirin % 56'sını almaktadır. En yoksul % 20'ye düşen gelir payı % 5'i geçmiyor. % 20'nin başını kaç aile çekiyor? Sermaye kesiminin faiz, kira, kâr gelirlerinin toplam millî gelirdeki payı 1980'de % 49'du. 1991 yılı sonunda % 60'a çıkmıştır. Bu payın 1984 yılında % 64'e kadar tırmandıktan sonra 1991'de % 60'a gerilediği görülüyor. Aradaki fark işçi, memur, emekli gelirlerinin son yıllarda "popülist" (yani oy gözetici) politika tercihlerinin prim yapması sonucu görece hızlı artmasından kaynaklanıyor. Buna karşılık bütün üretici sektörlerde ve bu arada sanayide yıllardır yatırımlar sürekli düşüyor. Ülkenin toplam üretim hacmi ve kapasitesi daralıyor, ekonominin bütününden koparılan sermaye payları giderek finans kapitalistlerinin at koşturduğu spekülatif alanlara kayıyor. Ve işsizlik çığ gibi büyüyor, kronikleşiyor. İşsizlik büyürken, bir yandan da asgarî ücretle, sigortasız çocuk çalıştırma dört bir yana kol atıyor. Sokaklarda ayakkabı boyamaktan izbe imalathanelerde, tamirhanelerde, vb. çalışmaya kadar her alanda işe sürülen 8-16 yaş arasında çocuk sayısı gittikçe büyüyor. Bunun onların her birine ve genelde ülkenin geleceğine neye mal olduğunu, ülkeye ve dünyaya nizamat vermeye bayılan siyaset erbabının da, "medyatik" basının da kendilerine dert ettiğini hiç gördünüz mü?

İşçi, memur ve emekli-

lerden oluşan ücretli kesimin toplam milli gelirdeki payı 1980'de %26,7'den 1988'de 17,4'e kadar düştü. Ondan sonra artmaya başlayarak 1991 yılı sonunda % 23,6'ya kadar yükseldi. Yani Özalcılığın "çağ atlattığı" Türkiye'de bugün 1980'e kıyasla yine geride. Ne var ki, 1980 ile 1989 arasındaki aşağı yukarı % 10 kayıp ücretli kesimin yanına "kâr" kaldı! Siz hiç bu kesim insanlarının günlük somut yaşantısında bu kaybın yıllar yılı ne anlama geldiğinin siyaset erbabının iç ve dış meclislerinde, ya da "medyatik" basında mesele edildiğini gördünüz mü?

Tarıma gelince. Millî gelirden bu kesime düşen pay (büyük toprak sahiplerinin, büyük kapitalist işletmecilerin, vb. aldıkları aslan payı hatırda tutulmak şartıyla) 1980'de % 23. 1991 yılı sonunda ise % 16,9. Yıllardır ısrarla izlenen dışarıdan güdümlü Özalcı politikaların doğurduğu bu sonuç, yani tarım kesiminde yıkım (yani ekonominin sağlıklı geleceğinin, maddi potansiyelinin ve insan kaynaklarının bugünden harcanıp talan edilmesi) kimi politikacıların hiç umuru değilken, kimilerinin de geçici oy pazarında ne kadar olabilirse ancak o kadar ilgisini çekiyor. Tarımı destekleme politikalarını her fırsatta "çağ dışı" ve ekonominin sırtında "kambur" diye lanetleyen basın ise (hayranı olduğu AT ülkelerinden birinde olsa dokuz köyden kovulurdu) geçimlerini tarımdan sağlamaya zorlanmış on milyonlarca ülke insanını insan yerine koymadığı için —daha doğrusu, azınlık büyük sermaye ve uluslararası kapitalist tekeller namı hesabına harcanacak hurda yerine koyduğu için—, uğradıkları gelir kaybının köylü yurttaşları bugün ne hale getirmiş olduğunu da, "2000'li yıllar"ın "mucize ülkesi"nde hallerinin bu gidişle ne olacağını da hiç dert edinmemektedir. Ayrıca, pek sahip çıkar göründüğü şehirlere ve şehir sakinlerine ne değer verdiği, şehirlere tarım kesiminden aşırı göç ve bundan kaynaklanan çarpık şehirleşme olgusuyla tarım gelirlerindeki düşüş arasındaki ilişkiyi irdelenmeye değer görmemesinden bellidir.

Kısacası, "2000'li yıllar öncesi" Türkiye'de siyaset kadrolarının da, medyatik basının da esas gündemini işgal eden sorunlar nüfusun büyük kesimini, çalışan yığınları hiç ilgilendirmemektedir, ya da, daha doğrusu, *tersinden* ilgilendirmekte, hem de çok ilgilendirmektedir. Çünkü onların ve ülkenin bugünkü ve gelecekteki çıkarlarını değil, onlara taban tabana karşıt çıkarları besleyen dinamikler üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ne ki bunun böyle olmaması için bir neden var mı?

Yok!

Türkiye, bir zamanların çok özlenen "Küçük Amerika"sı olma yolunda hızla ilerliyor. Epey de yol katedildi. Siyaset âlemi ile iş âleminin iç içe geçme, bütünleşme süreci, özellikle son birkaç yılda, şaşılacak ölçüde ileri boyutlara erişti. Bugünkü sosyal demokratlı koalisyon hükümeti içinde yüz milyarlar, trilyonlar ölçeğinde parayla oynayan bir düzineye yakın işadamı var. Yeni cumhurbaşkanı olan başbakan ülkenin en zengin insanlarından biri. Bir politik jest uğruna dilediği an 600 tane fötr şapka ısmarlayıp hayranlarına dağıtabiliyor! (Bunu da bir TV röportajında göğsünü gere gere bütün ülkeye ilan etmeyi ihmal etmiyor!) Ondan önce cumhurbaşkanı ve başbakan olan zatın genç oğlu ABD bankalarından "teminatsız" sağladığını söylediği "kredi"ler sayesinde üç yılda her bir işe dalıp büyük servet yapıyor, ülkenin en önde gelen özel/korsan TV'lerinden birini bırakıp bir başkasının sahibi oluyor. Bir seçimde, değil milletvekili olabilmek, bir partiden aday adayı olabilmek için, ya cepten harcayarak ya da borç edip minnet altına girerek en azından birkaç milyar akıtmak gerekiyor. Bırakınız bugün TBMM'deki partilerin savundukları politikaları, çıkardıkları yasaların ne-

ler olduğunu ve neler olmadığını, vb., her birini orada temsil eden "milletvekilleri"nin sosyal yapıları ve kimlikleri üzerinde en sıradan bir inceleme bile politika âleminin ne denli boğazına dek paraya ve iş âlemiyle ilişkiler içine batmış olduğunu gösterir. Politikacılar artık burjuvazinin ideolojik-politik *temsilcileri* olmaktan da çıkmış, kapitalist çıkar mihraklarının *doğrudan* temsilcileri olmuşlardır.

1980 sonrası faşist ve faşizm uzantısı rejimin yukardan aşağı şartlandırmalarının ekonomide, sosyal hayatta, ahlâkta ortaya çıkardığı sonuçlardan biri de budur. Zenginleri sevmek, onların sevilmeye en başta layık olduklarını, dolayısıyla ülke yönetiminin "onun bunun" elinde değil, zengin olabilmek için başkalarını sömürmede ve kamu fonlarına el koymada harikalar yaratacak kadar uyanık, gözükara, iş bitirici olduklarını servetleriyle bilfiil ispat edenlerin elinde olması gerektiğini göğsünü gere gere düşünmek ve söylemek, herkese de düşündürmek ve söyletmek için elden geleni geri komamak şimdi günümüzün "yükselen değerler"indendir. Bunda, nicedir ülkenin "tanınmış genç işadamları"nı doğrudan politikaya girip ekonominin yönetimini ve ülkenin geleceğini "kendi elleri"ne almaya çağırmayı da kendine iş edinen yazılı, sözlü, temaşalı medyatik basının büyük dahli olmuştur.

Neden olmasın ki?

Büyük basın (ya da "medya") dedikleri de artık büyük sermayenin bir uzantısından başka bir şey değil. Sigortacılıktan ütü pazarlamacılığına kadar iş âleminin her dalında yuvalanmış bir "basın" düşünebilir misiniz? Düşünebilirsiniz tabii, çünkü dünyanın her yerinde oldğu gibi bizde de *var*! Patronları Karun kadar zengin işadamları: ihaleciler, hayali ihracatçılar, inşaat ve bankacılık sektörü spekülatörleri, korsan TV'ciliğin, radyoculuğun "serdengeçti" mucitleri! Yazarlarının ve yorumcularının büyük çoğunluğu, gelirleri ayda kırk-elli milyondan aşağı düşmeyen "medyatik" laf ebeleri: toplum ve vicdan kurallarını hiçe sayıp her koyunu kendi bacağından astıktan sonra gemisini yüzdürmede kaptan olduğunu her ispat edende ülke ve toplum adına bir "mucize" keşfeden, akılları kendilerinden ve patronlarına verdikleri hizmetten menkul ukalalar! T. Özal ve S. Sabancı hayranlığının, Zonguldak ve belediye işçisi, köylü düşmanlığının, Amerikan muhibliğinin ve özelleştirme çığırtkanlığının, sosyalizmi hafifseme, "Yeni Dünya Düzeni"ne yaltaklanma cibilliyetinin, "yeni Osmanlıcı"lık türünden şoven şişinmeciliğin, vb., vb. en başta ve en çok bu basında türeyip üremesi boşuna mı?

Ülke insanlarının yaşadığı somut gerçeklikten kopuk siyasi kadroların seçimle başa geçtikleri, seçmenlerin tercihi ve temsilcisi oldukları iddiası düpedüz yalandır. Öyle olsaydı, onları "seçen"lerin hali şimdi böyle olmazdı. Bu düzende böylesi politikacıların ve onların parlamentosunun, o parlamentodan çıkan hükümetlerin çalışanları, işçi, memur ve emeklileri, köylüyü, işsizleri, çalıştırılan çocukları temsil ettiği nasıl söylenebilir ki? Zengin yoksulu, çalıştıran çalışanı temsil etmez. Olsa olsa, sömürmek ve ezmek için aldatır. Çoğu zaman da, şimdilerin "mucize ülke" Türkiyesi'nde olduğu gibi, aldatmaya bile gerek görmez!

Şu sıra (bu satırlar yazılırken) ülkeye yeni bir başbakan aranıyor. Kim arıyor? Nerden aranıyor? Nasıl biri aranıyor? Bunca telaşlı arayışta bir buçuk yıl önce bu parlamentoyu seçmiş olanların, seçmenin yeri ne? Ona bir şey soruluyor mu? "2000'li yıllara açılan" Türkiye'nin yeni başbakanının kim olacağına, nasıl biri olması gerektiğine kim, nerede karar verecek? Basında özel bir çabayla cilalanıp parlatılan, bir gözü Washington'da, öbürü Brüksel'de medyatik adaylar kimlerdir? Sözde başbakan adaylarının dediklerine, ettiklerine, basın-

da koparılan fırtınaya şöyle bir bakmak, bu işte seçmen iradesini kaale almanın kimsenin aklından dahi geçmediğini göstermeye yeter de artar bile.

Büyük basının en önde gelen günlük gazetesinin büyük başyazarının deyişiyle, "1980'den sonra" (evet, 1980'den sonra, yani 12 Eylül faşizmiyle birlikte!) "inanılmaz bir sörf tahtasının üstünde...onu 21. yüzyıla taşıyacak mucizeyi yakalayan" (*Hürriyet*, s. 35, 16 Mayıs 1993) şimdinin Türkiyesi'nde basının da ülke kamuoyunun temsilcisi olduğu söylenemez. O da içi boş bir efsanedir. "Medyatik" basının temsil ettiği, onun kendi sûretinde kendi yaratıp politik manipülasyona araç kıldığı yapay, sentetik bir "kamuoyu"dur. KİT'lerin özelleştirilmesi üzerinde koparılan şamata bunun tipik örneğidir. Ülkenin ve halkın "özlediği" bir başbakanın seçimiyle ilgili kampanyalar, canhıraş gayretler bir başka örnektir.

Büyük başyazar, gazetesiyle ilgili olarak, "Okurlar, iş adamları ve ilan verenlerin çizdiği" (*aynı yer*) bir "fotoğraf" sunuyor okurlarına. Bu fotoğraf söz konusu gazeteyi, kendi deyişiyle, "ideal gazete..." olarak göstermekteymiş. Bu sonucu çıkaran "bağımsız" araştırma kurulunun çalışmasını "dünyanın en önemli denetim kurumlarından Arthur Henderson kontrol etmiştir," diye de ekliyor (*a.y.*). Ve "Lider bir ülke: Türkiye... Yeni rüzgârları alan ve geleceğin yeni yönelişlerini kavrayan bir gazete...ile buluşmaktadır," diye sözü bağlıyor.

Gerçekten de, Türkiye'nin hâlinden geleceğine bakışını ne güzel dile getiriyor!

Hiç pervası yok!

Yalnız o mu?.. "Demirel'in Çankaya'daki sorumluluğu bizce hükümetlere ve topluma ufuk açan ve cesaret veren bir rol üstlenmektir. Türkiye'ye 2000'li yıllar için yabancıların öngördüğü ekonomik ve siyasal büyüklükler, bizim düşlerimizin daha önündedir. Türkiye günü kurtarmaya önem veren korkak ve kanaatkâr siyasetçilere mahkûm olmamalıdır. Çünkü bize biçilen rolleri hakkıyla oynayacak gücü kazanmamızı, sınırlarımızın ötesinde de bekleyen toplumlar var..." (*Sabah*, 16 Mayıs 1993, s. 3, Başyazı.)

"Bize biçilen rol"ün gereğine ve bedeline gelince, onu da ülkenin bu ikinci önde gelen gazetesinin büyük başyazarı en son IMF ültimatom mektubunu *kendince özetleyerek* bakın nasıl açıklıyor: "Verimsiz teşvikler kaldırılıp tarım desteklemeleri daraltılmalı; KİT sisteminin zararlarından kurtulmak için özelleştirme hızlandırılmalı; ekonomiyi içinden çıkılmaz hale getiren, bütün dengeleri bozan enflasyonu önlemek için kamu açıkları mutlaka azaltılmalı."

Ve sonuç: "Koalisyon hükümeti 500 gün önce bu icraatı yapabilecek kadar güçlü idi. Halktan bu krediyi almıştı. Ama yapmadı, yapamadı. IMF başkanı bu şansın Demirel tarafından heba edildiğini bilmiyor mu?" (*a.y.*)

"Halktan alınan kredi"nin (91 Ekim seçimi sonucunun) nereye nasıl harcanması gerektiğine dair bu beyanlar ("kamuoyu"nu yansıtan "tespitler" diyebilirsiniz!) bu büyük başyazar gibilerinin seçimlerden, seçimle başa gelen politikacılardan ve onların oluşturduğu karar mercilerinden ne beklediklerini ve ne istediklerini, onlara ne gibi bir rol biçtiklerini —ve bu arada burjuva demokrasisinin *özünü* de nasıl doğru değerlendirdiklerini— ne güzel açıklıyor!

Onun da hiç pervası yok!

Yok, çünkü işin içine büyük basınla iç içe geçmiş iş âleminin beklentileri ve gelecek projeksiyonları girince, ekonominin sözde "değişmez"leri, sermayenin çıkarı ile emekçilere, ülke nüfusunun ezici çoğunluğuna o çıkar doğrultusunda biçilen rol ve IMF girince, yani büyük başyazarın kendi deyişiyle Türkiye'ye 2000'li yıllar için yabancıların biçtiği roller girince, böylelerine, "Adamdan mı yanasın, ayıdan mı?" diye sormak bile abestir! ■

YILDIRIM KOÇ

1 MAYIS NASIL KUTLANMALI?

1 Mayıs, işçi sınıfının uuslararası birlik, dayanışma ve mücadele günüdür.

1 Mayıs, "işçi bayramı" değildir. 1 Mayıs'ta, işgücünden başka satacak bir şeyi olmayanların, bir ücret karşılığında alınteri ve beyin gücüyle yaşamını kazananların ayrı bir toplumsal sınıf oluşturduğunun vurgulanması özellikle önemlidir.

1 Mayıs, "emekçilerin bayramı" değildir. "Emekçi" veya günümüzde giderek yaygınlaşan "çalışan" kavramları, işçi sınıfının yanı sıra, esnaf-sanatkârı ve küçük üretici köylülüğü de kapsar. Diğer bir deyişle, "emekçi" veya "çalışan" kavramında işçi sınıfının yanı sıra küçük burjuvazi de yer alır. Halbuki 1 Mayıs, işçi sınıfının günüdür.

1 Mayıs, "ezilen halkların" günü değildir. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin halklarının özgürlük mücadelesinin ve milliyetçi akımların işçi sınıfı ile ilişkisi, zaman içinde değişen ve tartışmaya açık bir konudur. 1 Mayıs'ın içeriğinin bu değişken ve tartışmalı unsuru da kapsayacak biçimde genişletilmesinin sakıncaları vardır.

1 Mayıs, işçi sınıfının öncüsü olduğu iddiasındaki siyasal parti veya hareketlerin günü de değildir. Sınıfın en geniş kesimlerinin gövde gösterisidir.

1 Mayıs, Hak-İş'in bildirisinde ileri sürüldüğü gibi, "işçi hareketinin birlik, mücadele ve dayanışma günü" değildir. *Sınıfın uluslararası düzeydeki* birliği, mücadelesi ve dayanışması esastır.

1 Mayıs, sendikalı ve sendikasız işçisiyle, memuruyla, işsiziyle ve emeklisiyle, yaşamını işgücünü satarak kazanmış ve kazananlardan oluşan işçi sınıfının uluslararası düzeyde birliğinin, dayanışmasının, mücadele azminin gösterildiği, uluslararası ve yerli sermayeye karşı gövde gösterisinin yapıldığı gündür.

1 Mayıs, sınıf içindeki siyasal görüş, etnik köken, milliyet, dinsel inanç, işyeri, işkolu, meslek, cinsiyet, yaş gibi her türlü farklılığın ikinci plana itildiği, sınıf kardeşliği anlayışının her şeyin önüne geçtiğinin açıkça ifade edildiği gündür.

1 Mayıs, "bizimkiler" dendiğinde, işçi sınıfının anlaşıldığı gündür. İşçi sınıfından biri olmaktan gurur duyulan, dünyanın özgürlük, barış ve refah dolu geleceğini yaratacak gücün işçi sınıfı olduğuna olan inancın pekiştirildiği gündür.

1 Mayıs kutlamalarında, özellikle günümüzde, "sınıf bilinci" ile "sosyalist siyasal bilinç" arasında net bir ayrım yapılmalıdır.

12 Eylül öncesinde bu ayrımın yapılmaması, işçi sınıfının büyük çoğunluğu sosyalizmi benimsemezken, 1 Mayıs'ın sosyalistlerin ve komünistlerin kavga günü olarak kutlanmasına ve gösterilmesine yol açmıştır. Bugün de bazı siyasal hareketlerin gözünde "1 Mayıs, özgürlük ve sosyalizm kavgasını yükseltme günüdür."

1 Mayıs, işçi sınıfının, kendiliğinden sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için sınıf olmasında önemli bir dönüm noktasıdır. Kendisini işçi sınıfının bir parçası görmek, sorunların sorumlusu olan sermayeye karşı kısa vadeli ve dar kesimsel çıkarlar yerine, sınıfın bütününün uzun vadeli çıkarlarını ön plana çıkartmak, sınıf bilincine sahip olmaktır. Ancak sınıf bilinçli işçiler arasında, sorunların çözümü konusunda farklılıklar bulunabilir.

Sınıfın çok geniş kesimleri sendikalarda, benzeri tür örgütlerde veya bir sosyalist partide örgütlenip, yetkili organlarında kabul edilen kararlarla sosyalist bir programı benimseyebilir. Böyle bir durumda, 1 Mayıs'ın, sınıfın büyük

bölümünün doğrudan temsilcisi olan bu örgütlerce birlikte kutlanması doğrudur.

Ancak, sınıf içinde özellikle siyasal görüş, etnik köken ve dinsel inanç farklılıklarının bulunduğu koşullarda, 1 Mayıs'ın *bu farklılıklara dayalı örgütlerce* kutlanması, sınıfın bölünmesine yol açacak, 1 Mayıs'ın özüne zarar verecektir.

İşçi sınıfının çok büyük bölümünün bir sosyalist-programı benimsemediği koşullarda 1 Mayıs'ta işçileri sosyalizm mücadelesine çağırmak ve farklı sosyalizm anlayışlarına dayalı bölünmeleri 1 Mayıs kutlamasına yansıtmak, sınıfın gücünü azaltmaktadır.

Böyle bir durumda doğru olan, 1 Mayıs kutlamalarını sınıfın doğrudan örgütlenmesi olan sendikaların kendi başlarına düzenlemesidir. Sendikaların, genel kurullarında alınmış işbirliği kararları olmaksızın, belirli siyasal parti ya da hareketlerle birlikte yürüyüş ve miting düzenlemeleri çeşitli sorunlar yaratmaktadır.

Sendikalarca düzenlenen 1 Mayıs kutlamalarına emekten ve işçi sınıfından yana tüm örgütlenmeler (siyasal partiler dahil) davet edilmelidir. Ancak bu örgütler, bu toplantılarda evsahibinin koyduğu kurallara uymalı, konuk olduklarını unutmamalı, sendikalara ve sendikacılara karşı düşmanca bir tavır içine girmemelidir.

İşçi sınıfını etnik kökenlere göre bölme çabalarının yoğun bir biçimde sürdürüldüğü ve bu konuda sınıfın doğrudan örgütlenmeleri olan sendikaların meşru ve yetkili organlarında etnik kökene dayalı örgütlerle işbirliği konusunda alınmış kararların bulunmadığı koşullarda, etnik köken ayrımlarına dayalı örgütlenmelerin 1 Mayıs alanını doldurması, işçi sınıfını bölecek ve zayıflatacaktır.

İşçi sınıfını dinsel inançlara göre bölme çabalarının olduğu ve sınıfın geniş kesimlerinin örgütlendiği sendikal yapıların genel kurullarında bu konuda açıkça formüle edilmiş politikaların bulunmadığı koşullarda, bir mezheple işçi sınıfı hareketini özdeşleştirme çabaları da işçi sınıfını bölecektir.

1 Mayıs'ta işçi sınıfının programı, sınıf adına hareket etme iddiasındaki öncücü siyasal örgütlenmeler tarafından değil, sınıfın geniş kesimlerini doğrudan temsil eden sendikal ve siyasal yapılar tarafından formüle edilebilir.

Sınıfın geniş kitlesi henüz bir siyasal partinin programı etrafında birleşmemişse, sendikal örgütlenmeler ve sendikaların yetkili organlarında kabul edilen kararlar önemlidir. Böyle bir durumda, işçilerin, 1 Mayıs günü siyasal görüşlerinin pankartı değil, sınıf örgütleri olan sendikalarının pankartının arkasında yürümeleri, sınıfın birliğinin ve bütünlüğünün sergilenmesi açısından daha doğru olacaktır. Sınıf içindeki siyasal görüş farklılıklarını 1 Mayıs kutlamasına yansıtmak, sınıfı zayıflatır.

Sınıf içindeki farklılıkların önemli olduğu koşullarda, 1 Mayıs'ta ücretli emeğin sermaye karşısındaki bütünlüğünün sergilenmesi daha da önem kazanmaktadır.

Sınıfın siyasal bir program etrafında birleşememesinin yanı sıra, sendikal alanda da ayrı örgütlenmeler gündeme gelebilir.

İşsizler ve emekliler genellikle örgütsüzdür. İşçi sınıfının çeşitli statülerde çalışan kesimleri ("işçi", "memur", "sözleşmeli personel") farklı sendikal yapılarda örgütlenebilir. Bu sendikalar, siyasal görüşlere veya sendikal anlayışlara göre bölünebilir.

1 Mayıs'ın, işçi sınıfının uluslararası birlik, mücadele ve dayanışma günü olarak, aynı sendikal yapılarca birlikte kutlanması, sermaye karşısında sınıfın gücünü daha da artıracaktır.

1 Mayıs, sermayeye ve sermayeden yana siyasal güçlere karşı bir gövde gösterisi günüdür, sınıfından gurur duyma günüdür, sınıfa güvenme ve umut bağlama günüdür, sınıf kardeşliğini yüceltme günüdür, sınıf içindeki farklılıkları bölünmeye dönüştürme çabasında olanlarla mücadele günüdür. ■

HÜSEYİN HASANÇEBİ

ALMANYA'DA MİLLİYETÇİLİĞİN BUGÜNKÜ TORUNLARI BULA BULA...

Nazizm bağımlısı küçük sokak çetelerinin Almanya'da yaşayan yabancılara karşı zaman zaman yapageldikleri saldırılar son bir ayda gözle görülür biçimde tırmanışa geçti; sistemli bir eylem biçimine dönüştü ve özellikle de bu ülkede yaşayan Türkler'e yönelmeye başladı. Solingen kentinde beş Türk'ün ölümüyle sonuçlanan kundaklama ve arkasından gelen saldırı halkaları dünya kamuoyunun dikkatlerini faşizm sabıkalısı Almanya üzerine çekti. Nazizm acaba hortluyor muydu?

Almanya'daki bu saldırıya Türkiye'de politikacılar ve basın şaşı baktı ve bu yüzden de şaşırdı. Olayın Almanlar ile Almanya ve Türkler ile Türkiye ilişkileri başta olmak üzere renkli ve derin yönleri bulunmaktadır; bunlar hiç kurcalanmadı. Ama buna rağmen yanılan da olmadı: Saldırıların süreceğini herkes doğrulukla kestirebildi!

Konuyu, her biri kendi içinde açımlanması gerekli ve zorunlu bazı başlıklar halinde görmeye çalışırsak;

Alman devletinin de, tıpkı Türk devleti gibi, hayli koyu, ilkel bir milliyetçi ideolojisi vardır. Bu ideoloji Alman halkının kültürüne nüfuz etmiştir. "Geç milliyetçilik" grubundan Alman milliyetçiliği saldırgandır ve kendini mutlaka bir "düşmana" göre tarif ederek var olabilecek türdendir. Bu "Alman ideolojisini" sağ partiler taşımaktadırlar. "Düşman" tıpkı bizde olduğu gibi, düne kadar Rusya ve komünizm idi. Almanya'nın bugünkü başlıca sorunu *düşmansızlıktır*. Alman sağı Almanya'nın düşmanını aramaktadır.

Ancak Almanya, Türkiye'den farklı olarak, demokrasidir. Bu demokrasi bir yanıyla dünyanın bu "lanetlenmiş milletten" talebi olarak *dışarıdan*, bir yanıyla da Almanya'nın kendinde düşmanı Nazizme karşı kendi savunması olarak *içeriden* demokrasidir. Bu nedenle Alman halkını da sarıp sarmalamış, Almanya'nın varlık koşulu haline gelmiş biçimiyle Avrupa'nın en güçlü demokrasisidir.

Almanya cihetinde bir diğer önemli nokta "birleşmenin" getirdiği boşluktur. Almanya kendini yeniden böyle "büyük Almanya" olarak kavramaya hazırlanmış değildi. Alman hafızasına birden bire tarihin bütün Almanyası doluşuverdi. Bunlararasında Alman ırkçılığının marjinal bir yer tutmasına belki de sevinmek gerekir.

Almanya'daki Türk kimdir, nedir? Bu soruya otuz yıl geçmiş olmasına rağmen Almanya'da yaşayan Türk'ün kendisi karar verebilmiş değildir. Konunun ikinci ayağı budur.

Türkiye'nin Almanya'ya gönderdiği şey *insan* değil, "işgücüdür". Statüsü "göçmen" değil, "konuk"tur. Üstelik gönderdiği, modern işçi sınıfının bir parçası değil, tarımdan çözülen nüfusun pazuları sağlam kesimidir. Yani Gülsuyu'ndaki, Ümraniye'deki, Kâğıthane'deki her kim ise, işte odur. Bu kesimin orda kimlik diye ortaya koyabildiği en ileri şey "piknik kültürü" ve bir de "İslam davranışıdır";

bir de "üç telli saz"!

Bu haliyle ancak Almanya'daki Türk, Avrupa kültüründen kaçarak, Alman kültüründen ürkerek, kendi kabuğuna çekilerek, İslam'a sarılarak ve çevreiyle sessiz ve insani bir savaşa girişerek varlığını sürdürebilirdi. Kimliğinin altını ancak bunlarla çizebiliyordu. Bu da Türkiye'ye dönük yaşamak anlamına geliyordu. Türk devleti için bu davranış bulunmaz fırsattı. Aksamayan bir döviz akışı sağlıyordu.

Alman devletinin "konuk" gördüğü Türkler de kendilerine "konuk" gözüyle baktığı ve öyle davrandığı sürece, ortada sadece, uzadıkça ev sahibinin canını sıkan bir "misafir" kalıyordu. Kalmanın koşullarına uyarak *kal* dendiğinde kalmayan, o halde *git* dendiğinde gitmeyen bir misafir...

Teritoryal bir temeli yok, kültürel bir temeli de yok, üstelik niyeti de yok. Göçmenleşmekten ve giderek entegre olmaktan korkuyor; Hıristiyanlığa karşı zülfükâr sallıyor. Bu arada insan olarak haklı, "eşit haklar" istiyor.

Arkasından bu topluluğa ikincive üçüncü kuşaklar ekleniyor. Türklük ve Müslümanlık, isteniyor ki bu kuşaklar tarafından da taşınsın. İyi ama nasıl? İlkokulu bitirdiğinde bile altı bin kelimelik düşüncesi olabilen bu çocukları, ordaki yüz kelimelik Türk-İslam kültürü ile Türk tutmak nasıl mümkün olacaktı? Önden Avrupa'ya davet edilen, arkadan Türkiye'ye çekilen bu kuşaklar arada kalıp insan olarak yittiler. Otuz beş yıl böyle geçti.

Bütün bunların hasılası, zaten her daim ve her yerde dramatik olan "göçmenleşmenin" Almanya'daki Türkler için gecikmesi olmuştur. Yeni kuşaklar ilk kuşağı da oraya bağlamış ve dönüş yolları tıkanmıştır. Sadece Nazizm heveslisi sokak çetelerinin değil, bütün bir Alman toplumsal kültürünün her yönden saldırısı başlayacak ve gelişecekti; göçmenleşmeye karşı direnerek zorunlu göçmenleşen Türk topluluğu için de dramatik süreç, biraz da onun seçimi olarak daha dadramatik hale gelecektir.

Almanya açısından bir kere daha bakacak olursak; yabancı işçilerin Almanlar için işsizlik nedeni olmaktan dolayı tepki uyandırdıkları asla doğru değildir. Alman kapitalizmi içinde Türk işçilerine, toplumun "tortusu" olarak bir rol daha uzun bir süre düşecektir. Dahası, kapitalizm "işsizliği yücelten" yeni bir refah toplumu ideolojisine geçmekte olduğundan, bütün Avrupa için "işçilik", ne kadar azalırsa azalsın, yabancılara hep "işçilik" kalacaktır.

Alman halkının ülkesinde yabancıları istemediği görüşü de doğru değildir. Almanlar'ın istemediği şey, yabancıların kendisi değil, "yabancılığıdır". Demokratik olmayan kültürlerden, teknolojik dünyanın dışından gelen ve tek kimlik belirtisi olarak Avrupa kültürüne uzak durma özelliğini gösteren, Alman geleneğine göre emekçi yaşam tarzından çok asalaklığa eğilimli, maişetini havadan ve daha çok da yasa dışı yollardan kazanmayı seçen bir yabancı çoğunluğunun davranış modelidir istenmeyen. Bu noktaya belki de ilave edilmesinde yarar vardır; kapitalizmin yarattığı insan erozyonundan kendini nispeten koruyabilmiş ender milletlerden biridir Almanlar. Kendini kendi geçmişi ile kırbaçlayarak bunu başaran Alman halkının, ülkesindeki yabancılarla yaşadığı muhtelif çelişkileri aşacak olgunlukta olduğundan şüphe edilmemelidir. Sorun büyük ölçüde, yabancıların kendi yabancılıklarını aşıp aşamayacakları ile belirlenecektir. ■

PROF. SADUN AREN
(SBP Genel Başkanı)

"Nasıl Yaşamak İstediklerini Belirlemek Yalnız Kürtler'e Düşen Bir İştir"

• *Sosyalizm sınıfsal, Kürt sorunu ise ulusal yani sınıflar üstü bir sorundur. Böyle olunca sosyalizm ile Kürt sorunu arasında ne gibi bir bağlantı vardır ki, SBP bu sorunun barışçı ve demokratik bir çözüme kavuşturulmasını temelli bir görev olarak düşünmektedir?*

• Sosyalizm, özü itibariyle, insanlar arasındaki eşitsizliklere ve bu eşitsizliklerden kaynaklanan her türlü tahakküm ilişkilerine karşıdır. Bu eşitsizliklerin ve tahakküm ilişkilerinin ekonomik kaynaklı olmasıyla din, cinsiyet ya da etnik (ırk) kaynaklı olması arasında fark yoktur. Bir sosyalist partinin kökeni bunlardan hangisi olursa olsun bütün bu eşitsizlik ve haksızlıklara karşı aynı biçimde karşı çıkması ve barışçı ve demokratik bir çözüme bağlaması gerekir. Bu nedenle, Kürt sorunu (ya da kadın sorunu) sosyalizmden bağımsız ve onun yanında değil, fakat sosyalizmin ayrılmaz bir parçası ve onun içinde bir sorundur.

• *Ülkemizde Kürtler'in yanı sıra Çerkez, Laz, Abaza gibi daha birçok etnik grup vardır. Böyle olduğu halde niçin örneğin bir Laz ya da Çerkez sorunu yoktur da Kürt sorunu vardır.*

• Bunun nedeni Kürtler'in etnik kimliklerine sahip çıkmaları, diğer gruplarınsa bu konuda bu iddialarının bulunmamasıdır. Marksizmin sınıfla ilgili olarak yaptığı ayrımı etnik gruplar için de yapabiliriz. Nasıl ki, sınıf bilincine varmamış olan işçi kitlesine kendiliğinden sınıf, varmış olanlara ise kendisi için sınıf diyorsak, aynı biçimde kimliğinin (farklılığının) bilincine varmamış olan etnik topluluklara kendiliğinden etnik topluluk, varmış olanlara da kendisi için etnik topluluk diyebiliriz. İşte Kürtler, bu anlamda olarak, kendileri için de Kürttürler, bir Kürt toplumu oluştururlar.

Bu nedenden ötürü Kürt sorunu nesnel tarihsel bir olgudur, yoksa bazı kimselerin kışkırttığı yapay — dolayısıyla bu kışkırtıcılar susturulunca ortadan kaybolacak— bir hareket değildir. Gene aynı nedenle, Kürt sorununun sınırlarını ve içeriğini yalnız Kürtler belirleyebilirler. Bu konuda Kürt olmayaların yapacakları bir şey yoktur ve zaten yapmaları doğru da olmaz. Partimiz SBP'nin "Kürtler nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamakta özgür olmalıdırlar" biçimindeki sloganı sorunun bu yanını da doğru bir biçimde yansıtmaktadır.

• *Bir etnik toplum olarak Kürtler üzerine baskı yapılmasının gerekçesi nedir?*

• Bu gerekçe, Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ve iç güvenliğini ve ekonomik refahını güvence altına almaktır. Bu gerekçe yalnız Türkiye için değil, benzer etnik azınlıkları olan diğer tüm ülkeler için de geçerlidir. Baskının temel amacı da, gerekçesine uygun olarak, azınlıkların bir toplum olarak ekonomik güçten ve yönetimsel yetkinlikten yoksun bırakmaktadır. Bu amaçla uygulanan yöntemler uzunca bir liste oluşturur. Şunu da belirtmek isterim ki, baskılarla birlikte iki taraf arasında karşılıklı olumsuz ön yargılar da gelişmeye başlar ve bunlar da giderek bağımsız baskı gerekçeleri olurlar.

Demek oluyor ki, Kürtler üzerinde baskılar ya da aynı şey demek olan Kürt sorunu, kadermiş gibi önlenemez, çzöülemez bir olay değildir. Gerekçeleri ortadan kalktıkça, baskılar da ortadan kalkmaya başlar. Nitekim Sovyetler Birliği'nin çökmesi ile Türkiye üzerindeki dış tehdidin azalması sonucu, Kürtler üzerindeki baskılar da azalmaya ve Kürt sorunu daha geniş ve açık bir biçimde tartışılmaya başlamıştır. Aynı dönemde demokratikleşme hareketinin gelişmekte olmasının da gene aynı doğrultuda etkileri olmuş-

tur. Çünkü, bilindiği gibi, gerekçesini ve işlevini yitiren hiçbir düşünce ya da eylem canlılığını ve varlığını sürdüremez.

• ***Dış güvenlik ve barış bir yana bırakılacak olursa, size göre Kürt sorununun çözümünü sağlayacak temel öğe ülkenin demokratikleşmesidir. Bu tesbitimiz doğru mudur?***

• Evet, Kürt sorununun çözümü için ülkenin demokratikleşmesi zorunludur, temel bir koşuldur. Zaten demokratikleşme dışında, sadece Kürt sorununu çözecek bir yöntem, bir mekanizma düşünülemez bile. Ama hemen belirtmek isterim ki, genel demokratikleşme zorunlu olmakla beraber yeterli değildir. Genel demokratikleşmeyi Kürt sorununun çözümüne de yöneltmek gerekir. Yani ülke demokratikleşirken onu aynı zamanda Kürt sorununun çözümüne de yöneltecek bir mekanizmanın, bir dinamik öğenin varlığı ya da oluşturulması gereklidir. Bu yapılmadıkça ülkenin sadece genel olarak demokratikleşmesi Kürt sorununa bir çözüm sağlamaz.

Sözünü ettiğim bu dinamik öğe Kürtler'in bizzat bu kimlikleriyle ve örgütlü olarak demokratikleşme sürecine katılmalarıdır. Kürtler'in bu örgütlülüğü bağımsız Kürt örgütleri biçiminde olabileceği gibi, Türk örgütleri içinde yer almak biçiminde de olabilir. Bunlardan hangisinin daha geçerli olduğunu söylemek güçtür; bu uygulamada ortaya çıkar. Bu örgütlerin görevi, Kürt sorununa çözümler önererek bunların gerçekleşebilmeleri için demokratik bir savaşım vermektir.

• ***Bütün bu açıklamalardan sonra Kürt sorunu hakkındaki somut çözüm önerinizin ne olduğunu söyler misiniz?***

• Daha önce de belirtmiş olduğum gibi Kürt sorununa çözüm önermek, yani Kürtler'in nasıl yaşamak istediklerini belirlemek (ve bilmek) yalnız Kürtler'e düşen bir iştir. Kürt olmayanların böyle bir iş yapmaya ne hakları ne de böyle bir görevleri vardır. Bu nedenle ne SBP'nin ne de benim bu konuda içeriği belirlenmiş bir önerimiz vardır. Buna karşılık bizim çözümün yöntemiyle ilgili bir önerimiz vardır. Bu öneri — üniter devlet içinde kalmaktan ayrı bir bağımsız Kürt devleti kurmaya kadar— akla gelebilecek tüm olası çözüm seçeneklerinin özgürce tartışılabilmesi ve benimsenecek (gerçekleştirilmesi istenecek) çözümün bu tartışmalardan sonra onların yaratacağı bilgi berraklığı içinde seçilmesidir.

Bu önerimiz, SBP'nin Kürtler'in özgürce benimseyecekleri çözüm (üniter devlet içinde kalma, kültürel özerklik, federasyon, bağımsızlık) ne olursa olsun onu kabule açık olduğunu ifade eder. Tüm tarafların böyle bir tavır (anlayış) içinde olmaları, Kürt sorununun sağlıklı, yani barışçı, demokratik ve kalıcı bir çözüme kavuşturulması için zorunludur. Çünkü gerçekten daha başlangıçta kapı bazı seçeneklere kapalı tutulur, bu seçenekler gündem dışı bırakılırsa, elbette ki, varılacak çözüm Kürtler için geçerli ve dolayısıyla huzur verici ve kalıcı olmaz. Partimizin, "Kürtler nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamakta özgür olmalıdırlar" biçiminde ifade edilmiş olan görüşü, bu konudaki yaklaşımımızı da en kapsamlı ve kısa olarak yansıtmaktadır.

• ***Bu görüşünüz Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden batıya göç etmiş olan Kürtler için de geçerli midir? Yani buralardaki Kürtler de nasıl istiyorlarsa öyle yaşamakta özgür olacak mıdırlar?***

• Bu sorunuz bana konumuza aydınlık getirecek bir açıklama yapma olanağı vermiş oluyor. Şöyle ki, Kürt sorunu açısından, Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan Kürtler'le, batıya göç etmiş olan Kürtler arasında bir ayrım yapmak gerekir. Gerçekten, Doğu ve Güneydoğu'da yaşayan Kürtler için demin sözünü ettiğim çeşitli seçenekler var olduğu halde, batıya göç etmiş olan Kürtler için sadece tek bir seçenek vardır. Bu seçenek üniter devlet içindeki çözüm seçeneğidir. Bilindiği gibi bu seçenek, Kürt kimliğinin tanınması ve gereklerinin yerine getirilmesi, yani Kürt dil ve kültürünün Türkler'inkiyle eşit haklar temelinde özgürce geliştirilmesi anlamına gelir.

Bu ayrımın gerekçesi herhangi ibr açıklama gerektirmeyecek kadar açıktır: Kuşku yoktur ki, örneğin İstanbul, Aydın ya da Antalya'da yaşayan Kürtler için bağımsızlıkçı herhangi bir çözüm fiilen ve pratik olarak olanaksızdır.

• ***Kürt vatandaşlarımızın aşağı yukarı yarısı batı bölgelerimizde yaşamaktadır. Bu durumda, Doğu ve Güneydoğu bölgelerimizde bağımsızlıkçı çözümler batıda yaşamakta olan Kürtler için sıkıntı yaratmaz mı?***

• Kuşkusuz yaratır. Bu sıkıntıları ya da sorunları iki gruba ayırabiliriz. Birinci grup sorunlar pratik niteliktedir. Bunlar, eskiden tek bir yönetim altında yaşamış olan insanların şimdi iki farklı yönetim arasında bölünmüş olmalarından kaynaklanırlar. Bunlar başlıca, mal-mülk, alacak-verecek, kazanılmış hakların ne olacağı, yerleşme ve çalışma hakkı ile aile hukuku sorunlarıyla ilgilidir. İkinci grup sıkıntı ya da sorunlar daha çok siyasal ve sosyal niteliktedir. Bunlar Doğu ve Güneydoğu bölgesinde kurulacak federe ya da tam bağımsız Kürt devletinin Türkiye ile olan ilişkilerinin dostane olmaması halinde karşımıza çıkarlar. Gerçekten bu durumda batı illerimize göç etmiş olan Kürtler'in buralarda huzur içinde yaşamaları zorlaşır. Benzer bir durum örneğin Türkiye'deki Rum azınlık ve Yunanistan'daki Türk azınlık için de geçerlidir. Türkiye ve Yunanistan'ın arası iyiyken azınlıklar da rahat etmişler, araları bozulunca azınlıkların da huzurları kaçmış, çeşitli baskılara maruz kalmışlardır.

• ***Bu söylediklerinizden Doğu ve Güneydoğu bölgeleri için de yalnız üniter devlet içinde çözüm düşünülmeli, bağımsızlıkçı çözümler düşünülmemelidir sonucu çıkarılabilir mi?***

• Hayır, çıkarılamaz. Çünkü, yinelemek isterim ki, bu bölge için bağımsızlık dahil tüm alternatif çözümlerin özgürce ve hiçbir korku duyulmadan tartışılması ve savunulması sağlanmadan ve bunların hepsine açık olmadan sağlıklı ve huzur getirici bir çözüme varılamaz. Bu, yani bütün seçeneklerin eşit bir biçimde ortaya konulması demokrasinin de temel bir kuralıdır.

Demin söylediklerimden asıl iki sonuç (öneri) çıkarılabilir. Birisi, tüm seçeneklerin etraflı bir biçimde tartışılması gereğidir. Çünkü ancak tüm seçeneklerin (çözüm önerilerinin) böyle özgür ve etraflı bir biçimde tartışılması ile her seçeneğin ne gibi sonuçlar doğuracağı görülür ve böylece hem seçim bilinçli yapılır hem de doğuracağı sorunlar için peşinen önlemler düşünülür.

Çıarılacak ikinci sonuç şudur; Kürt sorununun çözümünde, hangi seçenek gerçekleşece olursa olsun, sağlıklı, barışçı ve huzur etirici olabilmesi için, bunun başlangıçtan beri Türk ve Kürt halklarının içtenlikli, özgür ve kardeşçe işbirliği ile gerçekleştirilmiş ve sürdürülüyor olması gereklidir. Bu gereklilik, yinelemek isterim ki, üniter çözüm için olduğu kadar bağımsızlıkçı çözümler için de geçerlidir.

PKK'nın ateş kesmesi, bu nedenle, yerinde bir karardır. Hükümetin de bunu pekiştirecek biçimde davranması ve buna uygun önlemler (özel timin geri çekilmesi, olağanüstü halin kaldırılması ve böyle gibi) alması gerekir. Bu, yalnız PK ateşkesten vazgeçer diye değil, fakat çözüm ancak bu yoldan (barışçı yoldan) gerçekleştirilebileceği için yapılmalıdır. Çünkü açıktır ki, gerçekten özgür bir tartışma ortamı, ancak silahlı ya da silahsız her türlü cebir ve şiddetten arındırılmış bir toplumda sağlanabilir.

• ***Tartışmadan sık sık söz ediyorsunuz. Bu nasıl olacaktır?***

• Önce Kürt sorunu ile ilgili, biri üniter devlet içinde, diğeri çeşitli ölçülerde bağımsızlıkçı iki farklı çözüm olduğunu anımsatmak isterim. Bunlara koşut olarak iki farklı tartışma da söz konusudur. Her iki tartışma platformunda da öğeler, bir tarafta Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, diğer tarafta da çeşitli Kürt örgütleridir. Kürt örgütleri (partileri) olmadıkça bir tartışmadan ve dolayısıyla da Kürt sorununun çözümünden söz edilemez. Demek oluyor ki örgütlenme özgürlüğü Kürt sorununun çözümü için

vazgeçilmez temel bir koşuldur.

Batı bölgelerimzed ya da daha doğrusu birinci tartışma platformunda bu örgütlenme sadece Kürtler'e özgü olabileceği gibi, Türkler'le Kürtler'in ortaklaşa oluşturacakları karma örgütler biçiminde de olabilir. İkinci tür, yani karma örgütlerde, Kürtler Kürt sorunu ile ilgili konularda bir baskı grubu olarak işlev görürler. Bu iki tür örgütlenmeden hangisinin daha geçerli olacağını, daha önce de söylemiş olduğum gibi, bilemeyiz. Bu uygulama sonucu ortaya çıkacaktır. Bu konuda şu gerçeği göz önüne almamız gerekir. Üniter devlet içinde bulunacak çözümler Kürtler kadar Türkler'i de ilgilendirir. Çünkü bu çözümler toplumun bir bütün olarak yaşam kalitesini belirler. Örneğin Kürt komşularımıza bu kimliklerine sahip çıktıkları için kötü muamele edilmesi hayatı Türkler için de çekilmez yapar. Bu noktada hemen belirtmek isterim ki, burada Türkler'i de ilgilendiren husus, çözümlerin neler olması gerektiği değil, fakat sadece Kürtler'in belirlemiş oldukları çözümlerin gerçekleştirilmiş olup olmamasıdır.

İkinci, yani ayrılıkçı çözümlerin söz konusu olduğu tartışma platformu için örgütlenme sadece Kürtler'e özgü olmak zorundadır. Bu platformda ortak yaşamak değil, fakat sadece ayrı yaşamak söz konusu olduğundan, Türk örgütlerinin bu konuda yapabilecekleri bir şey yoktur. Onların yapabilecekleri tek şey, Kürtler'in ayrılma haklarını (ayrılma eylemlerini değil) savunmaktır. Türk örgütlerinin temel demokratik görevleri budur.

Ayrıca ayrılıkçı çözümler karşımıza dış politika sorunları da çıkarır. Örneğin, Doğu ve Güneydoğu'da bir Kürt devletinin kurulması, Suriye, Irak ve İran'ı da yakından ilgilendirir. Bunların yanı sıra, kendilerini dünyanın her işinden sorumlu sayan ABD, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler de konu ile ilgilenirler ve bunlara kendi çıkarları doğrultusunda müdahale etmeye çalışırlar. Bu durumda açıktır ki, tartışma bambaşka ve karmaşık bir alana getirilmiş olur.

• ***Son olarak ekleyeceğiniz bir düşünceniz var mı?***

• Bu konu için değil ama bu söyleşi için son olarak şunu söylemek isterim: Yaşam koşulları sürekli olarak değişmektedir. Kürt sorunu için de aynı şey geçerlidir. Bu nedenle bugün için geçerli ve anlamlı olan çözüm önerileri, ileride böyle olmaktan çıkabilirler. Böyle olunca ileride ters bir duruma düşmemek için Kürt sorunu hakkındaki tavrımızı ve önerilerimizi, başta da söylemiş olduğum gibi, temel doğrularımıza, herkes için eşitlik, özgürlük ve demokrasi istemlerimize yani sosyalizm anlayışımıza oturtmamız gerekir. Böyle yaparsak hiçbir zaman geçerli ve anlamlı olma dışına düşmeyiz. ■

DR. ÇETİN ERDOLU

GÜNEYDOĞU'DAN İZLENİMLER

21 Mart 1993'ü de içine alan on günlük bir süreyi, Türkiye'nin önemli bir sorununun, demokrasi sorununun yaşandığı bölgede, Kürt'lerin yoğun yaşadığı, daha doğrusu yaşam savaşı verdiği, Güneydoğu'da geçirdim. On günlük süre, olaylar ve olgular hakkında kesin yargılara ulaşmayı sağlamayabilir. Siyasi partilerin, Kürt raporlarını üç günlük gezilerle hazırladıkları, daha çok resmi yetkililerle görüştükleri göz önüne alınınca bu sürenin önemi fazla. Bir de buna, geçmişin birikimleri, orda yaşayan her sınıftan insanla görüşmeler yapılması ve bazı olayların da yaşanması eklenince, sorunlar konusunda bazı saptamalar yapma olanağı bulunabilir. Politik, politik olmayan, aydın, işçi, köylü, siyasi parti üye ve yöneticisi (DYP, SHP, HEP, ÖZDEP) birçok insan ve bölgede bilge kabul edilen bazı yaşlılarla görüştüm, bazı olayları yaşadım, Diyarbakır-Mardin-Kızıltepe-Nusaybin bölgesini gezerek gözlemledim. Bunun ışığında yaptığım saptamaları açıklamaya çalışacağım.

Bölgede yaşanan sorunlar, üç ana başlık altında değerlendirilebilir:

I. Politik Sorunlar
II. Ekonomik Sorunlar
III. Sosyal Sorunlar

I. Politik Sorunlar:

1 Devlet:

80'lerin başında, Türkiye'nin her tarafında yaşadığımız devlet yapısı, 93'lerde, orada daha baskıcı, keyfi ve insana karşı olarak belirgin. Hükümetin söylemlerine bırakın yaklaşmayı, tersi uygulamalar içinde. Bu baskı, yasasızlık ve keyfilik, salt ulusal ya da politik mücadelelere karşı değil. Kürt olmayan, basit bir trafik suçu işleyen ya da giyiminden kuşkulu görünen herkes bunu hissediyor. İnsanlar orada yaşamaktan dolayı potansiyel suçlu. Kaldı ki, halkın politik mücadele yapmaya gücü kalmamış, bu güç bırakılmamış. Bölgede iken yaşadığım iki örnek var: İlki Mardin içinde oldu. Yanlış park etmiş bir araç sürücüsü, önce sözlü hakaret, sonra da polis ve yoldan geçen asker, ittifakının dayağıyla karşı karşıya kaldı. Ana caddede ve kalabalık halkın önünde gördüğümüz bu olaya müdahale etmek isteyen DYP il yöneticisi de kendisini ikinci olgudan zor kurtardı. Toplanan halkın yüzündeki, karşı çıkamamanın çaresizliğini okuyabilirdiniz sadece. İkincisi Nusaybin'de oldu. Mersin'den buradaki akrabalarıyla, bayram (Şeker Bayramı, Newroz değil) geçirmeye gelmiş 20 yaşlarında bir genç, yoldan geçen bir polis panzerine (panzer, tank ve arazi tipi askeri araçlar bölge trafiğinin doğal araçları artık) biraz şaşkın biraz da meraklı baktığı için sağ gözünün altında mor bir şişlik oluşması olayıydı bu.

Devlet kurumları halktan yana değil. Kurumlarda işleyiş kuralları var olan yasaları hatta insanca yaşam yasalarını bile hiçe sayan tarzda. Yaşanan somut bir olay daha: Mardin Devlet Hastanesi'nde guatr ameliyatı yapılırken, getirilen iki yaralı ama hemen girişimde bulunulmazsa sonuçta yaşam yitirme tehlikesi olmayan iki güvenlik görevlisine öncelikli girişim için ameliyatı yapan genel cerrah zorlanarak ameliyattan çıkarılmış, ameliyat masasındaki hastanın yaşamı hiçe sayılmış. Olayı yaşayan doktordan dinlediğim bu olayda doktora, itirazı için verilen karşılık, "Bu insanların bu ülkeye yararı yok, yaşatmak için çaba göstermeye değmezler. Bu ülkenin, onlardan ülkeyi kurtarmaya çalışan bizlere ihtiyacı var. Üstelik çıkmamakta ısrar

edersen seni de kara listeye alırız, bilmiş ol." şeklindedir. Bununla birlikte, güvenlik güçlerinin üst kademe yetkililerinin de başhekime yaptığı baskı da var. Olayın belirtmek zorunda olduğum bir yönü de şu: Ameliyatı yarıda kesilen hasta yaşamış. Ameliyat sonrası yaşamını yitirme tehlikesi atlatmış ama ölümü rastlantısal da olsa yenmiş. Kendisiyle de konuştuğum 25 yaşındaki genç bayan hasta, korkulu, kuşkulu ve sağlıklı bir gözle bakan ve Kürt olmadığını söyleyen bir yurttaşımızdı.

Demokrasinin vazeçilmez unsurları olan siyasi partiler yok denecek derecede işlevsiz. İktidar partileri olduğu için varlıkları hissedilen DYP ve SHP örgütleri, hiçbir yerel etkinliği olmayan politik, bu nedenle de potansiyel suçlu görünümünde birer kulüp gibi. Bölgede etkin politik güce sahip olan HEP ve ÖZDEP ise Bursa'da ÖZGÜR-DER ya da İHD'nin karşılaştığı tutumlara benzer tutumlar nedeniyle illegal çalışan birer örgüt yapılanması ve gizi içinde. Yerel parti üye ve yöneticileri saygınlık yerine, olaylara neden olan insan gözüyle bakıldıkları için itilip kakılan ve her basit olayda işkence tezgâhından geçmeye hazır beklemekte. Bu nedenle, küçük olmayan olaylarda, güvenlik görevlileri nezdinde bir girişim yapma istek ve özgürlüğü yok.

2. Kontrgerilla:

Varlığı batıda soru işaretleri ile tartışıladursun, konuştuğum insanların yaşadıkları örneklerden sonra şüphe etmedikleri tek şey kontrgerillanın varlığıdır. Son günlerde devlet ve hükümet yetkililerinin, faili meçhul cinayetlerin nedenleriyle ilgili açıklamalarında yer alan Hizbullah örgütü, Gladyo tipi bir örgüt. Önceden polis ya da özel tim görevlisi olduğu kesinlikle bilinen kişilerin gözü önünde ve onların koruması altında, bizim faili meçhul olarak nitelendirdiğimiz, halk tarafından faili meçhulu belli diye bilinen cinayetlerini işlemeyi sürdürmektedir. Bunu kanıtlayan, halktan birçok kişinin aynı tarzda anlattığı iki somut örnek var. İlki, Kızıltepe'de olmuş: Çarşı içinde böyle bir cinayet işlenmiş ve çarşı esnafının girişimleriyle fail, suç işlediği silahıyla yakalanmış. Çok yakındaki özel tim görevlilerinin, failin yakalaması sonucu oluşan kalabalığa ateş açıp dağıtması sonucu failin kaçması sağlanmış. İkincisi Nusaybin'den. Bir diş hekimi, yanında yürüdüğü arkadaşını tek kurşunla öldüren faili yakalamış. Aynı şekilde olayın yakınındaki özel tim görevlileri tarafından diş hekimine saldırılarak failin kaçmasına olanak tanınmış. Söz konusu diş hekimi de sıranın kendisine geldiği düşüncesiyle, çalıştığı, hizmet verdiği ilçeyi göç ederek terk etmek zorunda kalmış.

Faili meçhullerin iki önemli ve ortak özelliği var. Cinayetlerde, ulusal kimlik ayrımı yapılmıyor. Ulusal kimliği ne olursa olsun, devrimci-demokrat-aydın-solcu, özetle direngen, bilinçli, aydınlanmaya katkıda bulunmaya çalışan gençler bu cinayetlerin hedefi. Cinayetlerin işleniş biçimi ve işlendiği silah da aynı. Güpegündüz, kalabalık yerlerde, güvenlik güçlerinin önünde, hep aynı marka silahla (TAKAROF tabanca) ve şakaktan ya da enseden tek kurşunla. Demokrasi ve ulusal kimlik mücadelesinin yoğun olduğu Batman, Şırnak, Nusaybin ve Kızıltepe'de yoğun olması, nedenin, bu sesleri kesmek ve mücadeleyi zayıflatmak için göçe zorlamak, göç etmiyorsa ortadan kaldırmak olması olasılığını güçlendiriyor. Bölgede geçirdiğim on günlük süre içinde basına yansıdığını saptayamadığım üç aynı tarz faili meçhul cinayet işlendi. İkisi Kızıltepe'de, biri Nusaybin'de.

3. PKK:

PKK'nın mücadelesiyle Kürt sorununun gündeme girmesini sağladığı inancı baskın. Ancak, PKK ile Kürt sorununun aynı şeylermiş gibi değerlendirilmesinden de rahatsızlık duyuluyor. Ateşkes çağrısına karşı halkta iki tepki var. Yaygın ve taraftar bulanı,

savaş-şiddet ve silahtan, bunların yarattığı sonuçlardan bıkmış halkın gösterdiği, destekleyici tepki. Bu tepkiyi gösterenler, sözünü ettiğimiz olguların PKK'yı ateşkese zorlayan faktörler olduğunu da belirtiyor. Çok az bir Kürt kesimi ise, PKK'nın devlete karşı silah bırakmasını doğru bulmuyor. Devletin, bölgedeki yapılanma biçimi ve baskıları ile güvenlik güçlerinin keyfi, baskıcı davranışları ve talandan dolayı ona karşı oluşmuş hınç ve düşmanlıktan kaynaklanıyor. PKK'nın geri adım atmasında etkili olduğu düşünülen bir diğer faktör de son genel seçimde Kürt oylarının yedi yüz binlerde olması ve demokratik yoldan bazı kazanımlar elde edilebileceği kanısının güçlenmesi. Giderek artan yoksullaşma, göç ve ekonomik küçülme de bu faktörlerden. PKK'nın son sınırötesi ve iç harekatlarla büyük kayıplar verdiği görüşü onay görmüyor, bu nedenlerin içinde de değerlendirilmiyor.

4. Olağanüstü Hal:

Bölgede, saat 17.00'den sonra zorunlu sokağa çıkma yasağı olan, gündüz de olsa yaşam güvencesi olmayan, yasa ve kural tanımayan sıkıyönetim var (sıkıyönetimin bile bir yasası vardır).

Devlet görevlilerinin (özellikle özel tim ve çevik kuvvet), çıkarma yapılıp ele geçirilmiş bir bölgede yağma, talan ve ganimet bulma çabaları içinde olan bir ordu yapısında davranış biçimi var. En ufak bir kıvılcımla, yerleşme biriminin her tarafı ayrımsız taranmakta, ev, işyeri, otomobil vb. tüm mallara zarar verilmekte, taşınır mallar da talan edilmekte. Bölgede yaşayan yurttaş, zararını kabul etmekle yetinmektedir. Olmuş bazı olaylarda, olağanüstü bölge valiliğine kadar uzanan başvurular olmuşsa da herhangi bir sonuç alınmaması, yurttaşları bu konuda, mallarını koruma ya da talan edilecek mal edinmeme yoluna itmış. Bu keyfi ve sorumsuz davranışlar salt mallara karşı değil, insanlara daha da şiddetli tarzda gösterilmekte. İnsanlar, PKK'nın yarattığı korkudan çok devletin yarattığı korkudan yakınıyor ve devlete güven duymuyor.

Basının bölgede çalışması olanaksız. Günlük bir olayın basın tarafından izlenmesine izin yok. Karşı çıkarak direnenlerse, araçlarından başlayarak, artan oranlarda, kendi yaşamlarına kadar varan yitikleri göze almak zorunda. Gazete-dergi dağıtımı büyük engellerle karşı karşıya. Nusaybin'de gazete dağıtım bayiliği yok, kimse de almıyor. Bu daha önce iki bayinin öldürülmesi, sonrakilerin ise kapalı biçimde Hizbullah adıyla, açık olarak da güvenlik görevlilerince devlet baskı ve tehdidi ile karşılaşması nedeniyle. Bu baskılar, özellikle *Özgür Gündem* gazetesi konusunda yapılmış. *Özgür Gündem* gazetesi, bölgenin tümünde dağıtım engeliyle karşılaşmış. Çoğu yerde gazete, güvenlik güçlerince satın alınmış ya da güvenlik güçleri satıcıları satış sırasında sürekli izlemiş, korku vererek. Daha önce gazete satan kişilerden öğrendiğim bu bilgiler dışında, bölgenin başka yerlerinde de gazete dağıtılmadığını öğreniyorum: Şırnak, Cizre ve Batman. Çocukluğumuzda, bölgenin ulaşım güçlükleri nedeniyle de gazete dağıtımı olmuyor ya da geç oluyordu. O dönemlerde tren ya da otobüslerde kentlerden köylere gidildiğinde, yol kenarlarında, "gazete, gazete" diye bağırarak el kol işareti yapan çocuklarla karşılaşılırdı. Şimdi de aynı manzara ile karşılaşılıyor. Bu kez gazete isteyenler çocuklar değil, büyükler.

Bölgede, hükümet devlete hâkim olmadığı gibi, olağanüstü bölge valisi de güvenlik güçlerine hâkim değil. Gösteri amacıyla Newroz kutlamalarına Diyarbakır'da katılan ve toplanan halkla halay çeken valinin olduğu kalabalığın dış halkalarında yer alan insanlara, herhangi bir yasadışı girişim olmadığı halde, ateş açılmış. Valinin orada varlığı, paniği önleyen faktör olmuş.

Bölgede görev yapan güvenlik güçlerinin, strateji gereği kılık-kıyafet serbes-

tisi var. Bu da her türlü provakatif girişime uygun bir olgu. Gerçek dışı suçlamaların temelinde bu faktör de yatıyor. Kontrgerilla yoksa, varlığına olan inancı da yaratan bu.

5. Siyasi Partiler, Sendikalar, Dernekler:

Demokrasinin vageçilmez unsurlarının, demokrasiden söz edilemeyecek bir yerde bulunabilmesi ya da varlıklarının duyumsanması da olanaksız. Gerçek de böyle. Siyasi partiler, tabela partisi halinde ve insanların övünçle bunlardan birinin yöneticisi olmayı bırakın, üyesi olma isteği bile yok. Korku ve baskı nedeniyle, her an kovuşturma ile karşılaşma olasılığı nedeniyle. Batıda olduğu gibi, herhangi bir siyasi parti yöneticisi olmanın sağladığı politik etkinlik, iktidar partilerinden biri için bile yok. Üstte açıkladığım, basit trafik olayında, DYP il yöneticisinin olaya müdahale etme isteğinin, tehdit, hakaret ve tartaklanmayla karşılanması bunun için tipik örnek. Bu kadarı, olaysız bazı kent merkezlerinde görüleni. Olayların daha yoğun yaşandığı kentlerle ilçe merkezleri ve köylerde, böyle bir girişimde bulunmak olası bile değil. Dernekler kapalı, bazı dernekler hiç açılamamış, bazı yerlerde ve bazılarını açmak için girişimde bulunmak bile olanaksız. (Nusaybin, Cizre, Kızıltepe, Şırnak ve Batman gibi yerlerde — İHD, Halkevi gibi.) Sendikalar, görüntüde işçi örgütleri. Her taraftan sınırlandırılmış, işlevleri durdurulmuş. Kısıtlı bir ücret sendikacılığı ve lokalleriyle biraz güvenceli kahvehane işlevi görmekten öteye gidememekte.

Özet olarak, bölgede:

- Faşist 12 Eylül Anayasası,

- Antidemokratik Siyasi Partiler Yasası,

- Faşist ve antidemokratik Sendikalar Yasası,

- Yasaklarla dolu Dernekler Yasası,

- T. Ceza Yasası geçerli değil. Hükümetin marifetiyle, CMUK zaten geçerli değil. Geçerli olan, güvenlik güçlerinin koyduğu kurallar, yasal olan da bu güçlerin olmayan ya da kısır düşüncelerinin tersi. Bu nedenlerle, demokrasi güçlerinin bölge için "12 Eylül Anayasa" ve yasalarının geçerli olması için mücadele vermesi gerektiğini söylersek, daha gerçekçi olacaktır.

II. Ekonomik Sorunlar:

1. İşsizlik:

Bölgenin genelinde, işsizlik had safhada. Yılın sekiz ayı için verilen geçici kadrolar var ki, bunlar işsizlik oranında çok küçük bir düşüşe neden olabilmekte. İşe alma ve bu geçici kadrolara işçi alma konsunda, bürokratların ya da hükümet yetkililerinin hiç mi hiç etkisi yok. Bu konuda da etkili olan güvenlik görevlileri, yani Genelkurmay. Geçtiğimiz günlerde Şırnak Valisi'nin bu konudaki çıkışının, hükümet yetkililerince bazı kadroların dağıtılmasından kaynaklandığı anımsanınca, bu gerçek daha iyi yerine oturmaktadır.

Yeni iş alanlarının açılması bir yana, bölgeden göç eden işyeri sahiplerinin giderek artması, bunu daha da daraltmaktadır. Devlet kurumlarından, üretime yönelik olarak çalışanları da, ekonomik durgunluktan kaynaklanan talep azalması nedeniyle, yıllardır aynı düzeyde bir işçi potansiyeline sahip. Yeni bir iş alanı açma, özel sektör için intihar. Devlet için de olanaksız. Zaten, bölge güvenliği için harcanan bütçe payı (Sn. Çiller tarafından da belirtilmişti), yeterince yüksek, ek bir pay vermek enflasyonu (!) düşürmeyi güçleştirecektir.

2. Ticaret:

Eskiden bölgede daha çok sınır ticareti yapılmaktaydı. Bu şu an tümüyle durmuş. Bundan belli bir birikim edinmiş olanlar batıya göç etmiş, kalanlar da böyle bir birikimi amaçlayarak geçici bir iş anlayışı içinde çalışıyorlar. Bu amaçla ticaret yapmaya çalışınca da kalıcı bir ticaret potansiyeli yok. Sınır ticaretinin tümüyle durduğunu

söylemekle birlikte, son dönemlerde bu alanda yeni işleyişlerin ortaya çıktığını da belirtmek gerek. Sınır ticaretine bağlı olarak yürüyen nakliye sektöründen söz etmek gerekiyor.

Bölgedeki insanların bir geçim yolu da nakliyecilik. Sınır ticareti durma aşamasına gelince bu sektör değişik bir kabuğa bürünmüş. Normal sınır ticaretinin durmasına bağlı olarak duraganlığa mahkûm olan bu sektör içinde iflaslar yaşanmış. İflas edenler de göç etmiş. Ancak şu anda nakliyecilik konusunda belirgin bir mafya türemiş. Kuzey Irak ile gıda-akaryakıt değişim ticareti yapan bir mafya bu. Halktan ayrı ve onunla ilişkisiz. Devlet ve PKK'nın kontrolündeki bu sınırda ticaret, bunlarla işbirliği olmadan yapılamaz. Bu mafya da bu işbirliği içinde bunu yürütüyor ve bundan büyük kârlar elde ediliyor. Bu gelirlerden halkın da yararlanabilme oranı oldukça kısıtlı.

Esnaf tamamen perişan:

- Olağanüstü hal baskısı ve talan yüzünden mal alınmamakta, az bir mal bulundurarak ticaret yapılmaya çalışılmaktadır. Mal alamamanın bir diğer nedeni de, batılı tüccarın güvencesizlik nedeniyle, çek ve senetle vermemesidir.

- Kepenk kapatmalar ve bir olay olduğunda ayrımsız silahla tarama, gece yaşamın durması gibi nedenlerle, günde 3-4 saat açık tutulabilen işyerlerinin yeterli gelir getirmemesi esnafı olumsuz yönde etkileyen en önemli faktör.

Bu nedenlerle, son 1-2 yılda, politik ve antidemokratik uygulamalar dışında, bundan dolayı da iflas ederek göç eden büyük bir nüfustan söz edebilmek olası.

4. Yatırım:

Bölgede, son on yılda yeni yatırım yok.

Son 2-3 yılda da, eski yatırımlar ya küçülmüş, ya da tümüyle ortadan kalkmış.

Özel yatırım hiç yok. Devletin ise bazı alanlara yaptığı yatırımlar var. Bunlar daha çok alt yapı (!) yatırımları: Polis ve jandarma karakolları, lojmanları. Bir de PKK'yı kovalamak için yapılan, yerleşim alanlarından geçmeyen yollar.

Sözü edilen bu alt yapı yatırımlarının bölge müteahhitlerince yapılmamasından ve yöre halkının kendisine karşı yapıldığı düşüncesiyle buralarda çalışmamasından, bunlar, yeni iş alanı oluşturmuyor. Müteahhitlerin bu işlerin yapımını üstlenmemelerinin temelinde de aynı neden yanında, PKK tehdidi de var. Mevsimlik işler de devlet kuruluşlarınca yaptırıldığından, kent merkezleri dışında bu işlerde çalışmanın da yaşam güvencesi yok.

Özet olarak; her alanda işsizlik, ekonomik çöküntü, giderek küçülen sermayeler, iflaslar, bölge ekonomisinin Türkiye ekonomisine eklenmesi gereken göstergeleri.

III. Sosyal Sorunlar:

1. Eğitim-Öğretim:

Eğitim ve öğretimde, merkezden çevreye geçildikçe, yok derecesine varıncaya kadar yetersizlik var. Can güvenliği olmadığı için, gelen öğretmenlerin tümü bölgeden kaçmış. Bölgede daha çok yöre insanları görev yapabiliyor. Onlar da, kendileri ve öğrencilerinin yaşam güvencesi olmadan. Süregen bir silahlı çatışma ve devletin ayırımsız silahlı saldırılarının izin verdiği süreler içinde eğitim yapılabiliyor, araç-gereç olanaksızlığı içinde. Son 13 yılda, özellikle de 12 Eylül'cü generallere yaranmak için, 80'lerin başında Türkiye'de yaygın okul yapıldığı halde, buralarda yeni okul yapılması bir yana, var olanlardan kapananlar daha fazla.

2. Sosyal Yaşam:

Büyük kent merkezleri (Diyarbakır, Mardin gibi) dışında gece yaşamı yok. Bazı yerlerde ve zamanlarda gündüz de yok. Sinema, kahvehane, meyhane ya da lokanta bulmak olanaksız. Tiyatro, zaten bir tek Diyarbakır'da var. Bursa ve diğer kentlerde yaygın olarak gördüğümüz birahaneler hiç yok. Olsa bile, kahvehaneler gibi saat 14.00-

15.00'de kapatma zorunluluğu olacağından işlevli olmaz, amaca hizmet etmez.

İnsanların, gündüz bile birbirlerinin evine gitmesi olanaksız, gece gezmelerinden de söz edilemez. Aynı avluya bakan komşuların, dikkatli bir biçimde, birbirlerine gidebilmesi olanaklı.

3. Göç:

Bölgenin en belirgin sosyal olayı: GÖÇ. Bunun çeşitli nedenleri var. Ekonomik, politik ve sosyal olarak ana gruplar halinde değerlendirilebilen bu nedenler, şöyle somutlanabilir:

- Olağanüstü hal baskısı, faili meçhule kurban gitme korkusu.
- Politik mücadele kısıtlılığı, mücadele etmek isteyenlerin sürekli baskı ve korku salarak rahatsız edilmesi.
- Güvenlik nedeniyle bazı yerleşim bölgelerinin boşaltılması ya da yakılıp yıkılması, malların talan edilmesi.
- Ekonomik küçülme, işini yitirme ve iflas,
- Sosyal yaşam ve can güvenliğinin olmaması,
- Eğitim ve öğretimin yetersizliği ve çocuklarına iyi bir eğitim sağlama isteği.

Özellikle son 1-2 yılda artan göç olgusu, bu bölgede nüfus artış oranı ülke genelinden yüksek olduğu halde, bazı yerleşim yerlerinin nüfusunda % 50'ye varan azalmalara neden olmuş. Bu olguların bir sonucu da insanların yeni bir taşınır ya da taşınmaz mal edinme istek ve olanaklarının olmaması. İlk planda belli bir birikim edinip bölgeyi terk etmeyi düşünme, bu sonucu, doğurduğu olanaksızlık ve isteksizlikle getirmiş. Bu sosyal ve ekonomik sonuçlar, bölgede pazar durgunluğu, talep azalması ve ekonomik kitlenmeye neden olmuş. Özetle bölge; tamamen değişik, bambaşka bir görünüm, yaşam ve işleyiş içinde kurtulmayı bekliyor.

Sonuç

PKK liderinin ateşkes istek ve önerilerini yaptığı ve bunun tartışıldığı günümüzde Türkiye, aydın, demokrat, sosyalist, işçi, köylü, tüm insanları ile bölgenin kurtarılması için el ele vermelidir. Türkiye insanının, 80'lerin verdiği köşe dönme düşüncelerini bırakıp bu mücadeleye, devlete karşı mücadeleye girmesi; devletin yaratmaya çalıştığı Türk-Kürt düşmanlığı provakasyonlarını artık atması gereklidir. Bu, bölgenin acil gereksinimidir, şarttır. Ayrıca, Somali'de insanların açlıktan ölmemesi için müdahaleyi alkışlayan, Bosna-Hersek ve Azerbaycan için müdahaleyi körükleyenlerin de, bu bölge için insanca duygular taşımaya başlaması ve bölgeyi kurtarmaya katılmasının zamanı gelmiştir, geçmektedir de. Hükümetin bu konuda somut adımlar atması, devletin de bu adımlar doğrultusunda yapılandırılması çalışmalarına ivedi başlanması gereklidir.

1. Olağanüstü hal hemen kaldırılmalıdır.
2. Geçici köy koruculuğu sistemine son verilmelidir.
3. Özel tim ve özel kuvvetler bölgeden çekilmelidir.
4. Bölgedeki tüm güvenlik amirleri ve bürokratlar, özel olarak eğitilmiş ve Kürt sorunu konusunda önyargılardan arındırılmış yenileriyle değiştirilmelidir.
5. Kürt kimliğinin tanındığı açıklanmalı, somut adımlarla gösterilmelidir.
6. Koşulsuz af ilan edilmeli, bunu da 125. madde ve Anayasa'nın değiştirilmesi çalışmaları izlemelidir.
7. Bölgede her tür düşüncenin ve çözüm önerilerinin serbestçe konuşulması, tartışılması ve örgütlenmesi önündeki engeller kaldırılmalıdır.
8. Uzun erimde de, bölge ekonomisini yeniden yapılandırma, işsizlikle mücadele, alt ve üst yapı ile ilgili tamamlama çalışmaları yapılmalıdır. Özellikle GAP projesini tamamlayıcı ekonomik önlemlerin (toprak reformu, modern tarım teknolojisini kurma gibi) alınması gündeme girmelidir.

Bu şekilde Türk-Kürt kardeşliği pekişecek, iki halkın eşit, özgür ve gönüllü birlikteliğinin koşulları yaratılmış olacaktır. ■

KÜRT SORUNUNUN DEMOKRATİK ÇÖZÜMÜ VE BARIŞ

SBP İstanbul İl Örgütü'nün 18 Nisan 1993 günü İstanbul Uluslararası Basın Merkezi'nin Sepetçiler Kasrı salonunda düzenlediği ve Prof. Dr. Gencay Gürsoy'un yönettiği, HEP Genel Saymanı ve Van Milletvekili Remzi Kartal, İHD Genel Başkanı Akın Birdal, Murat Belge, Diyarbakır TİP eski Milletvekili Dr. Tarık Ziya Ekinci, Yeni Zemin dergisi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Metiner ve SBP Genel Yönetim Kurulu Üyesi Çağatay Anadol'un konuşmacı olarak katıldığı "Kürt Sorununun Demokratik Çözümü ve Barış" konulu toplantının geniş bir bölümünü yayınlıyoruz. PKK'nın tek yanlı ateşkesi ikinci kez ve süresiz olarak uzattığı döneme rastlaması nedeniyle de önem kazanan bu toplantıda ortaya konan görüşleri okurlarımızın ilgiyle karşılayacağını umuyoruz.

BİRLİK

Prof.Dr. Gencay Gürsoy

Efendim toplantıyı açıyoruz. Benim konuşmacıları tanıtmama ihtiyaç kalmadı ve zaten yeteri kadar hatta belki bir panel için ihtiyaç duyulandan daha fazla konuşmacı olduğu için ben herhangi bir şey söylemeyeceğim. Toplantının sonunda bir toparlama ihtiyacı doğarsa söz hakkımı o zaman kullanacağım. Toplantımızın zamanlaması doğrusu, ilginç bir rastlantıyla bence önem kazandı. Türkiye Cumhurbaşkanının ölümünden sonra bu tartışacağımız konuda da önemli bir değişim sürecine girileceği izlenimi doğuyor. Gerek siyasi mevzilenmedeki zorunlu değişiklikler gerekse yeni yeni ortaya atılan çözüm yollarıyla zannediyorum önümüzdeki günlerde tartışmalara yeni boyutlar eklenecek.

Konuşma süresini her bir konuşmacı için 15 dakika olarak saptadık. Arkasından mümkün olduğu kadar kısa sorularla bir soru cevap turu yapılacak ve ihtiyaç olursa toplantının sonunda konuşmacılara tekrar 5'er dakikalık toparlama zamanı tanınacak. Hemen konuşmalara geçiyoruz. Sayın Tarık Ziya Ekinci'den ilk konuşmayı rica ediyoruz.

Tarık Ziya Ekinci

Söze başlarken sürekli açıklamalarıyla Kürt sorununa meşruiyet kazandıran sayın Turgut Özal'ın anısın yadetmeyi bir kadirşinaslık telakki ediyorum.

Ben soruna biraz değişik açıdan yaklaşmak istiyorum. Bugüne kadar Kürt sorunu tartışılırken hep devlete, siyasi iktidara yönelik talepler sergilenmiştir. Adeta siyasi iktidarın icraatı, devletin politikaları eleştirilmiş, bugüne kadar soruna neden çözüm getirmediği yolunda şikâyetler sarfedilmiş ve demokratik mücadeleler yürütülmüştür. Ben soruna bu açıdan değil, toplumun konumu açısından yaklaşmak istiyorum. Türkiye gibi demokratikleşme yolunda önemli mesafeler katetmiş ve ulusal iradeyi doğrudan doğruya yığınlara, ulusa tanımış olan bir toplumda ülke sorunları doğrudan doğruya toplumu ilgilendirir. O halde biz sorunlarımızı kendi aramızda çözmek zorundayız. Bugün Kürt sorununun tarafları Türkler ve Kürtler'dir; siyasi iktidar ve devlet değildir. Türkler ve Kürtler arasında bir mutabakat sağlanmadan, Kürt sorununun çözümü mümkün değildir. Sadece hükümeti ve devleti muhatap alarak bu sorunun çözülebileceği sanısı kanımca yetersizdir. Türkiye'de Kürtler'le Türkler arasında, devletin öncülük ettiği bir politikanın topluma yansımasının doğal sonucu olarak uzun bir süreç içinde oluşan bir yabancılaşma vardır. Türkler'in Kürtler'e, Kürtler'in Türkler'e karşı bir yabancılaşması vardır. Bu yabancılaşma sonunda da bildiğimiz Kürt sorunu ortaya çıkmıştır. Bu yabancılaşmanın giderilmesi ve soruna parmak basılması için Türkler'e ve onların özellikle aydın kadrolarına, keza Kürtler'e ve Kürt aydınlarına düşen görevlerin ne olduğunu sergilemek istiyorum. Konuyu açıklığa kavuşturmak için Ziya Gökalp'in Diyarbakır'da yayımladığı *Küçük Mecmua*'daki "Türkler ve Kürtler" başlıklı makalesinin

son cümlesini tekrarlamak istiyorum. Ziya Gökalp şöyle diyor: "Kürtler'i sevmeyen Türkler Türk değildir ve Türkler'i sevmeyen Kürtler Kürt değildir." Tabii bu sevgiden kasıt Türkler için bir efendi bir köle sevgisi biçiminde olmamalıdır. Kürtler için de bir efendiye tabiyet biçiminde bir sevgi olmamalıdır. Bu sevgi, eşit haklara dayalı, kardeşçe dayanışmayı öngören, insan haklarına saygılı, karşılıklı bir sevgi biçiminde biçiminde gerçekleşmelidir.

...

Türkler'in ve Kürtler'in karşılıklı yabancılaşmasının ortaya koyduğu sorunlar nelerdir?

Sayın Başbakanın yaptırdığı bir ankette devletin izlediği bugünkü politikayı onaylayan nüfus % 64 olarak çıkmıştır. O halde biz genel olarak şunu söyleyebiliriz: "Kürtler, güvenilmez ve baskı altında tutulması gereken bir topluluktur," yargısı vardır. İkincisi "Kürtler'e yönelik özel bir idari, ekonomik ve eğitimsel politikaların uygulanması lazımdır," düşüncesi yer etmiştir. Yani, adeta Türkiye içinde Türkiye'nin öz vatandaşına ayrı bir muameleyi uygun gören bir değer yargısı oluşmuştur.

Türkiye'de bu değer yargısı değişmeden, kanunlar ve devlet politikaları değişse bile, Kürt sorununun çözümü mümkün olmayacaktır.

Kürtler, bu bakış açısından dolayı, sürekli itelenmekten, dışlanmaktan ötürü kendi öz vatanlarında düşman muamelesi görmenin ve eşit haklı vatandaş muamelesi görmemenin tepkisiyle Türk toplumuna yabancılaşmışlardır. Ve bir nevi Türk-Kürt düşmanlığı ortaya çıkmıştır. Son 10 yıldan beri uygulanan şiddet politikaları bu düşmanlığı daha da derinleştirmiş ve gerçekten çözümü zor bir konuma getirmiştir. Bana zaman zaman "Türkiye'de kanunlar, anayasa ve devletin politikaları açısından Kürtler'e yönelik herhangi bir ayrım yapılmıyor, 'ayrım yapılıyor' yolundaki iddialarınız gerçek değildir," denir. "İşte vali olabiliyorsunuz, kaymakam olabiliyorsunuz, bakan olabiliyorsunuz, doktor, hakim, mühendis olabiliyorsunuz. Daha size ne verilsin istiyorsunuz; herkes layık olduğu mevkii rahatlıkla bulabiliyor" şeklinde tezler ileri sürülüyor. Oysa Türkler'e uygulanan muamelelerle Kürtler'e yapılan ayrımlar konusunda sadece yasalarda öngörülen ve Türk olmayı peşinen kabullenip Kürt olmayı reddedenlere tanınan imkânlar göz önünde bulundurularak Kürt sorununa yönelik bir değerlendirme yapılırsa yine de yanılgı olur. Bu konuya bazı örneklerle açıklık getirmek istiyorum:

Bunlardan birisi; İnönü'nün 1930 tarihinde yapmış olduğu açıklamadır, Türkiye'de Türk milliyetçiliğinin şöven karakteri Lozan'dan sonra ortaya çıkmıştır ve bu ayrımcılık o tarihten sonra başlamıştır. Aşağı yukarı 70 yıllık bir uygulamadır. İnönü şöyle diyor: "Bu ülkede sadece Türk ulusu etnik ve ırksal haklar talep etmek hakkına sahiptir. Başka kimsenin böyle bir hakkı yoktur." Keza dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt "Türk bu ülkenin yegâne efendisi, yegâne sahibidir. Türk soyundan olmayanların bu memlekette tek hakkı vardır: hizmetçi olmak hakkı; köle olmak hakkı; dost ve düşman, hatta dağlar bu hakikati böyle bilsin," diyor.

9 Eylül 1939'da yine Doğulu, Vanlı bir hemşerimiz uzun yıllar bakanlık yapmış, yani devletin çok muteber bir adamı olarak, Şerif Melen şöyle diyor: "Devletin söylenmeyen politikası (Kürtler'e yönelik) Kürtler zenginleşmesinler, okumasınlar" şeklindeydi. Örneğin askerler yüksek rütbelere pek çıkarılmazlardı. Devlet dairelerinde belirli bir düzeyin üstüne katiyen ulaşmazlardı. Yabancılarla isyan etmeleri genç Cumhuriyeti tehlikeye atmaları herkesi korkutmuştu, diyor. Bunları M. Ali Birand'la yaptığı konuşmadan alıyorum. Birand bunları *Apo ve PKK* kitabında yayımlamıştır. General Madanoğlu'nun Sunay'la (Cevdet Sunay) yaptığı bir görüşme sonunda Sunay aynen "Bunları yani Kürtler'i ortaokuldan yükseğe suret-i katiyetle koymamalıyız," diyor.

Yine İnönü çok farklı bir döneme geçerken Celal

Bayar'la yaptığı özel bir mülakatta (bunu Kürtler'e yönelik özel bir güvensizliğin belirtisi olarak vermek istiyorum.) "Biz Doğuda parti teşkilatı kurmayalım. Siz kurmazsanız biz de bizimkileri lağvederiz. Particiliğin milli birliği bozmasından endişe ederim" diyor. Yani Kürtler'in her zaman milli birliği bozan bir nitelikte olduğu ve güvenilmez bir topluluk olduğu yargısını yansıtıyor. Ve çok partili dönemde de Kürtler kendi temsilcilerini seçme hakkına hiçbir zaman sahip olmadılar.

CHP Merkez Yönetim Kurulu'nun gösterdiği adaylar otomatikman seçilirdi. Ve bizim (Kürtler'in) adaylar genelde tanınmış Türk yazarları, Türk siyasetçileriydi. İşte benim hatırladığım kadarıyla size verebileceğim isimler: Yusuf ziya Ortaçlar, Fazıl Ahmet Aytaçlar, Faruk Nafız Çamlıbel ve benzeri Türk aydınları Kürtler'i temsil edebileceklerdi. Kürtler hiçbir zaman temsilcilerini meclise göndermemişlerdir. Çok farklı bir yaşama geçerken, açık oy gizli tasnif esasına dayalı bir seçim sistemi uygulamaya geçildiğinde tanınmış bakanlardan Cevdet Selim İncebelli aynen şöyle dedi: "Gizli oy açık tasnifle bu seçimler yapılırsa vatandaşlar oylarını ya Haso'ya ya Memo'ya verirler." Kürtler oylarını ya Haso'ya ya Memo'ya verirler ve meclise Kürtler dolar, demeye getirdi, ve bu doğulular arasında büyük tepkiye neden olmuş. Bir vakitler Genel Kurmayın yıkıcı faaliyetler şube müdürlüğünü yapan bir zat şöyle diyor: "Sunay'ın hazırladığı devlet direktifini bütün devlet daireleri benimseyerek kendilerine ilişkin uygulamaları yapmakla mükellefti." Ama en önemlisi orduya yüklenen görevdi. Bölge halkına devletin gücünü göstermek. Devletin gücünü göstermek için yapılan uygulamalar bölgedeki askeri tatbikatlardır. Bunlardan birini size örnek vermek istiyorum. 1979 yılında Hakkari'de 5000 nüfuslu yerleşme birimini 5 dakika içinde yok etmek (etkisizleştirmek) için bir askeri tatbikat yapıldı. Bu tatbikatta mavi ve kırmızı kuvvetler karşılıklı olarak mevzilendi. Düşman kuvvetler Kürtler'di ve Kürt kıyafetini giymişlerdi. Dost kuvvetler de onları imha etme görevini üstlenmişlerdi. 5 dakika içerisinde enterne edildiler.

...

Başka konular da var. Son günlere ilişkin bazı olaylara değinmek istiyorum. Bunlar hakkında kıyas suretiyle hepimizin tek tek sorumluluğunu ortaya koymak istiyorum.

Bulgaristan'da 1985 tarihinden itibaren Türkler'e ağır baskılar yapıldı. İnsan hakları ihlal edildi. Kendi dilleri ile konuşmaları engellendi. Dilleriyle eğitim yapma hakkı ellerinden alındı. Türkiye'de çok büyük bir tepki oluştu. Bütün basın yayın araçları sürekli bu konuyu işlediler. Ve toplum hop oturdu hop kalktı. Oysa 70 yıldan beri Kürdistan'da (Kürdistan diyebiliyoruz çok şükür) yaşayan milyonlarca insan dilini hiçbir zaman özgürce kullanma hakkına sahip olamamıştır. Diliyle okuyup yazma hakkına sahip olmamıştır. Ve keza bütün yaşadığı bölgelerin coğrafi isimleri, dağ isimleri, köy isimleri değiştirilmiştir. Çocuklarına kendi istedikleri isimleri verememişlerdir. Türk aydınlarının (aydınlarımızın) ciddi bir tepkisi, ciddi bir karşı koyuşu olmamıştır, şurdan burdan çıkan kısıtlı sesler dışında. Oysa bu insanlar bizim öz vatandaşlarımızdır.Bu ülkenin insanlarıdır. Nasıl Türkler Türk olarak ülkenin vatandaşlarıysa, Kürtler de bu ülkenin Kürt kökenli vatandaşlarıdır. Vatandaşlarımıza olan bir haksızlık bizi nasıl üzüyorsa ona da böyle karşı çıkmamız gerekiyor. Bosna-Hersek'te büyük katliamlar yapılıyor, kadınların, çocukların ırzına geçiliyor. Evler yıkılıyor, tarlalar yıkılıyor. Yani diyelim büyük bir jenosit yaşanıyor. Bu hepimize kan ağlatıyor, üzülüyoruz ve çok büyük tepki gösteriyor Türk toplumu. Oysa Irak'ta 1988 yılında Halepçe'de çok büyük bir katliam yaşandı ve bu katliam insanlığın yasakladığı kimyasal silahla işlenen bir katliamdır. Bu katliama Türk toplumu sessiz kalmıştır. Onun için kendimizi yargılamalıyız ve sorgulamalıyız. Ve o insanların (belki bazı filmlerini ya

da resimlerini gördünüz) içinde bulunduğu o feci durumu, o parçalanmış aile ve çoluk çocuğun çektiği korkunç ıstırap karşısında sessiz kalınmıştır. Onlar bizim öz vatandaşlarımızın soydaşlarıydı. Nasıl tıpkı Irak'taki, Bulgaristan'daki Türkler, Türk soydaşlarıysa Irak'taki Kürtler de bizim Kürt vatandaşlarımızın soydaşlarıydı ve soydaşlarımızın hukukunu korumak, onlara yapılan bu mezalimi telin etmek gibi bir sorumluluğumuz vardı. Buna sahip çıkmadık. Buna sahip çıkmayışımız adeta Kürtler'e yönelen her türlü haksızlığı tasvip eder bir konumdaydı. Son 10 yıl içindeki olayları tetkik edelim. Bu olaylarda çok ağır işlemler yapılmıştır. Şiddet olayları geçmiştir. Bu şiddet olaylarında çok insan hayatını vermiştir. Köyler yıkılmış, evler yakılmıştır, kasabalar haritadan silinmiştir. İnsanlar göçe zorlanmışlardır. Çok büyük acılar çekilmiştir.

Adeta Türkiye'nin dışında yabancı bir ülkede olmuşçasına Türk toplumu sessiz kalmıştır. Demek ki, Kürt sorunu bugünkü boyutlara ulaşmışsa bunda hepimizin sorumluluğu vardır. Özellikle toplumun öncülüğünü yapan aydınların, yani manivela görevini yerine getiren aydınlarımızın çok büyük sorumluluğu vardır. Kendi öz vatandaşlarımıza sahip çıkmamanın bize vermiş olduğu sorumluluğun altındayız. Şimdi kısaca iki kelime ile çözüm yolundan bahsedeceğim. Çözüm de şu: Türk ve Kürt aydınlarının başlatacağı bir diyalog ve birbirlerini anlama çabası sürdürülmelidir. Mutlaka mutabakata dayanan bir çözüm yolu bulunmalıdır. Her iki toplum mutabakat sağlayamazsa bu sorun çözülemez. Kürtler'in dayatacağı bir çözümü Türkler kabul etmeyecek, Türkler'in dayatacağı bir çözümü Kürtler kabul etmeyecektir. O halde iki toplumun mutabakatı gerekecektir. İleri boyutlu bir demokrasi için ortak mücadele vermemiz gerekiyor. Yani Türkiye'de insan haklarına dayalı, temel insani değerlere saygılı, eşitlik, kardeşlik, barış, diyalog ve işbirliği anlayışını öngören çoğulcu ve katılımcı çağdaş bir demokrasi için elbirliğiyle mücadele etmemiz lazımdır. Düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve devletin demokratikleşmesi lazımdır. Milli Güvenlik Konseyi'nin kalkması, devletin küçülmesi, ademi merkeziyetçiliğe dayalı bir toplum düzeninin yeniden oluşturulması için elbirliğiyle çaba harcamalıyız. İşte Kürt sorunu ancak böyle çözülür. Türk aydınlarına düşen görevler vardır. Kürtler'e yönelik baskılara karşı duyarlı olmalıyız. Çünkü onlar bizim öz vatandaşlarımız. Kürtler'in ulusal demokratik taleplerini savunmak zorundayız, savunmalıyız. Ve Kürt aydınlarına düşen görevlere gelince Türkiye demokrasi hareketine bir bütün olarak bakmak zorundadırlar. Yalnız bizim için, yalnız kendileri için hak talep etmek gibi bir gaflet içine düşmemelidirler. Demokrasinin bütünlüğünü kabul ederek Türkiye demokrasi hareketini böyle savunmalılar. Türk aydınlarına güven duymalılar (özellikle demokrat aydınlarına) ve onlarla işbirliği içinde çalışmayı kabul edip benimsemelidirler. Dar milliyetçilik görüşünden, düşüncesinden kurtularak, kendilerini soyutlamaktan çekinmelidirler. Türk düşmanlığına asla cevaz vermemelidirler. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Gencay Gürsoy

Teşekkür ederim, Sayın Tarık Ziya Ekinci.

...

Evet Sayın Remzi Kartal (Van Milletvekili), buyurun.

Remzi Kartal

Sözlerime başlarken bütün Türkiye kamuoyunun çok duyarlı olması gereken bu süre içinde, SBP'nin düzenlemiş olduğu bu çok önemli toplantıdan dolayı kendilerine teşekkür ediyorum.

...

Kürt sorunuyla ilgili söylenebilecek çok şey var. Cumhuriyetin kuruluşunda ve rejimin, Cumhuriyetin idari yapısının şekillenmesinde Kürt sorunuyla ilgili güdüler, düşünceler, temel yaklaşımlar, bugüne kadar devam edegelmiştir. Kürt kimliği TC devletinin birliği, bütünlüğü açısından riskli, tehlikeli bir unsur

olarak kabul edilmiştir. Bugün olduğu gibi o gün de Kürtler coğrafya olarak sadece Türkiye ile sınırlı olmayan bir bölgede yaşayan bir halktır. Bu halkın nüfus olarak ve yaşadığı coğrafi alan olarak büyük bölümü TC devleti sınırları içerisinde kabul edilir. Cumhuriyetin oluşturulmasında Kürtler'in Türkiye'nin bütünlüğü açısından riskli bir unsur olarak kabul edilmesi sonucunda anayasamız, idare sistemimiz bu esas üzerine şekillenmiştir. Bazı şeyler yasaklanmıştır, bazı şeylerin siyasal demokratik platformlarda süreç içerisinde yapılan tüm anayasalarda bu temellenmiştir, belirlenmiştir.

Bazı şeylerin demokratik platformda ifade edilmesi, düşünülmesi, o doğrultuda çalışmalar yapılması yasaklanmıştır. Bu çerçevede olaya baktığımız zaman demokratik, yasal, siyasal platformda kendisini ifade edemeyen, sorunlarını tartışma imkânı bulamayan düşünceler yasal platformun dışına çekilmiştir. Bugün yaşadığımız da budur, Kürt sorunu Türkiye'de ve Kürtler'in yaşadığı her ülkede, oradaki halkların da demokratik sorunudur. Zira Kürt sorunuyla ilgili yaşadığımız siyasal şiddetin sonucunda askerinden, polisinden, bölge insanından, Kürt gencinden, yaşlısından çocuklarına kadar bu sorunla ilgili olarak yaşamını yitiren, ıstırap çeken insanlarımız, Türk-Kürt bu ülkede yaşayan bütün insanlar olarak bu sonuçtan ortak paylarını almaktadırlar.

Bu sorunla ilgili olarak uygulanan askeri politikalardan dolayı ülkede yaşadığımız enflasyon, işsizlik, çevre sorunu ve bir dizi diğer sorunlar, ekonomik kalkınmamızın yeterince sağlanamaması, uygulanan askeri politikalardan etkilenmiştir. Bu açıdan baktığımız zaman Kürt sorunu yalnız Kürtler'in değil, Türkler'in de sorunudur. Yine gelinen noktada çok tehlikeli gelişmeler yaşadık. Ülkenin birçok bölgesinde halklar arası düşmanlığa dönüştürülebilecek kışkırtmaları ve sonuçlarını yaşadık. Burada bir noktanın altını çizmeden geçemeyeceğim. Almanya'da neofaşistlerin bir saldırısı sonucunda üç Türk yurttaşımız yaşamını yitirdi. Biri Kürt, dokuz yurttaşımız da yaralandı. Dünyadaki bütün duyarlı ülkeler, siyasal kuruluşlar, sivil toplum örgütleri bu konuda haklı olarak tepkilerini yükselttiler. Türkiye'de de çok büyük yankı uyandırdı. Madalyonun diğer yüzünde ise bu çirkin saldırıya karşılık başta Almanya Cumhurbaşkanı, Başbakanı, İçişleri Bakanı, diğer bakanları, çeşitli toplum örgütleri ve milyonlarca Alman yurttaşı ayağa kalktı.

Hepimiz televizyonlarımızdan izledik. Bu yurttaşlarımızın evlerini, taşıdıkları çiçeklerle gül bahçesine çevirdiler. Yaktıkları mumlarla onların anısı önünde milyonlarca insan saygılarını dile getirdi. Yaşlı, çocuk on binlerce, milyonlarca insan ayakta duygularını ifade etti. Biz de burada televizyondan bunları izleme imkânı bulduk. Ama Türkiye'de yaşadığımız kirli savaşın sonucunda yaşamını kaybeden güvenlik güçlerinin bağlı bulundukları bölgeye getirilmesi sırasında galeyana varan, gerçekten yaşamak istemediğimiz, Türkiye açısından çok tehlikeli bulduğumuz çeşitli sıkıntılı olayları da birlikte izledik. Alanya'da, Fethiye'de, daha birçok yerde...

Yalnız, Alanya'da, böyle bir cenaze olayından iki gün önce belediye hoparlöründen kışkırtıcı anonslar yapıldı. Çevre yerleşim bölgelerinden —Alanya örneğindeki gibi— ırkçı şoven kadrolar o bölgeye çağrıldı, toplandı. Çeşitli vesilelerle, bin yıldır bir arada yaşadıkları kimsenin ağzından düşmediği bir ortamda, yerlerinden, yurtlarından göç edip o bölgeye yerleşen Kürt kökenli yurttaşlarımıza karşı kışkırtmaları ben de izledim. Bir yurttaş linç edilmekten son anda kurtarıldı. Üç işyeri tahrip edildi. Yedi ev tahrip edildi. Bu konuda işin çok detayına inmek istemiyorum. Bu olayı anımsatmaktaki maksadım şu: Halklar arasında yeni yeni düşmanlıklar ekilmeye, körüklenmeye çalışıldı. Bu olaya karşılık Türkiye'de başbakandan bakanlardan, İnsan Hakları Derneği ve benzeri kuruluş ve aydınlarımızın dışında sorumluluk sahibi olan toplum örgütlerinden, gerçek-

ten kayda değer hiçbir ses yükseltilmedi.

Az önce sayın Ekinci'nin ifade ettiği bir noktadan esinlenerek şunu söylemek istiyorum. Türk toplumu devlet tarafından yönetilmeye, ona teslim olmaya devam ettiği sürece bu sıkıntıları birlikte yaşayacağız demektir. Türkiye halkları kendi çıkarları doğrultusunda olaya müdahale etmediği sürece devletin mevcut yönetim anlayışı çerçevesinde daha çok sıkıntılar yaşayacağız demektir.

Ben de bölgedeki bu ateşkes süreciyle ilgili bir takım tahlillere girmeden önce şunu vurgulamak istiyorum. Sözlerimin bu ilk bölümünde Kürt sorununun şiddet dışında, demokratik, siyasal çözümünün tek yol olduğunu vurguluyorum. Türkiye halkları açısından önümüzde, bizlere sunulan bu yeni imkândan azami ölçüde, titizlikle yararlanmamız, bu fırsatı heba etmemiz gerektiğini, Türkiye'de yaşadığımız şiddetin, akan kanın ve yaşamın her alanında her gün yaşadığımız sıkıntıların giderek yavaş yavaş çözülebilmesi umuduyla bu fırsattan yararlanmamız gerektiğini vurgulamak istiyorum. Bölgedeki uygulamalarla ilgili gözlemlerimiz şuydu: Devletin içerisinde Kürt sorununun demokratik siyasal çözümünden yana olmayan, bugüne kadar uygulanan politikalarla sorunun şiddet yöntemiyle çözümünden yana olan ve bu süreci provoke etmek isteyen güçlerin varlığı çok açık ve net bir şekilde hissedildi, göründü. HEP Kızıltepe İlçe Başkanı ve yeğeni iki kişiye ek olarak, PKK'lı gerillaların bulunduğu bölgelerde otuzu aşkın gerillanın, on beş civarında da sivil yurttaşın yaşamını yitirdiğini tespit ettik. Bu olayların hiçbirisinde çatışma yoktu. Bu olayların hepsinde düzenlenen tek taraflı operasyonlar söz konusuydu. Belli bölgelerde, özellikle Diyarbakır'ın belli ilçelerinde Kulp, Dicle başta olmak üzere köy boşaltmaları ve köy yakmalarının devam ettiğini yerinde saptatık. Yalnız bu ateşkes süreciyle birlikte halkın büyük bir rahatlama içerisinde olduğunu, büyük umut taşıdığını, dahası bu umudunun yitirilmemesi gerektiğini hatta yeşeren imkândan Türkiye'deki bütün sorumlu kişilerin ve kuruluşların yararlanması gerektiğini de vurgulamak istiyorum. Sözlerimi bitirmeden önce HEP'in bu konudaki düşüncelerini ifade etmek istiyorum. Türkiye'nin sosyolojik gerçeğine uygun olarak;

- Kürt ulusal kimliğinin yasalar ve anayasa düzeyinde kabul edilmesi temel sorundur. Yani Kürt kimliğinin anayasa ve yasalar düzeyinde gerçek bir şekilde yerini alması atılacak ilk adımdır.

- Kürt ulusal varlığının kabulü temelinde Türkiye'nin taraf olduğu bütün uluslararası anlaşmalara soktuğu çekinceleri geri alması, sorumluluk alan ülkeler ve Paris Şartı'na uygun olarak çözüm için adım atılması,

- Kürt halkının kendini çağdaş alanda ifade edebilmesi için dilini, kültürünü yazılı ve sözlü olarak hayatın her alanında özgürce kullanabilmesi,

- Ana dilde eğitim hakkının sağlanması. Radyo ve televizyonda Kürtçe yayın yapılması,

- Kürt ulusal sorununun ve diğer tüm sorunların çözümünü ve tüm boyutlarını özgürce tartışma olanağı veren demokratik bir ortamın sağlanması,

- Olağanüstü hal uygulamasının bütün kurumlarıyla birlikte kaldırılması. Özel timin bölgeden çekilmesi,

- Faili meçhul cinayetlerin aydınlatılması, Kontrgerilla örgütünün açığa çıkarılması ve dağıtılması.

(Kontrgerilla örgütünün açığa çıkarılması ve dağıtılması konusunda gerçekten ciddi bir eğilim olmadığı takdirde bölgedeki faili meçhul cinayetleri ve provokasyonları önlemenin imkânsız olduğunu vurgulamak istiyorum.)

- Köy koruculuk sisteminin kaldırılması, askerlik yasasının yürürlükten kaldırılması. 12 Eylül'ün sonuçlarını ortadan kaldıracak bir genel affın ilanı.

- CMUK'un, ülkenin her yerinde ayrım yapılmaksızın herkese eşit olarak uygulanması.

- Boşaltılan, yakılan, yıkılan köylerin yeniden inşası ve sahiplerinin uğradıkla-

rı zararın tazmini, bölge ekonomisini canlandırmak için gerekli tedbirlerin alınması, ismi değiştirilen yerleşim birimlerine eski isimlerinin iadesi ve bütün bunlarla birlikte yine bugünlerde çok önemli olduğu için ateşkes süreciyle ilgili olarak bölgedeki, yani Kürtler'in yaşadığı coğrafyanın adı olarak Kürdistan'daki askeri operasyonların durdurulması.

Evet, ateşkes tek taraflı ilan edilmiştir. Bizim dileğimiz ateşkesin kalıcı olmasıdır, karşılık bulmasıdır. Ateşkesin yürürlükte kalabilmesinin, kalıcı olabilmesinin birinci koşulu karşılık bulmasıdır. İki tarafın buna uyabilmesi halinde ateşkes olabilir. Bu anlamda en önemli adım olarak bölgedeki askeri operasyonların durdurulması ve olaya siyasal çözüm yollarının açık tutulmasıdır.

Teşekkür ediyorum.

Akın Birdal
(İHD Genel Başkanı)

Türkiye'de Kürt sorununun çözümüne ilişkin yeni bir süreç başlamıştır. Sorunun demokratik ve barışçı çözümünden yana her kişi ve kurumun bu sürece katılması gerekmektedir. Bu bağlamda SBP İstanbul il örgütünün düzenlediği bu toplantının bu sürece büyük katkısı olacaktır.

Kuşkusuz aklın ve bir halkın geleceğinin yolu bellidir. Yeni şeyler icat etmek gerekmez. İleri sürülen çözüm önerileriyle İHD'nin görüşleri çakışmaktadır. Kürt sorunu gerçekten de Türkiye'nin en önemli sorununa dönüşmektedir. Herhangi bir soruna bakış kimi zaman bir ülkenin aydınları için denek taşı olur. Zamana göre örneğin, düşüncelerin özgürce tartışılmasından yana olup olmamak, antikomünist olup olmamak, anti-emperyalist, anti-şoven olup olmamak gibi. Kürt sorununa bakış, Türkiye'de aydın olmanın denek taşı olmuştur ve gerçekten de Türkiye'de Türk aydınlarının Kürt sorununa bakışta iyi bir sınav verdikleri söylenemez. Özellikle son on yılların getirdiği medya kültürünün büyük rolü var bunda. Hele son 500 gün, SHP-DYP koalisyon ortaklığı döneminde Türk aydınlarının Kürt sorununa bakışta sınıfta kaldığını söyleyebiliriz. Oysa toplumu ilgilendiren yaşamsal konularda yapıcı ortak platformlar oluşturabiliyorduk. Örneğin gündemde olduğu zaman ölüm cezalarının uygulanmasına karşı ya da cezaevlerinde insan hayatını hiçe sayan koşullara karşı aydınların ortak platform oluşturmaları gibi. Körfez savaşında savaş kışkırtıcılığına karşı meslek kuruluşlarının, sendikaların, demokratik kitle örgütlerinin katılımıyla ortak platform oluşturmuştuk. Ancak Kürt sorununun demokratik, barışçıl, halkların kardeşliği ve eşitliği temelinde çözümü konusunda bir platform oluşturamadık. Kuşkusuz bu da Türk aydınlarının Kürt sorununa bakışından kaynaklandı. Resmi görüşe yaklaşma oldu aydınlar arasında. Bu biraz da son koalisyon ortaklığının nimetlerinden yararlanma eğiliminden kaynaklandı. Sendikaların, meslek kuruluşlarının, demokratik kitle örgütlerinin yöneticileri bu koalisyon ortaklığında bazı yerlere getirildiler ve Kürt sorununa özgürce bakamadılar. İnsanların ya da toplumun özgürleşmesinde önce insanın kafasının özgürleşmesi gerekiyor.

Kürt sorunu bir Türk sorunudur. Kürt halkının sorunu Türk halkının sorunudur. Kürt sorunu Türkiye'nin demokrasi sorununa dönüşmüştür ve insan hakları sorununa dönüşmüştür. Kürt sorunu demokratik ve barışçıl çözüme kavuşturulmadan Türkiye'de demokratik hak ve özgürlük sorunlarının da çözüme kavuşturulması olası değildir. Çünkü örneğin terörle mücadele yasası ya da bölgeyle ilgili olarak çıkarılan kararnameler aynı zamanda Kürt halkının özgürleşmesine, demokratik hak ve özgürlüklerin önüne bir barikat koyuyordu. Çıkarılan kararnamelerle yayınlar toplatılıyor, dergiler toplatılıyordu. Ve son 500 gün içerisinde Kürt sorununa adil, hukuka bağlı çözümler getireceğini söyleyen koalisyon ortaklığında bile Kürt sorunu değil çözüme kavuşmak, daha da derinleştirilmiştir.

Şimdi sadece son günlerdeki bu sorunun yakıcılığını biraz daha belleğimizde tazelemek için şöyle kısa

bir tablo çizmek istiyorum. Resmi açıklamalara göre, polis, güvenlik görevlisi, korucu, PKK gerillaları ve sivil halktan 2950 kişi ölmüştür. Resmi olmayan açıklamalara göre —ki PKK'nın açıklamaları— 6100 kişi ölmüştür. Olağanüstü hal bölgesinde 500 gün içinde 13 gazeteci öldürülmüştür. Daha önce bölgede Kürt halkının haber alma özgürlüğü için çalışırken öldürülen 13 gazeteci için suskun kalınmamış olsaydı, Uğur Mumcu öldürülmemiş olurdu. Ama nedense Türk aydınları 13 gazeteci arkadaşımızın katledilmesine suskun kaldığı gibi, birtakım çevrelerin onları gazeteci kabul etmemesi gibi bir tutum karşısında da sessiz kaldılar.

Arkadaşlar, yine bu dönemde 400 köy zorla boşaltılmıştır. Ve boşaltmaya direnen köylüler işkence görmüşlerdir. Köyler yıkılmıştır. Bakın, aramızda birçok arkadaşımız köylere gitti. Kürt sorununun çözümünde doğru, sağlıklı ve gerçekçi öneriler üretebilmek için bölgeyi görmek gerekir. İHD zaman zaman çağrılar yaptı, tanıklık yapın diye. Nevruz'da devletin katliamına tanıklık yapın diye. Şırnak baskınlarına tanıklık yapın diye. 93 Nevruzu'nda aynı çağrıyı yine yaptık.

HEP'in 40'ı aşkın yöneticisi, SP ve İP'nin 5 yöneticisi son 500 gün içinde öldürüldü. Örneklerimi bu koalisyon döneminden, insan hakları ve demokrasi sözünü en çok kullanan bu koalisyon olduğu için veriyorum.

İHD, Kürt sorununun çözümünü öne aldığı için yoğun baskı ve tehdit görmüştür. Bize karşı saldırılar cinayete dönüşmüştür. İkisi üye, ikisi yönetici ve biri şube başkanı olmak üzere beş arkadaşımız katledilmiştir.

Kürt sorununun çözümünde halkların kardeşliğine ve barışa inanmak gerekiyor. Halkların barış hakkının temel haklardan olduğunu kabul etmek gerekiyor. Sorunu insan haklarına dayalı, hukukun üstünlüğünü temel alan bir yaklaşımla görmek gerekiyor. Biz İHD'nin 4. Olağan Genel Kurulu'nda şu kararı kamuoyuna duyurmuştuk. Biz Taraflara "ateşkes" çağrısında bulunmuştuk. Tarafların, sorunu demokratik ve siyasal çözüm yoluna çekmek için çaba göstermesini istemiştik. Şimdi bugünkü tek yanlı ateşkes böyle bir süreci başlatmıştır. Bu sürecin başlamış olması örneğin Nevruz'un daha az kanlı geçmesini getirmiştir. 93 Nevruzu devletin gösterdiği duyarlılıktan dolayı değil, ki devlet bu Nevruz'a "hazırlanmıştır". Eğer Nevruz kansız geçmişse, bunda başlatılan ateşkes sürecinin payı büyüktür. Kürt halkının gösterdiği duyarlılık ve sağduyudur. Böyle bir süreç gelecekteki Nevruz'ların da daha özgürce kutlanmasını sağlayacaktır. Türkiye işçi sınıfı Nevruz'ların özgürce kutlanması konusunda gerekli duyarlılığı göstermiştir. Türkiye işçi sınıfının geleceği Kürt halkının geleceğiyle doğrudan örtüşür. Ve elbette Kürt halkının geleceği de Türkiye işçi sınıfının geleceği ile yakından bağlantılıdır. Halkların kardeşliğini bu bağlamda da ihmal etmemek gerekir. Nevruz eğer Türkiye'de özgürce kutlanabilse 1 Mayıs alanlarında da işçi sınıfı birlik, mücadele ve dayanışma gününü özgürce kutlayabilecektir.

Başlayan barış sürecine katkıda bulunmak, bölgemizdeki tüm ülkelerin, komşu ülkelerin ve Türkiye'nin, Türkiye devletinin de yararınadır. Devletin yeterli duyarlılığı göstermediğini görüyoruz. Son on gün içinde bölgede 5 köy boşaltılmıştır. Barış sürecini provoke etmek isteyen güçler vardır. Bu provokatif olayları açığa çıkarmak devletin işidir. Öncelikle olağanüstü hal kaldırılmalı, kontrgerillanın ve koruculuk sisteminin provokatif rolü engellenmelidir. Ayrılıksız bir genel af çıkarılmalıdır. Özel tim ve koruculuk sistemine son verilmelidir. Kürtler'in hakları anayasada ve yasalarda kesinlikle güvence altına alınmalıdır. Yasal örgütlenmedeki bütün engellerin kaldırılması gerekir. Terörle Mücadele Yasası ve CMUK gibi ayrılıkçı yasaların demokratik bir yapıya kavuşturulması şarttır. Köylülerin boşaltılan köylerine yeniden dönmeleri özendirici önlemler alınarak ve uğradıkları zararlar tazmin edilerek sağlanmalıdır. Böl-

gede insan haklarına dayalı, hukukun üstünlüğünü temel alan, hak ve özgürlükleri güvenceye bağlayan adımlar derhal atılmalıdır. Kürt halkının ne istediğini ve nasıl yaşamak istediğini özgürce ifade edebileceği demokratik ortamın yaratılmasını bu acil adımların atılması kolaylaştıracaktır. Ondan sonra Kürt halkının kendi geleceğini kendisinin belirlemesinin önü açılmış olacaktır.

Mehmet Metiner

Türkiye'de Kürt kimliğinin tanınması ve Kürt sorununun çözümü sürecinde radikal bir çıkışa öncülük eden ve ayrıca Türkiye'de 70 yıllık totaliter ve otoriter rejimin artık tümden değişmesi gerektiğini en üst perdeden dile getiren, Türkiye'deki büyük değişimin öncüsü olduğuna inandığım merhum cumhurbaşkanı Turgut Özal'a, başlarken rahmet diliyorum.

Kürt sorununun çözümü konusunda galiba benzer şeyleri düşünüyoruz.

Bizce Kürt sorunu ulusal bir sorundur. Ve siyasal iktidar sorunudur. Siyasal iktidarların ortaya çıkardığı bir sorundur. 1900'lü yıllarda ya da Cumhuriyet döneminde ortaya çıkan Kürt isyanlarında sorumlunun siyasal iktidar olduğunu tespit etmek gerekiyor. Sorun iki halk arasında çıkan bir sorun değildir, çünkü tarihte Türkler'le Kürtler'in bu anlamda bir hesaplaşması görülmemiştir. Ama modern merkezi devlet yönetimine adım attığımız günden itibaren, 19. yüzyılın başlarından itibaren, merkeziyetçi bürokratik devlet düzenine adım attığımızdan itibaren, toplumu tepeden örgütlemeye çalışan ve toplumun çoğulculuğunu ortadan kaldırma eğilimi gösteren devlet süreciyle birlikte Kürt sorununun belirmeye başladığını ve Cumhuriyetle birlikte, Türk ulusçuluğu temelinden gene sözüm ona modern ulus-devletin kurulmasıyla birlikte bu kurumun sorunu kangrene dönüştürdüğünü kabul etmeliyiz. Türkiye'de 70 yıldan beri Türk ulusçuluğu temelinde Kürt halkının varlığı inkâr edilmiştir. Bu durumun doğrudan çözümüne girmeden, bazı sözüm ona yaklaşımlar üzerinde durmak istiyorum. Türkiye'de asker-sivil bürokrasinin öncelikle esas aldığı temel yaklaşımı budur. Modern ulus-devlet anlayışından alınan miras budur. Modern ulus-devlet anlayışının kendisi iflas etmiştir. Modern ulus-devletin Türkiye gibi çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli, çok mezhepli mozayik bir toplumda sorunları çözmekte yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. 70 yıldır Türkiye toplumuna zorla giydirilmeye çalışılan eski ideolojinin, süngü zoruyla kabul ettirmeye çalıştığı her bir çözümün gerçekte çözüm olmadığı, çözümsüzlük olduğu ayan beyan ortaya çıkmıştır. Bu tespitin altını çizmekte yarar vardır. Çünkü mesele sadece Kürt sorununun çözümü meselesi değildir. Kürt sorununu genel bir değişimin parçası olarak görmemek ve kendiliğinden çözüleceğini beklemek yanlıştır. Kürt halkının varlığını inkâr eden resmi anlayış geçerliliğini yitirmiştir. Ve bugün Kürt halkının varlığı artık kabul edilmektedir.

Bu noktaya hangi acı tecrübelerden geçerek geldiğimizi hepimiz biliyoruz.

Yeni yaklaşım "önce ez, sonra çöz" anlayışıdır. Mevcut iktidar bu formülü benimsemiştir. Bu formülü benimseyen mevcut iktidarın Kürt sorununun çözümü yolunda ciddi olduğu düşünülemez. Çünkü sorun bir terör sorunu değil, ulusal sorundur. Sorun sadece Türkiye Cumhuriyeti devletini ilgilendiren bir sorun da değildir. 1800'lü yılların başlarından itibaren beliren bir sorundur. Sorunun çözümü bu kapsamda aranmak zorundadır. Kürt sorununun çözümü demek aynı zamanda bölgedeki sorunun çözümü demektir. Bu nedenle olaya büyük bir değişimin, büyük bir dönüşümün perspektifinden bakmamız gerekiyor. PKK terörünü bahane göstererek "Kürt realitesinin" içini doldurmaktan kaçınan mevcut iktidar zaten Kürt sorununu çözmeye niyetli bir iktidar değildir. Mevcut iktidarı oluşturan her iki partinin devlet ve sistem anlayışı zaten Kürt sorunu gibi Türkiye'nin "üniter varlığını", "devletin ve milletin bölünmez bütünlüğünü tehdit eden" bir sorunu çözümleyebilecek kapasite ve ölçekte değildir.

Buna inanmıyor ve inanmamak gerektiğine inanıyorum. Sorunun çözümünü terörün durmasına bağlayanlar galiba zannediyorlar ki nasıl olsa bu terör hiç durmayacaktır. Dolayısıyla sorunun çözümü de mümkün olmayacaktır. Ama "terör" durdu. Fakat gene anlaşılmaz ve güvenilmez demeçlerle Türkiye toplumunun yeni badireler içine sokulmak istendiğini görüyoruz. "Devlet taviz vermez" anlayışı tartışılması gereken bir anlayıştır. Devlet niçin taviz vermemek zorundadır? Devlet Türkiye toplumuna karşı büyük bir ayıp işlemiş ise bu ayıbı temizlemek zorundadır. Bunun adı taviz değildir. Türkiye'de eğer demokratikleşme olacaksa bu demokratikleşmeye herkesten önce ve her şeyden önce devletten başlamak gerektiğini kabul etmek gerekir. Bu ceberrut devlet anlayışıyla ve merkezi bürokratik yapıyla, askerin vesayetindeki sistemle zaten Türkiye'de demokrasiye geçiş mümkün değildir. O halde "taviz vermez" mantığı, devleti kutsal gören, devleti bireyin ve toplumun üstünde gören çağdışı bir anlayıştır. Zaten Türkiye'de hukuk devleti olmamasının en büyük nedeni bu devlet anlayışıdır. O halde devlet taviz verir mi vermez mi tartışmasına girmeden bu devlet nasıl bir devlet olmalıdır sorusuna cevap aramak gerekir. Devlet artık bireyin ve toplumun devleti olmak zorundadır. Hiçbir birey ve toplum devlete benzemek zorunda değildir. Devlet kendi bireyine ve toplumuna benzemek zorundadır. Ama bizim siyaset geleneğimizde devlet bireyi ve toplumu zorla kendisine benzetmeye çalışmaktadır. Asıl problem buradan başlamaktadır. Merkeziyetçi bürokratik sistem bu devlet anlayışı çerçevesinde örgütlendiği için ve gerçekten de sivil olmayan bir cumhuriyette yaşadığımız için ve her şey devlete göre biçimlendiği için mevcut statükocu güçlerin de Kürt sorununu çözemeyeceğini galiba kabullenmemiz gerekiyor.

Sorunun çözümünde asıl kendisine danışılması gereken Kürt halkı ne istiyor? Daha önce söylenenlere katılıyorum. Türkiye toplumunun yaşadığı trajedilerdir bunlar ve artık devletin de bunları kabul etmesi gerekir.

Devlet kabul etmezse ne olacaktır? Devlet kabul etmezse sorun daha da kangren haline geleecektir. Ve gene analar ağlayacaktır, kan ve gözyaşı olacaktır. Bu nedenle Kürt halkının ne istediğini çok iyi tespit etmek gerekiyor. Kürt kökenli bir insan olarak, Kürt toplumunun içinden gelen bir insan olarak hepimiz biliyoruz ki Kürt halkı Türkiye'den ayrılmak niyetinde olan bir halk değildir. Şimdiye kadar da bu talebini öne çıkarmış bir halk değildir. O halde bu halkın bölücü ve ayrılıkçı olduğunu neye dayanarak iddia ediyoruz. Türkiye'de Kürt halkı kendi kimliğinin tanınmasını istemektedir. Bundan daha doğal, daha insani, daha demokratik bir talep olabilir mi? Kürt halkı ana diliyle konuşma, ana diliyle eğitim-öğretim hakkı istemektedir. Bundan daha doğal, daha insani, daha demokratik bir talep olabilir mi? Ayrılıkçılık, bölücülük bu taleplerin neresinde yatmaktadır? Statükocu güçler Türkiye toplumuna asıl bunun hesabını vermelidirler. Türkiye toplumundan özür dilemelidirler. Çünkü hukuk devletinde yaşamamanın sıkıntısını hepimiz çekmekteyiz. Türk halkı da, Kürt halkı da mevcut antidemokratik sistemden çekmektedir. Bu yüzden sorunun çözümünü temelden almak gerektiğini bir kere daha vurgulamakta yarar görüyorum. Kürt halkının taleplerini kaale alan bir doğrultuda çözüm bulunabileceğine inanıyorum. Bu yüzden barış sürecini kendi adıma anlamlı ve gerekli buluyorum. Silahların susmasını siyasal çözüme doğru en önemli adım olarak görüyorum. Atılmış olan bu adımın anlamsız birtakım sertleşmelerle ve karşı tavırlarla heba edilmemesi gerektiğine inanıyoruz. Çünkü sorun sadece bir PKK sorunu değildir. Bir örgüt sorunu değildir. Başta da belirttiğim gibi sorun Kürt halkının, aynı zamanda Türk halkının sorunudur. Türkiye'de yaşayan bütün bireylerin, sağcısıyla, solcusuyla, İslamcısıyla, Müslüman olanıyla olmayanıyla hepimizin sorunudur. Bu rejimin antidemokratik

uygulamalarından Türkiye toplumunun bütün unsurları müzdariptir. O halde şunu belirlememizde yarar var: Sorun bir siyasal iktidar sorunudur. Türk halkıyla Kürt halkı zaten iç içe girmiş bir halktır. Bu halkı birbirinden ayırmanın zaten imkânı yoktur. Yapay sınırlar bile bu halkı birbirinden ayıramamıştır. Zaten globalleşmenin de hızlandığı bir dönemde yapay sınırlarla insanları ayırmanın imkânı yoktur. O halde sorunun doğru çözümü ulus devletin, sanayi toplumunun ürünü olan ulus devletin sorunu çözemeyeceğinin kabul edilmesidir. Büyük bir değişim programının hayata geçirilerek Kürt halkının bütün kültürel haklarının tanınmasını, bütün siyasal haklarının tanınmasını, bunun aynı zamanda anayasa ve yasalara geçirilmesini çözüm saymak gerekir. Şimdiye kadar bunlar sadece konuşuldu. Kürt realitesini tanıdığını ilan eden çevreler nedense bunu anayasa ve yasalara geçirme ihtiyacı hissetmiyorlar. Peki, eşit ve gönüllü bir beraberlik olacaksa kardeşlik hukukuna dayalı bir ilişkinin belirlenmesi gerekmez mi?

Kürt halkı zaten öteden beri Türk halkına elini uzattığına göre, Kürt halkı Türk halkıyla gönüllü ve eşit bir beraberlik istediğine göre, bunun hukuku ortaya konulmalı değil midir? Asıl sorun budur. Bu nokta hukuki bir yapıya kavuşturulmadığı sürece Kürt sorunu üzerine istediğiniz kadar düşünün, şartlara ve konjonktüre bağlı dayatmalar her zaman olacaktır.

Barış görüşmelerini anlamlı bir zemine oturtmak için her şeyden önce demokratikleşme paketini içtenlikli bir biçimde anayasaya ve yasalara giydirmek gerekiyor. Bunun yolu da devleti ideolojiden arındırmaktan geçiyor. Devlet resmi ideolojiden arındırılmadığı sürece şiddetten de arındırılamayacaktır. Türkiye'de gerçek anlamda sivilleşme gerçekleştirilemediği sürece de askeri çözümler varlığını dayatacaktır. Bütün milleti ve devleti askerleştiren bir anlayışın elbette askeri çözümden başka şey düşünmesi mümkün değildir. O halde Kürt halkı "Nasıl Yaşamak İstiyorsa" (SBP'nin afişinde olduğu gibi) çözüm için bunun ortaya konmasına inanmak gerekiyor. Kürt halkının ayrılıkçı taleplerinin olmadığını aslında statükocu güçler de biliyorlar. Ama Kürt sorununun çözümü resmi ideolojinin tasfiyesiyle örtüştüğü için bu noktaya yanaşmıyorlar. Türkiye toplumu resmi ideoloiye ve böyle bir devlete gereksinimi olmadığını ifade ediyorsa ne yapalım, artık devlet Türkiye toplumunun demokratik taleplerine göre kendini şekillendirsin.

Temennimiz devletin demokratikleştirilmesidir. Kürt sorununun da bu bağlamda eşit hakla ve gönüllü beraberlik temelinde çözümlenmesidir. Kürt kimliğinin tanınmasının en anlamlı karşılığı bizce budur. Değilse bütün bunları konuşmanın da pek anlamlı olduğunu sanmıyorum.

Türkiye'de devlet kendi ideolojisini empoze etmemelidir. Türkiye'de devlet hangi fikrin zararlı olup olmadığına karar vermemelidir. Hangi partileşmenin zararlı olup olmadığına karar vermemelidir. Türkiye'de hangi görüşün, hangi örgütlenmenin muzır olduğuna Türkiye toplumunun kendisi karar vermelidir. Bunun için anayasanın, devletin, 70 yıllık sistemin tümden değişmesi sorunun çözümü için atılması uygun adımdır. Bir Kürt istiyorsa partisini kurabilmeli, istiyorsa ayrılık talebinde bulunmalı, ama bunun cevabını Türkiye toplumu vermelidir. Hiçbir görüş, hiçbir ideoloji, hiçbir fert kendini ifade edebilme özgürlüğünden yoksun kalmamalıdır. Türkiye'nin demokratikleşmesinin tek anlamlı karşılığının bu olduğuna inanıyorum. Yoksa devlet, şu görüşten insanlar örgütlenebilir de bu görüşten insanlar örgütlenemez, laiklik tehlikeye girer, Türkiye'nin bölünmez üniter varlığı tehlikeye girer gibi anlayış devam ederse, Kürt kimliğinin tanınması ülkenin bölünmez bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak algılanırsa ne devleti demokratikleştirmek ne de Türkiye toplumunu demokratikleştirmek mümkün olabilir. Ne de Kürt sorunu çözülebilir.

Murat Belge

Konuşmamın başında

Öcalan'ın ateşkes ilanından söz etmek istiyorum. Nevruz'dan önce Öcalan'ın tek taraflı olarak ateşkes ilan ettiğini açıklamasından sonra Türkiye'nin, herhangi bir büyük sorunu hakkında yıllardır ilk defa iyimser bir ruh halini yaşadığını söyleyebilirim. Ama belki iyimserlik erken görünebilir. Abartılı gelebilir. Çünkü bu olaya kadar belki fazlasıyla karamsardık. Gerçekten de çok kötü bir geleceğe doğru sürüklendiğimiz duygusunu yaşıyorduk. Kıyaslanınca, şimdi iyimser olduğumu söyleyebilirim. Çünkü düşündükçe bakıyorum, ateşkesin devamlı olacağının garantisini bulabilsek dahi sorun gene de çok büyük ve derin. Önümüzdeki süreç barışçı bir süreç olsa dahi çözümler çok kolay değil.

Tarık Ziya Bey, sorunun devletten ve hükümetten taleplerle değil, iki toplumun, iki halkın birlikte yapacaklarıyla çözüm yoluna girebileceğini söyledi. Ben de aynı kanıdayım. Bu arada devletin de yapması gerekenler var. İşte AGİK süreci vs. Uluslararası anlaşma metinlerinde bile var. Peki neler yapılmalı?

Asıl hayat somut olarak toplum düzeyinde, insanlar düzeyinde yaşanacaktır. Dolayısıyla yaraların sarılması için olabilecek bileşimler, toplum düzeyinde, somut gerçek bireyler düzeyinde olabilecektir. Bu temaya yeniden dönmek üzere başka bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Bir milli devlet, ulus devlet meselesi...

Bugün yaşadığımız bu ülkenin başında kozmopolit bir imparatorluktan bir ulus devlete geçildiğini anlatıyor bunlar. Bu olay neden olduysa, bir bela oldu insanların başına. Hâlâ da öyle. Bugün Yugoslavya'da olanlar böyle bir kalıbın parçalarıdır. Sovyetler Birliği'nin çeşitli yerlerinde olanlar gene aynı olayın örnekleridir. Tükiye'de belki bu sürece daha erken girmiştir. 1915'teki Ermeni kıyımı da bunun bir parçasıdır. Yalnız Türkiye'de biz ulus devletin geektirdiği milliyetçi ideolojiye başka yerlerde olduğundan daha sert geçtik. Çünkü Osmanlı çöküntüsüyle kendini darda hisseden bir toplum milliyetçiliği tepkisel bir biçimde kabul etti, benimsedi, dolayısıyla kendi içinde fanatikleştirdi, aşırılaştırdı. Irkçı bir milliyetçilik haline getirdi. Tek parti döneminde bildiğimiz gibi ideolojide "Ayhan", "Gülhan" vb. ile Ortaasya ideolojisi yaratma çabalarıyla, Türkmen dili arıtmalarıyla, Ortaasya'dan göç yolları haritalarıyla, kültürel bakımdan son derece ırkçı bir milliyetçi ideoloji yeşertildi. Bu bir bakıma kendisi ezik olan bir insanın kendisinden zayıf gördüğüne karşı daha bir gaddar davranmasında olduğu gibi. Batı karşısında böyle bir ezikliği hisseden Türk milliyetçisi kendinden zayıf gördüğü, milli bütünlüğüne zarar getireceğine inandığı insanlara olağanüstü bir gaddarlık uyguladı. Onun için bu milliyetçilikle esaslı bir mücadele etmeden, bu milliyetçiliği yıkmadan bu toprakta, burda kolayca çiçek yeşertemeyiz.

Sorunu üreten mekanizma devlettir. Bütün sorumluluk ondadır. Ama bunun böyle olması, bu olayla veya başka olaylarla ilgili olarak herkesin masum olduğu anlamına da gelmiyor. Bütün kötülükleri devlet ve hükümet yaptı, biz doğru ve iyi yaptık; işte her şey bu kadar basit değil. Sanırım Türkümüz, Kürdümüz, hepimiz, aydın olanımız, olmayanımız, politikacımız, apolitik olanımız, hepimiz hatalar yaptık. HEP'i öylesine kurmakla bence hata yaptık. Bütün Türkiye'nin sorunlarını demokratik ve sol bir perspektif içinde ele alacak bir parti olmak için gerekenleri yerine getirmeyip dar bir bölge partisi olarak ortaya çıkmakla hata yaptık. O partinin öyle olmasında. HEP'in bu şekilde ortaya çıkmasında "ben sosyal demokratlarla bir araya gelmem" diyen sosyalist arkadaşlarımız da hata yaptı. Hepimiz hata yaptık. Bu arada bir arkadaş büyük hata yaptı. Bir kere bu silahlı mücadele bence büyük bir yanlıştı. PKK'dan önce de Kürtlerin özgürleşmesi için çalışan ve gereğinde silaha başvurulabilir diyen hareket vardı ve bence bu makul bir görüştü. PKK silahı herşeyin temeli, olmazsa olmaz ölçüsü haline getirdi. Ama başka bir açıdan bakıldığında, Türkiye'de aşağı yukarı bütünsel bir silah fetişizmi

içindeydi. Bir kaç siyasi çizgi dışında herkes silahlı devrim yapacaktı. Dolayısıyla yanlış, herkesi kapsayan bir yanlıştı. İşin içinde Türkiye ile sınırlı kalmayan bir hata vardı. Bu tür silahlı sosyalist mücadele anlayışı Vietnam'dan, Kamboçya'dan, tarihten alınmış bir tavırdı. Öcalan'ın kurduğu örgüt yapısı da öyle, hiç yanılmaz lider özelliği taşıyordu. Bazı Kürt arkadaşlar ben böyle söylediğimde APO'nun namusuna sövmüşüm gibi tepki gösteriyorlar. Bana, sen otur, tartışmak senin haddin değildir der gibi. Stalin'i tartışıyorum, Mao'yu tartışıyorum, nereden olursa olsun insanları tartışıyorum, Kürtlüğün de böyle bir özelliği varsa onu da tartışmak isterim, ki Kürtler de benim insanım, sevdiğim insanlar. Stalin'i Ruslar haketmiyorlar da APO'yu Kürtler hakediyorlar mı? Böyle mi bakmak lazım. Bunlar, duygusallıktan, devletin bunalttığı insanların biraz da rasyonel düşünme imkanını kaybetmelerinden oluyor.

Bugün bir noktaya geldik. Resmiyet düzeyinde herşeyden daha anlamlı ve önemli olan bu ateşkes durumu ile gelinen noktada iki önemli mesele var:

Devam edegelen savaş hali biliyorsunuz devlet zulmü ile Güneydoğu'yu cehennem haline getirdi. Bu tarz bir mücadelenin sonucu olarak bölgede artık ekonomi durmuş, eğitim duruş, hayat durmuştu. Türkiye'nin kurtuluşu için verilen mücadele sonuçta Türk devletinin zulmü yoluyla Kürtlerin perişanlığına yolaçan bir mücadele oluyordu. Bu mücadeleyi sürdürmek azminde olan bir örgütün önüne açılabilecek yolların bitmesi, silahlı olayları ülkeye, batıya yaymak durumunu getiriyordu. Bunun geri dönülmez, çok olağanüstü bir dehşet süreci yaratacağı görülüyordu.

İkinci nokta, içine girdiğimiz dönemin özelliği, dünyanın bugünkü durumu. PKK'nın sloganları ve yöntemleri ile iş yapan örgütlerin uluslararası destek alamaması gibi bir durum ortaya çıktı. Oysa uluslararası desteğe ihtiyaç var. Bunlar belirleyici faktörlerdir. Ama bizim hükümet yetkililerinin söylediklerine bakılırsa, "biz onları askeri bakımdan ezdik, çiğnedik, yıprattık, şimdi onun için..." vb. bir mantık tutturdukları görülüyor. İnşallah söylediklerine inanmıyorlardır da taktik icabı böyle konuşuyorlardır diye umuyorum. Eğer inanıp da konuşuyorlarsa bu şimdiye kadar yaşadığımız geri zekalılığa hükümetler düzeyinde bir çok yeni halka eklenecektir anlamına geliyor. Böyle bir sonuç felaket olacaktır.

Sonuç olarak PKK'nın askeri bakımdan tükeneceği görüşü yanlıştır. Eski yöntemlerine geri dönebilir. PKK daha 20 yıl bu şekilde idare edebilir, çünkü Türkiye bunun için elinden geleni yapmaktadır; PKK'nın orda güç olması ve halk desteği alması için. PKK ve Türk devleti adeta romanlardaki "biz birbirimiz için yaratılmışız" diyen sevgililer misali birbiri için yaratılmış iki varlık olarak ortaya çıkıyorlar. Şimdiki hükümetin bu askeri yöntemden artık vazgeçmesi lazım. Umarım hükümet üyeleri inandıkları gibi konuşmuyorlar ve bu fıratı kaçırmazlar.

Askeri yöntem hiçbir toplumsal sorunu çözememiştir. Askerle ancak başka bir ülkeyi halledersiniz, bu zaten berbat bir şeydir, ama bazen kaçınılmaz olur, anlaşılır bir şeydir. Kendi toplumu içinde askeri çözümle bir şeyler yapmaya kalkanlar baltayla patates soymaya kalkışmaktadırlar ve bu adamlar sadece bunu yapıyorlar.

Sorunu toplumun çözmesi gerekir dedim. Biz bundan önceki Nevruz'da bir yurttaş grubu olarak gidip bölgede gözlemcilik yaptık. Böyle bir şey o zamana kadar yapılmamıştı. Türkiye'de böyle bir şeyi anlatmakta zorluk çektik, birlikte gitmeyi önerdiğimiz insanlara. Birlikte gidersek TV'yi de getirebilir misiniz diye sordular, TV haberi yaptırabilir misiniz? Halbuki istediğmiz, sade vatandaş olarak gitmek. "Aydın" sıfatıyla gidip ortalıkta dolaşmak değil. Sadece İnsan Hakları Derneği'ne anlatabildik. Onların topladığı grupla birlikte gittik. Orda Kürt arkadaşlardan biri bize "burda ne işiniz var?" diye sordu. Geliş nedenimizi söyledik, "hiç gelmeyin, si-

zin gibi çok grup geldi gitti, bir şey olmuyor," dedi. "Eğer bize yardımcı olacaksınız enternasyonal platformlarda Kürt sorununu anlatın," dedi. Bunun anlamı nedir? Muhtemelen PKK'ya yakın bir arkadaştı. Mantığı şu: Biz enternasyonal platformlarda Kürtler lehine bir şeyler yapmaya çalışıyoruz, bize yardım etmek istiyorsanız siz de gidin oralarda sorunu anlatın.

Bu durum şu iki stratejiyi açıkça otaya koyuyor. Bu da bir düşünce biçimidir. Yani böyle de yapılabilir. Zaten ben bunu yapıyor, sorunu gördüğüm her yabancıyla konuşuyorum. Ama meseleyi yabancı platformlara götürmek bir başka şeydir. Kürtler'in ve Türkler'in, bu memlekette beraber yaşayan bizlerin kol kola girerek yapacağımız şeyler vardır.

Bu iki strateji arasında dağlar kadar fark vardır. Onun için ben gene Tarık Ziya Bey'in başlattığı noktaya dönerek diyorum ki; tamam AGİK'leri uygulayalım, devletten taleplerde bulunalım, bütün bunları yapalım. Ama asıl yapacağımızı ancak biz sade somut insanlar, Kürt ve Türk insanları olarak kendi aramızda yapabiliriz.

Çağatay Anadol

Bizler bu devleti tecrit etmek ve etkisizleştirmek zorundayız ki Kürt sorununu çözebilelim. Nasıl etkisizleştireceğiz? Bazı hatalarımız devletin halkı yanına almasına hizmet edebilir. Bu yanlışları yapmazsak devletin tecrit olmasına katkıda bulunabiliriz. Yapacağımız başka bazı şeylerle halk desteğini devletin arkasından alabiliriz. Ama böyle bir şey önce bir muhasebe gerektirir. Yaptığımız yanlışları görmeyi gerektirir. Ve mümkün olduğu kadar az yanlış yapmayı gerektirir. 12 Mart'a, 12 Eylül'e kadar Kürt aydın hareketi, Türkiye İşçi Partisi'nde de Türk-Kürt emekçi hareketi vardı ve Kürt sorununda önemli adımlar atılması sağlanmıştı. Ve 12 Mart bahanesi olmasaydı, demokrasi içinde genişleyebilseydik, barışçı yolla Kürt meselesini Türkiye ve dünya kamuoyunun önüne getirmek ve adımlar atmak, mesafe almak mümkün olacaktı. Ama askeri darbe barışçı dilden anlamayan bir durum yarattı. Aynısı 12 Eylül'de oldu. Dolayısıyla silah dilini bu devlet yarattı.

Ama burada devletin suçlu oluşu silah dilinin bu sorunu çözmeye yeteceği ya da çözmek için yararlı olduğu anlamına gelmiyor. Türkiye'de Osmanlı toplumundan kalma iki halk var. Bunlar arasında bir ezen-ezilen ilişkisi 20. yüzyıla kadar ortaya çıkmamış. Ve nihayet 20. yy'ın ilk çeyreğinde Türkler egemen ulus, Kürtler de ezilen ulus durumuna gelmişler. Sokaktaki bir Kürt ile Türk arasında hiçbir zaman Hindistan'daki bir İngiliz ile Hintli arasındaki gibi bir fark yine de oluşmamış. Dolayısıyla böyle bir yapı içindeki mücadele, tarihin utanç verici savaşlarından farklı olmalıydı. İşte ancak bu tür bir analiz sonucu belki, hangi yöntemlere başvurulacağına, hangi yöntemlere başvurulmayacağına karar vermek doğru olurdu. Bu analizi yapabilmiş olsaydık, Kürt örgütleri yapabilmiş olsaydı, sanki Kürt sorunu bugün bulunduğu yerden çok daha ileride olurdu gibi geliyor. Sonuçta devletin politikası silahlı Kürt hareketini doğurdu. Kürt silahlı hareketinin uyguladığı şiddet, Türk kamuoyunun devletin politikasını görmezden gelmesini hızlandırdı. Devletin eli daha serbest kaldığı için daha çok şiddet uyguladı. Buna tepki duyan daha çok sayıda Kürt insanı dağa çıktı. Daha çok insan dağa çıkınca daha çok insan öldü. Daha çok insan ölünce "yahu bu devlete karışmayalım" sessizliği kaldı geride.

Filistin intifadası silah kullanmıyor. Filistin halkı bugün silah kullanmadığı için İsrail halkını kazandı. İsrail parlamentosu sonuçta Filistinliler'le görüşme yasağını ortadan kaldırdı.

Demek ki bir halkın devletin güdümüne girip girmemesi meselesi, sadece o halka ve sessiz kalan aydınlarına kızmakla halledilebilecek bir mesele değildir. Bu bize hiçbir şey kazandırmaz. Bunları söyler, rahatlarız ama durumu değiştiremeyiz. Durumu değiştirebilmemiz için biz nasılız, nasıl iç içe geçmişiz, ne gibi yöntemler bizi ku-

tuplaştırır, bunların hesabını yapmak zorundayız. Bugünkü duruma rasyonel hesaplarla gelmedik. Ortadoğu'daki dengelerin sonucu geldik. Tarihsel büyük bir adım olarak güney Kürdistan'da özerk bir Kürt devletinin ortaya çıkması sonucu geldik. Bu özerk Kürt devletinin ortaya çıkışı gerçek ten tarihsel bir adımdır. Bu aşamanın ayakta kalabilmesi, bu özerk Kürt devletinin Türkiye ile iyi geçinmesine bağlıdır. Ama bu durum Kürtler'i karşı karşıya getirmeye başlamıştır.

Türkiye'de sol hareketin bir bölümü, hatta tamamı devletten çok çekti. Devlet tarafından çok insan öldürüldü. İşkence görmeyen bir sol örgüt mensubu kalmadı gibi. Bu nedenle devlete vurulan tokat Türkiye sol hareketinin bir bölümünün yüreğini ferahlatmıştır. Ama şunu görememişlerdir: Devlet kendisine vurulan tokadı telafi eder. Ölen askerin yerine yeni asker bulur. Subayın yerine yeni subay bulur. Ama bu çatışma Kürt halkının benliğinden, Türk halkının benliğinden, iki halkın birbirine karşı duygularından çok şey alır götürür, bu yitirilen şeyi bir daha yerine koyamazsınız. Dolayısıyla burada sorumsuz davranmak ve Kürt sorunu için barışçıl çözüm önerilerine dudak bükmek ve bunlara karşı düşmanca tavır almak, bu arada da konjonktürden bir devrim doğar mı çocukluğunu sürdürmek Türkiye solunun bir bölümü için çok hatalı olmuştur.

Kürt aydınları da bence daha girişken ve yürekli olmalıdırlar. Sözgelimi Murat Belge'nin PKK'nın yayın organında düşman ilan edildiği bir durumda Kürt aydınlarının ortaya çıkıp, "Hayır, Murat Belge Kürt halkının dostudur," demeliler.

Bir nokta daha. Şimdiye kadar sorunu dünya kamuoyuna şiddetin malettiği kanısı güçlendi. Şiddet iş yapıyor anlayışı güçlendi. Bunu şimdi değiştirmek, barışın iş gördüğünü göstermek gerekir. Bunu yapmazsak ilerde halkları karşı karşıya getiren milliyetçi çatışmalar doğarsa bunda bizim de sorumluluk payımız olacak. Yani barış olanağını güçlendirmek, Kürtler'in, ulusal çıkarlarına barışçı yöntemlerle kavuşacaklarına olan inançlarını güçlendirmek gerekir. Kürtler tekrar silaha başvurmak gibi bir düşünceye girmesinler. Dolayısıyla şimdi barışçı mücadelede yer almak bütün Türkler'in, bütün demokratların en önde gelen görevidir.

Karşılıklı milliyetçi motifleri kullanmaktan kaçınmak gerekir. Türkiye'de milli devlet anlayışını aşmalıyız. Sivil toplumda ulusallık devletin dışında sürer ve devlet bütün ulusal topluluklara eşit hizmet sunmakla görevli bir cihaz olarak çalışır. Ülkemizde bunu gerçekleştirmeliyiz. O zaman beraber yaşamanın koşullarını sağlamış oluruz. Sanırım ulusal devletin aşılması meselesi Kürt sorununda en önemli noktalardan biri olarak ortaya çıkıyor. ■

Yalan ve Tabu

Ölülerin ardından kötü konuşmama çok doğru ve yerinde bir gelenek. Sağ kalanları kişisel edebe davet ediyor. Aynı zamanda toplumsal yararı var: Doğanın acımasızlığı karşısında insan türünün iç dayanışmasını pekiştiriyor.

Lâkin ölülerin ardından, geride sağ kalanlara uluorta *yalan* söylemek mübah mıdır? Ölüyü iyi bilmeyle onu kötüye kullanma arasında aşılması pek de zor olmayan bir mesafe var. İnsan, biraz da, o mesafeyi koruyarak insanlığını idrak eder. Ölüyü iyi bilmenin hikmetinden sual olunmazken, ölümü fırsat bilip yalana dolana sarılmak neyin nesidir?

Ölümü —hem de ölüyü— istismarın bu türlüsü her ne kadar insan türünün türdeş bir huyu değilse de, son yılların hızlı sosyal evrim sürecinde böylesi bir cibilliyet sergilemeye pekâlâ yatkın ve âdeta "etik ayıklanma "kapsamında "uzmanlaşmış" kimi mahlûkatın zuhur etmekte olduğu görülüyor.

Tek tük değil, topluca örneklerini T. Özal'ın ölüm olayı ardından hep birlikte gördük. Yalan söylemeye ve benzeşiklerinin yalanlarını dinlemeye doymayan birtakım zevat bütün sahneyi işgal etti. Milletin, toplumun, herkesin gözünün içine bakıla bakıla söylenen yakası açılmadık yalanlar arşı âlâya vardı. Yalana dayalı övgüler, yargılar, değerlendirmeler ve nitelemeler kapladı ortalığı. Övgü edebiyatının, yavşamış sulu-gözlüsün-den hikmet yumurtlayanına dek, her makamda şaheserlerine tanık olduk. Kimileri endazeyi öylesine kaçırdılar ki, iki nesil geç gelip Gazi Paşalarına methiye düzememiş olmalarının acısını şimdi çıkardıkları söylense yeridir!

Bu arada kaç yıllık geçmişin gerçekliği hiçe sayılarak bol keseden bahşedilen "özgürlükçü", "demokrat", "devrimci", "çığır açıcı/çağ atlatıcı" vesair nitelemeler arasında "tabu yıkıcı" nitelemesinin özellikle öne çıkarıldığı görüldü. Resmi devlet töreniyle gömülen — ve cenazesinin kaldırılma süreci ardındaki devlet operasyonu bir hafta boyunca özellikle göze batırılan— bir devlet başkanına yakıştırılan bu sıfatın, sıfat vasfı üzerinde oyalanmaktan çok, *yüklemine* dikkat etmek gerekiyor.

Sıfatın teşrifat icaplarını da aşan bir yakıştırma olup olmadığı pek o kadar önemli değil. Kişisel değerlendirme, tercih ya da minnet borcu denilir geçilir. Ama yakıştırmaya yüklenen *işlevin* ardında resmiyetle iç içe "gayri" resmi saikler sırıtıyor. Burası önemli.

Yeni evrim sürecinin uzmanlaşmış mahlûkatının kopardığı vaveyla ile müteveffa devlet başkanının naşına sunulan olağandışı devlet töreninin üst üste çakışması salt bir tesadüf mü? Zenginleri sevdiğini söylemekten çekinmeyen, işçilere, sendikalara, tüm çalışanlara açıkça cephe aldığını her amâli ve haliyle belli eden, düveli muazzama yetkilileriyle kişisel yakınlığından ülkedeki ve bölgedeki politik işlevine paye çıkaran eski bir işveren örgütü yöneticisinin yıktığı "tabu"larla, "tabu yıkıcısı"na yakılan ağıtlar, yağdırılan övgüler arasında bir ilişki yok mu? Devlet başkanına vefatı ardından ödenen resmi devlet borcunun içinde de, devleti sözgelimi öyle değil de *böyle* temsil eden, şu tabuları değil de bu tabuları yıkan bir devlet başkanına "globalleşen dünya" nezdinde sunulan payenin hiç mi özel bir payı yok?

Sadede gelelim.

"Tabu yıkıcısı"nın müşterek âlâyı vâlâ ile ebediyete uğurlanması "yıkılan tabular"ın hangi "tabular" olduğu sorusuyla doğrudan bağlantılıdır. Hangi tabuların yıkılmış olmasının bunca resmi/"gayri" resmi hayranlık ve minnet duygusuna yol açtığı ise en iyi, yıkılanların yerine geçirilmeye çalışılan tabularda açığa çıkmaktadır.

- Kapitalizmin kutsanması/servet sahipliğinin tebcili/paraya biad.
- Sosyalizmin ve sosyalizm için mücadele ruhunun aşağılanması.
- Batılı düveli muazzama politikalarına ve pratiklerine kayıtsız şartsız onay/ güce tapma.
- Dünya çapında Kuzey-Güney ikiliğinde Türkiye'nin Kuzeyin dümen suyunda seyrederek Güneye düşman vurucu güç işlevini yüklenmesi.

Şimdiki tabular bunlardır. Bunlara savaş açanlara hayat hakkı tanınmayacağı da asla el değdirilmeyecek temel tabudur. "Tabu yıkıcısı"na hayranlığın ve hayranlık beyanının gerçek anlamı ve somut içeriği burada yatmaktadır. Onun için de kimilerinin resmi katafalkın önünde —kendi beyanlarıyla— beş kez, on kez huşu içinde secde durmaya kadar varan şizofrenik davranış acayipliklerindeki keramet başka yerde değil, burda aranmalıdır.

T. A.

Av. HALİT ÇELENK

NAZIM'IN YURTTAŞLIĞI

İnsan'ı düşününce akla "yaratıcılık" geliyor ve insan yarattığı ve ürettiği oranda değer kazanıyor. Bu yaratıcılık kendini özellikle bilim, sanat ve yazın alanlarında gösteriyor. Bilim adamları, ünlü sanatçılar ve yazarlar bunun örnekleridir. Büyük Türk şairi Nazım Hikmet; sanat, yazın ve şiir alanındaki yaratıcı gücüyle Türkiye'de ve tüm dünyada kendini tanıtmış ve ünü evrenselliğe ulaşmış bir sanatçıdır. Dünyada Türkiye denilince akla Atatürk, Nazım Hikmet ve Nasrettin Hoca gelmektedir.

Bilindiği gibi bilim adamlarının ve büyük sanatçıların çoğu yaşadıkları toplumsal düzenle bağdaşamazlar, düzene karşı çıkarlar. Çünkü düşünsel gelişmeleri, bilimsel buluşları, onları düzenin hazmedemeyeceği aşamalara götürür. Bu nedenle düzenin temsilcileri onları suçlar, kamuoyunda yıpratmaya çalışır. Yasalar, mahkemeler, cezaevleri onlar içindir.

Nazım Hikmet'in, insan hakları, eşitlik, özgürlük, demokrasi ve sosyalizm üzerine düşünceleri, yürürlükteki düzenin temsilcilerini tedirgin etmiş ve hakkında 11 kez dava açılmasına neden olmuştur. Nazım, bu davalar sonunda toplam olarak 34 yıl ağır hapis cezasına çarptırılmış, bu cezanın 16 yılını çekerek, 61 yıllık yaşamının 16 yılını cezaevlerinde geçirmiştir. Daha sonra çıkarılan af yasası ile Nazım Hikmet özgürlüğüne kavuşmuş ama karanlık güçler peşini bırakmamıştır. Hazırlanan tertipler, tuzaklar ve izlemeler sonunda ciddi yaşam tehlikesiyle karşı karşıya kalan büyük şair çok sevdiği yurdundan ve halkından uzaklaşmak zorunda kalmış ve ülkeden ayrılmıştır.

İşte ünlü şair bu aşamada yurttaşlıktan çıkarılmıştır.

Bakanlar Kurulu Kararı

Nazım Hikmet'in yurttaşlıktan çıkarılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı şöyledir:

"Pasaportsuz olarak İstanbul'dan Romanya'ya kaçan ve oradan da Moskova'ya giderek havaalanında memleketi aleyhinde beyanatta bulunduğu ve müteakiben radyo yayınlarında Türkiye'nin hükümet şekli ve hükümeti idare edenler aleyhine geniş propaganda kampanyasına girişerek komünizmi yaymak maksadını güden neşriyatıyla Sovyet hükümetinin verdiği hizmeti ifa etmekte olan maruf komünist Nazım Hikmet Ran'ın kendisine bu hizmeti terk etmesi hususunda yapılacak tebligatın da bir fayda vermeyeceği mülahaza edildiğinden Türk vatandaşlığından çıkarılması; İçişleri Bakanlığı'nın 25/7/1951 ve 40945 sayılı yazısı üzerine 1321 sayılı kanunun 10. maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 25/7/1951 tarihinde kararlaştırılmıştır.

C. Başkanı C. Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Başbakan Yar. F. L. Karaosmanoğlu, Ad. Bak. R. Nasuhioğlu, M. Sav. Bak. H. Köymen, İçişleri Bak. H. Özyörük, Dışiş. Bak. F. Köprülü, Maliye Bak. H. Polatkan, M. Eğ. Bak. T. İleri, Bay. Bak. K. Zeytinoğlu, Eko. ve Tic. Bak. Muhlis Efe, Sağ. ve Sos. Yard. Bak. H. Üstündağ, Güm. ve Tek. Bak. R. S. Burçak, Tar. Bak. R. Ökmen, Ulaş. Bak. S. Kurtbek, Çalış. Bak. N. Özsan, İşlet. Bak. Namık Gedik."

Bu karar, o tarihte yürürlükte bulunan yasaya, savunma hakkına ve hukuka aykırı, kanıtsız, soyut, önyargılı bir kararardır.

1- 1312 sayılı VatandaşlıkYasası'nın 10. maddesine göre bir kişinin yurttaşlıktan çıkarılabilmesi için, yabancı bir devletin o kişiye bir hizmet görevi vermesi, kişinin o hizmeti kabul etmesi ve yerine getirmesi gerekir. Oysa karardan da anlaşıldığı gibi Nazım Hikmet'e verilmiş bir görev yoktur, sadece bir propaganda iddiası vardır. Propaganda, vatandaşlıktan çıkarma nedeni olamaz. Nazım'a bir hizmet verildiği, bu hizmetin kabul edildiği iddiası soyut, kanıtsız, varsayıma dayalı bir iddiadır.

2- Yasaya göre, yabancı devlet tarafından kişiye verilen hizmeti terk etmesi için (böyle bir hizmet varsa) o kişiye tebligat yapılacaktır. Buna rağmen ilgili bu görevi terk etmez ve sürdürürse işlem yapılacaktır. Nazım Hikmet'e böyle bir tebligat yapılmamış, savunması alınmamış ve böyle bir tebligatın yapılmasında bir yarar bulunmadığı kararda açıklanmıştır. Yani Bakanlar Kurulu yasaya aykırı karar verdiğini, karar metninde itiraf etmektedir. Bu da yasalarımızın ve uluslararası belgelerin kutsal bir hak olarak nitelediği savunma hakkı'na aykırıdır.

3- Kararda Nazım Hikmet'in havaalanında memleketi aleyhine sözler söylediği, radyoda Türkiye'nin hükümet biçimi ve yöneticiler aleyhine propaganda yaptığı, Sovyet hükümetinin hizmetine girdiği ileri sürülmüştür.

Ancak bunlar, soyut birer iddia olarak kalmıştır. Bu suçlamaların incelenmesi, yabancı basın, radyo-televizyon bültenlerinin getirilmesi, irdelenmesi ve bunların gerçeğe uygun olup olmadığının araştırılması gerekirdi. Böyle bir inceleme ve araştırmanın yapılmadığı karardan anlaşıl-

maktadır.

Açıklanan hukuksal durum karşısında Bakanlar Kurulu kararı "keen lem yekûn" yok sayılmak gerekir.

Yurttaşlık Konusu Mahkemede

Bakanlar Kurulu'nun verdiği haksız ve hukuk dışı yurttaşlıktan çıkarma kararının kaldırılması ve Nazım Hikmet'e yurttaşlık hakkının geri verilmesi istemiyle değerli meslektaşların avukat Atilla Coşkun, Metin Şekercioğlu ve Bilgin İnanç'la birlikte Nazım'ın kız kardeşi Samiye Yaltırım adına Bakanlar Kurulu'na yaptığımız başvuruya yasal süresi içinde yanıt verilmemiş ve Ankara İdare Mahkemesi'nde adı geçen kararın iptali için tarafımızdan bir dava açılmıştır. Ankara İkinci İdare Mahkemesi, davamızın esasına girmemiş, Bakanlar Kurulu kararının yasaya ve hukuka uygun olup olmadığını incelememiş, Nazım Hikmet'in kız kardeşi Samiye Yaltırım'ın olayda menfaat ilişkisi bulunmadığı ve dahası hakkı olmadığı gerekçesiyle davamızı reddetmiştir. Bu gerekçeye göre bu davanın Nazım Hikmet tarafından açılması gerekmektedir. İdare Mahkemesi'nin bu kararı tarafımızdan Danıştay nezdinde temyiz edilmiş ve kararın bozulması istenmiştir. Bu istemi inceleyen Danıştay 10. Dairesi de yerel mahkemenin kararını yerinde bularak, davacının olayda menfaat ilişkisi olmadığı gerekçesiyle kararı onaylamıştır. Danıştayın bu onama kararına karşı tarafımızdan "Karar düzeltmesi" (tashihi karar) isteminde bulunulmuş ve idare mahkemesinin kararının bozulması bir kez daha istenmiştir.

Bu başvurumuzda şu düşüncelere yer verilmiştir:

1- Yönetsel bir işlem hakkında dava açabilmek için yasaya göre olayda davacının bir menfaat ilişkisi olması gerekir. Nazım Hikmet'in vatandaşlığını ortadan kaldıran Bakanlar Kurulu kararıyla Nazım'ın kız kardeşi Samiye Yaltırım'ın menfaatlerinin bozulduğu açıktır. Yasanın öngördüğü menfaat ilişkisi maddi olabildiği gibi manevi de olabilir. Samiye Yaltırım, ağabeyi Nazım Hikmet'in yurttaşlıktan çıkarılmasından büyük acı duymuştur. Bu da doğal bir duygudur. Bu manevi menfaat ilişkisi, Nazım'ın kız kardeşine dava hakkı verir ve vermelidir.

2- Ölü bir kişiye hakaret edilse ve halkın gözünde küçük düşürülse, bu hakaretten acı duyan ölünün yakınları, örneğin eşi, annesi, babası, kardeşleri tazminat davası açabilirler. Nitekim daha önce Mustafa Taşar adında birisi tarafından Nazım Hikmet'e hakaret edilmişti. Biz avukatları, Nazım Hikmet'in kızkardeşi Samiye Yaltırım adına ve Mustafa Taşar aleyhine Ankara Hukuk Mahkemesi'nde tazminat davası açmıştık. Bu dava önce "olayda Samiye Yaltırım'ın menfaat ilişkisi bulunmadığı" gerekçesiyle reddedilmişti. Yaptığımız başvuru sonunda Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesi dava hakkımızı kabul etmiş ve tazminata hüküm verilmesi gerektiği yolunda mahkeme kararını bozmuştu. Bu kararda şöyle deniliyordu:

"...Davacının ölmüş kardeşinin, küçültme, aşağılama amacıyla sapık olarak nitelendirilmesi aynı zamanda davacının kişisel varlığına da yönelmiş bir saldırı niteliğindedir. Öte yandan, Yahudi kökenli olarak gösterilip aşağılanması da doğrudan doğruya davacının kişilik hakkına yönelik ayrı bir saldırı oluşturmuştur. Dairemizin öteden beri kökleşmiş içtihadı da bu yolda olduğu gibi, Öğreti de aynı doğrultudadır.

Mahkemenin, bu maddi ve hukuki olguları ve olayda Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi koşullarının davacı bakımından gerçekleştiği gözetilmeksizin davayı reddetmiş olması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir. Mahkemece yapılacak iş, uygun bir tazminata hükmetmekten ibarettir. Temyiz olunan hükmün gösterilen nedenle bozulmasına..." (6/7/1988 gün, 1988/2991 esas ve 6936 sayılı karar)

Yurttaşlık konusunda da aynı durum söz konusudur. Samiye Yaltırım, ağabeyinin yurttaşlıktan çıkarılmasından büyük acı duymuştur. Özellikle şiir ve sanat alanında ünü evrenselliğe ulaşmış ve bütün dünyanın saygı ve sevgisini kazanmış bir insanın yurttaşlıktan çıkarılmasının kız kardeşine acı ve üzüntü vereceği kuşkusuzdur. Bu "manevi menfaat ilişkisi" nedeniyle Sami Yaltırım'ın dava hakkının kabulü hukukun gereğidir.

Temelde Nazım Hikmet'i yurttaşlıktan çıkarmaya kimsenin gücü yetmez. O, sanatıyla, şiiriyle, yaratıcı gücüyle, yurt ve insan sevgisiyle Türkiye insanının ve dünya halklarının yüreğinde yerini almıştır. Biz burada biçimsel bir sorunun geçirdiği aşamaları özetlemeye çalışıyoruz.

Nazım bir kitabının önsözünde şunları söyler:

"Bu kitabın yazarı, yüreğini, kafasını, kalemini, boydan boya ömrünü halkına vermiş olmakla övünen sıradan bir Türk şairidir.

Şiirimin kökü yurdumun topraklarındadır. Ama dallarıyla bütün topraklara, doğuda, batıda, güneyde, kuzeyde uçsuz bucaksız yayılan bütün topraklara, o topraklar üzerinde kurulmuş medeniyetlere, büyük dünyamıza uzanmak istedim."

Nazım Türk diline sevgisini de şöyle anlatıyor:

"Bir köylü toprağını ve öküzünü, bir marangoz tahtasını ve rendesini nasıl severse ben de Türk dilini öyle seviyorum."

Nazım ile Neruda'ya Barış Ödülü verildiği zaman Neruda şunları söylemişti:

"Nazım'ın yaşadığı bir dünyada, Barış Ödülü'nü onunla paylaşmak benim için büyük bir onurdur."

Başka söze gerek var mı?■

KENAN SOMER

"AZİZ NESİN YİNE KONUŞTU"

1 Nisan 1993 günlü *Sabah* gazetesinin 23. sayfasındaki İzmir çıkışlı haberin başlığı böyleydi.

Haberden üstadın İzmir'de konuşarak, "Türk halkı aptallığının yanında dalkavuk, ikiyüzlü ve tembeldir" dediğini öğreniyorduk. Türk halkının yüzde altmışının aptal olmasının sözgelişi söylenmiş bir söz olduğunu, bu sözün herhangi bir istatistiğe dayanmadığını söyleyen Aziz Nesin, "İnanıyorum ki Türkiye'de benim belirttiğim oranın üzerinde daha fazla aptal insan var" diye konuşmuştu.

Bu arada bir de müjde vermişti üstad. "İnsanlarımızın neden aptal olduğunu, daha doğrusu neden ve kimler tarafından aptallaştırıldıklarını bilimsel olarak ispatlayan bir kitap yazıyorum," demişti. "Kitap tamamlandığı zaman kimsenin bir itirazı kalmayacak."

Nesin, gerçekte Türk halkını çok sevdiğini, kullandığı aptal ifadesinin duyduğu üzüntü ve acının bir çığlığı olarak kabul edilmesi gerektiğini de eklemişti. Haber burada bitiyordu.

Halk Başkalarıdır

"Dıraht-i meyvedar" olduğu için Aziz Nesin'in taşlayanı çoktur. Haberin başlığı da eski bir öfkeyi dile getiriyor. Bir süre önce üstad, kutsal bir devlet sırrını açıklarcasına, Tük halkının yüzde altmışının aptal olduğunu söylemişti. Bu —şimdilik son— kızgınlık, oradan geliyor.

Türk halkının yüzde şu kadarının aptal olduğunun söylenmesine kızanların, kendilerine aptal dendiğini düşündükleri için kızdıklarını sanmıyorum. Türk halkının yüzde altmışının aptal olduğunun söylenmesine kızanlar, aptalların oranı yüzde doksan dokuza da çıkarılsa, kendilerine aptal dendiğini düşünmeyeceklerdir. Kendilerini, aptal denmeyen yüzde birin içinde göreceklerdir. Kızanlar, kendilerine değil halka aptal denmesine kızıyor. Halkı savunmak istiyor.

Üstadın "yine" konuşarak, Türk halkının aptallığının yanı sıra dalkavuk, ikiyüzlü ve tembel olduğunu da söylemesi, durumda halkçılarımızın öfkesini tazeleyip katmerleştirmekten başka bir değişikliğe yol açmayacak, kimse alınganlığa kapılmayacaktır.

Türk halkı, onu savunanlar için vardır. Türk halkının değeri, halkçılarımız için var olmasına dayanır. Ve halkçılarımız var oldukça, Türk halkının kendini savunmaya hiçbir gereksinimi olmayacaktır. Türk halkı yüzde ne kadarının aptal, dalkavuk, ikiyüzlü ve tembel olduğunun söylenmesine, işte bu nedenle ilgisiz kalmaktadır.

Aziz Nesin yazdığı kitabı tamamladığı zaman, artık halkçılarımızın da bir itirazı kalmayacaktır. Çünkü insanlarımızın neden aptal olduğunu daha doğrusu neden ve kimler tarafından aptallaştırıldığını bu kitap, bilimsel olarak kanıtlayacak ve bilimin kestiği parmak acımayacaktır.

"Hayatta en hakiki mürşit ilim(dir)" değil midir?

Tanrıbilimden Bilimtanrıya mı?

Nefesine güvenen herkes, "bilimsel" bir kitap yazmaya girişebilir. Nefesine güvenen herkesin, bilimsel bir kitap yazmak için nedenleri olabilir. Peki Aziz Nesin acaba "basit" bir "gülmece" yazarı kalmamak için mi bilimsel ("bilimsel olarak ispatlayan") bir kitap yazıyor? Daha önce de bu nedenle mi "şiirler" yazmaya, daha doğrusu yayımlamaya başlamıştı?

İlahi Aziz Nesin! Attan inip eşeğe binmek istiyor! *Büyük Larousse*'ta bu "Türk gülmece yazarı" üzerine bakın neler yazıyor:

"Toplumun kimi tiplerini olağanüstü bir ustalıkla karikatürleştiren, bürokrasiyle alay eden, devlet çarkının işleyişindeki bozuklukları gülünçleştiren yapıtları, adının yurt sınırlarını aşarak başka ülkelerde de tanınmasını sağladı... Toplumun her kesiminde, her gün yaşanan olayların çelişkili yanlarını, bunların doğurduğu gülünç durumları, her çevrede rastlanan tipleri konu edinen gülmece hikâyeleri..., romanlar... yazdı. Yapıtlarında toplumsal bozuklukları, haksızlıkları, fırsatçılığı, bürokrasi-

yi, yanlış değer yargılarını kıyasıya eleştirdi. Çok geniş toplulukların kolayca sevebileceği canlı, hareketli, dolambaçsız bir anlatım yolu izledi. Bir yandan güldürürken, bir yandan da duygulandıran ve düşündüren bir yazar oldu. Onun anlattıklarına benzer terslikler, güldürücü olaylar, küçük insanı, ilerici aydını ezen bozukluklar geniş topluluklarca 'Aziz Nesin'lik olay' diye adlandırılmaya başlandı..." (*Büyük Larousse*, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1986, C. 14, s. 8605.)

Evet, nefesine güvenen herkes "bilimsel" bir kitap yazmaya kalkışabilir. Ancak bilim, doğruyu arar. Bilim adamlarının buldukları doğrular, bilimin aradığı doğruyu tüketmez. Aranan doğrunun tükendiği yerde, bilim varlık nedenini yitirir. Aranan doğru tükenmedikçe, kimsenin itiraz edemeyeceği bilimsel kitaplar yazılamaz. Bilimsel tanıtlamanın her türlü itirazı ortadan kaldırdığı yerde, bilimsel gelişme olanaksızlaşır. Öyle ki "yanlışlanabilirliği" bilimselliğin, ölçütü sayan düşünürler var (örneğin Karl Popper). Başka birçok konuda bu düşünürlere itiraz eden kimselerin bile, bu "ölçüt" konusunda pek bir şey diyebileceklerini sanmıyorum.

Ancak "kullandığı aptal ifadesinin duyduğu üzüntü ve acının bir çığlığı olarak kabul edilmesi gerektiğini" eklediğine göre, üstadın tamamlayacağı kitabın "bilimselliği" konusunda fazla bir kaygıya kapılmanın yersiz olacağı da düşünülebilir.

Bilimin yanılmazlığı düşüncesi, Aziz Nesin'in de benimser göründüğü bu düşünce, ona tanrısal bir işlev tanımaktan kaynaklanıyor. Bu bilim anlayışının altında (ya da üstünde, nasıl isterseniz), Aziz Nesin'in de paylaşır göründüğü belli bir aydın anlayışı yatıyor.

Devlet Gibi Aydın

Aydınları Aziz Nesin, "toplumun çıkarlarıyla kendi çıkarlarını eş gören" insanlar olarak tanımlıyordu (*Görüş*, Mart 1987, no 4, s. 6). Yalnız bilime değil, sanki aydına da tanrısal bir işlev tanıyordu.

Oysa yoktur böyle bir bağımsız aydınlar sınıfı. Böyle bir yanılsamayı paylaşan aydınlar varsa da, yoktur böyle bağımsız bir aydınlar sınıfı. Ama her toplumsal grubun kendi aydınlar katmanı vardır. Ve bu katman kendi çıkarlarını toplumun çıkarlarıyla değil, olsa olsa temsilcisi olduğu toplumsal grubun çıkarlarıyla eş görebilir.

Olsa olsa. Çünkü aydın temsilcisi olduğu sınıftan çıktığı zaman aralarındaki bağın, son derece sıkı, son derece organik olmasına karşın, kendi aydınlarını ve hele "büyük aydın"larını "ilhak etmek" zorunda kalan ast sınıflarda bu bağ, hiç değilse başlangıçta o denli sıkı, o denli organik değildir.

Her aydın, entelektüel bir etkinlik gösterir. Ama en ağır beden işlerinde çalışan emekçiler dahil hiç kimse entelektüel bir etkinlikten bağışık değildir. Bu anlamda, herkes aydındır. Ancak *entelektüel bir etkinlik* gösteren herkesin *entelektüel bir işlevi* yoktur. Bu anlamda, herkes aydın değildir. Aydınların belli bir ölçüde entelektüel özellik taşıyan kimi niteliklere de sahip olmaları gerekmekle birlikte, aydınlarla aydın olmayanları ayıran temel ölçüt, gösterilen etkinliğin entelektüel özellik taşıyan nitelikleri değil, genel toplumsal ilişkiler dizgesi içinde tutulan yerdir.

Konuya belli bir açıklık kazandırabilmek amacıyla, Gramsci'nin aydınlara ilişkin belli başlı düşüncelerini aktarmaya çalışacağım. Kaynağım, *Hapishane Defterleri* olacak (Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri*, Onur Yayınları, İstanbul, 1986). Ancak bu "okuma notları"nda, biraz da "free takılmak" yolunu tutacağım.

Organik Aydın ve Geleneksel Aydın

Aydınlar özerk ve bağımsız bir grup oluşturmaz. Her toplumsal grubun kendi uzman aydınlar kategorisi vardır. Çeşitli aydın kategorilerin gerçek gelişme süreci, şimdiye değin çeşitli biçimlere bürünmüştür. Bu biçimlerin en önemlileri ikidir:

1. Ekonomik üretim dünyasındaki özsel bir işlev kökensel alanı üzerinde doğan her toplumsal grup, kendisiyle birlikte organik olarak, yalnız ekonomik alanda değil siyasal ve toplumsal alanda da kendisine türdeşliğini (bir sınıf ancak hegemonya —ideolojik yönetim— ve zorlama —siyasal yönetim— uygulayan bir aydınlar katmanının oluşmasından sonra gerçekten türdeşlik kazanabilir) ve kendi öz işlevinin bilincini —teorik sınıf bilincini— kazandıran bir ya da birkaç aydınlar katmanı yaratır (*Hapishane Defterleri*, s. 309-310).

Her yeni sınıfın kendisiyle birlikte yarattığı ve derece derece gelişmesi boyunca geliştirdiği "organik" aydınla-

rın, çoğu zaman bu yeni sınıfın oluşmasına yol açtığı yeni toplumsal tipin ilkel etkinliğinin kimi kısmi görünümlerinin "uzmanlaşmaları" oldukları da saptanabilir (s. 310).

2. Ama gelişme eğilimlerinden birini dışavurduğu bir önceki ekonomik yapıdan gelen her "özsel" (temel) toplumsal grup (tarihsel bakımdan erkliği üstlenecek ve öteki sınıfların yönetimini eline alacak yeteneğe sahip her toplumsal grup), tarih yüzeyine çıktığı sırada, kendisinden önce var olan ve üstelik toplumsal ve siyasal biçimlerdeki en karmaşık ve köktenci değişikliklerin bile kesintiye uğratamadığı tarihsel bir sürekliliğin temsilcileri olarak da görünen aydın kategorileriyle karşılaşır (s. 311).

Bu çeşitli geleneksel aydın kategorileri, kendi kesintisiz tarihsel süreklilik ve niteliklilik bilinçlerini bir "birlik ruhu", bir "meslek dayanışması" biçiminde duydukları için kendilerini egemen toplumsal gruptan özerk ve bağımsız olarak görürler (s. 313). Bu nedenle bazı geleneksel siyasal toplum aydınlarının, yani devleti resmen yöneten siyasal personelin ve kendilerini onlarla özdeşleştiren öteki bazı geleneksel aydın kategorilerinin, kendilerini devlet olarak düşündükleri olur. (Tanrısal bir işlevle yüklü "devlet gibi aydın"lardır bunlar. Aydın derken Aziz Nesin, gerçeklikte bu tür aydınları düşünmüyor, kendisine kızan halkçıların aydın anlayışını paylaşmıyor mu?)

Geleneksel aydın tipini, günlük anlamdaki aydın tipini edebiyatçı, filozof, sanatçı simgeler. Kendilerini edebiyatçı, filozof, sanatçı olarak gören gazeteciler, bu yüzden "gerçek" aydınlar olduklarını da düşünürler (s. 315).

Yeni bir aydınlar katmanının yaratılması sorunu, herkeste belli bir gelişme düzeyinde var olan entelektüel etkinliğin eleştirel biçimde geliştirilmesine dayanır. Entelektüel etkinliğin eleştirel biçimde geliştirilmesi, bu etkinliğin kassal-sinirsel çabayla olan ilişkisini yeni bir dengе ereğiyle değiştirerek ve fiziksel ve toplumsal dünyayı durmadan yenileyen genel bir pratik etkinlik öğesi olarak kassal-sinirsel çabanın da yeni ve bütünsel (total) bir dünya görüşünün temeli durumuna gelmesini sağlayarak geliştirilmesi anlamına gelir (s. 315).

Yeni aydın tipinin temelini çağdaş dünyada (her üretim biçimine bir temel sınıf ve dolayısıyla bir aydın tipi karşılık düşer), hatta en ilkel ve en değersizi de olsa, sınai çalışmaya sıkı sıkıya bağlı teknik eğitim oluşturmalıdır. Teknik çalışmadan teknik bilime, teknik bilimden tarihsel hümanist anlayışa erişir yeni aydın; tarihsel hümanist anlayış olmadan yalnızca bir "uzman" kalınır ve bir "yönetici" (uzman+politikacı) olunamaz.

Entelektüel işlevin uygulanmasıyla uzmanlaşan aydın kategoriler böyle oluşur ve bütün toplumsal gruplarla, ama özellikle en önemli toplumsal grupla sıkı bir ilişki içinde daha geniş ve daha karmaşık bir gelişme gösterir. Erkliğe erişmeye çalışan her grubun en önemli belirtici özelliklerinden biri de geleneksel aydınları "ideolojik olarak" kendi içinde eritmek ve kendine kazanmak için yürüttüğü savaşımdır. Bu grup aynı zamanda kendi organik aydınlarını ne denli çok değişikliğe uğratırsa, bu kendi içinde eritme ve kendine kazanma da o denli hızlı ve o denli etkili olur (s. 316).

Aydınlarla üretim dünyası arasındaki ilişki, temel toplumsal gruplar bakımından olduğu gibi dolaysız değil ama tüm toplumsal doku yoluyla, aydınların gerçeklikte "memur"larından başka bir şey olmadıkları üstyapılar bütünlüğü yoluyla, çeşitli düzeylerde "dolaylı" bir ilişkidir. Çeşitli aydın katmanların "organik" niteliği, temel bir toplumsal grupla az ya da çok sıkı ilişkileri, yapısal temelden başlayarak aşağıdan yukarıya bir işlevler ve üstyapılar basamaklarını kurarak ölçülebilir. Şimdilik iki büyük "kat" saptanabilir üstyapılarda: "Sivil toplum", yani halk dilinde "özel" denilen örgütler bütünlüğü katı olarak adlandırılabilecek kat ile "siyasal toplum" ya da devlet katı. Egemen grubun tüm toplum üzerinde "hegemonya" işlevi ve kendini devlette ya da "hukuksal" hükümette dışavuran "doğrudan egemenlik" ya da buyurma işlevine karşılık düşer bu katlar. Örgütleme ve bağlantı işlevlerinin ta kendisidir bu işlevler. Egemen grubun toplumsal hegemonya ile siyasal hükümete ilişkin ast işlevlerini uygulama "memur"larıdır aydınlar, yani 1) egemen toplumsal grupça toplumsal yaşama verilen yönelime büyük halk yığınlarınca sağlanan ve "tarihsel olarak" egemen grubun üretim dünyasındaki işlevi sonucu kazandığı saygın-

lıktan (ve esinlediği güvenden) kaynaklanan "kendiliğinden" uzlaşma (konsensüs) ile 2) etkin (aktif) olduğu denli edilgin (pasif) "uzlaşma"yı da kabul etmeyen grupları "yasal olarak" disiplin altına almayı sağlayan devlet zorlama aygıtına ilişkin ast işlevleri uygulama "memur"ları. Ama kendiliğinden uzlaşmanın da olmayacağı zaman, buyurmada ve yönetimde bunalım uğrakları olasılığına karşı, toplumun tümü için oluşturulmuştur bu devlet zorlama aygıtı (s. 318-319).

(*Etkin olduğu denli edilgin uzlaşmayı da kabul etmeyen gruplar üzerine:* Toplumsal bir grubun egemen sınıfla pasif konsensüsü kabul etmemesi, siyasal sınıf bilincine eriştiğini gösterir. Çünkü siyasal sınıf bilinci, ancak aktif konsensüsü, kendi sınıf çıkarları doğrultusunda bir uzlaşmayı temellendirir. Ancak egemen sınıf, siyasal sınıf bilincine varan toplumsal grupla aktif konsensüse varmaktan, alışılmış bir düzey üzerinde ödün vermekten kaçınırsa, ona karşı gene devlet zorlama aygıtına yaslanmak zorunda kalacaktır.)

Aydınlar, Parti ve Devlet

Her temel toplumsal grubun organik kategorisi olarak aydınlarla geleneksel kategori olarak aydınlar arasındaki ayrım bakımından düşünülürse en ilginç sorun, çağdaş siyasal partiye, onun gerçek kökenlerine, gelişmelerine ve biçimlerine ilişkin sorundur. Aydınlar sorunu karşısında siyasal parti sorunu ne duruma geliyor? Bazı ayrımlar yapmak gerekiyor: 1. Kimi toplumsal gruplar için kendi organik aydınlar kategorilerini üretken teknik alanda değil de doğrudan doğruya siyasal ve felsefi alanda — kendilerine özgü— oluşturma biçiminden başka bir şey değildir siyasal parti. Belli bir toplumsal grubun genel nitelikleri ile oluşma, yaşama ve gelişme koşulları nedeniyle zorunlu olarak böyle oluşur bu organik aydınlar kategorileri. 2. Bütün gruplar için siyasal parti, devletin siyasal toplumda daha geniş ve daha bireşimsel bir biçimde gördüğü işlevin, yani belli bir grubun, egemen grubun organik aydınlarıyla geleneksel aydınlar arasında kaynak yapma işlevinin tıpkısını "sivil" toplumda yerine getiren düzeneğin ta kendisidir. Ve bu işlevi parti, kendi öz oluşturucularını, yani "ekonomik" olarak doğmuş ve gelişmiş olan toplumsal bir grubun öğelerini nitelikli siyasal aydınlar durumuna, sivil ve siyasal tam bir toplumun organik gelişmesine bağlı bütün etkinliklerle işlevlerin yöneticiler ve örgütleyicileri durumuna getirinceye dek işleyip geliştirmek olan kendi temel işlevinin buyruğu altında yerine getirir. Ve hatta siyasal partinin kendi ortamında işlevini, devletin daha geniş bir ortamda gördüğünden çok daha tam ve organik bir biçimde yerine getirdiği de söylenebilir. Belirli bir grubun siyasal partisine giren bir aydın, bu grubun organik aydınlarıyla kaynaşır, bu gruba sıkı sıkıya bağlanır. Oysa devlet yaşamına katıldığı zaman bu aydın, ancak şöyle böyle bir biçimde olabilir bu iş ve bazen de hiç olmaz. Ve hatta birçok aydının, kendilerinin devlet olduklarını düşündükleri de olur. Bu kategorinin görkemli topluluğu yüzünden bazen önemli sonuçlar doğuran ve *gerçekten* devlet olan temel ekonomik grup içinde can sıkıcı güçlüklere yol açan bir inançtır bu inanç. (Devleti resmen yöneten politikacılarla, bu politikacıların gerçeklikle görevlileri ya da Gramsci'nin sık sık söylediği gibi "memur"ları oldukları ekonomik güçler arasında bazen ortaya çıkıveren çelişkilere anıştırmada bulunuyor Gramsci.)

Bir siyasal partinin bütün üyelerinin aydın olarak düşünülmesi gerektiğini ileri sürmek, alaylara ve karikatürlere yol açabilecek bir olumlamadır. Gene de iyi düşünülürse, son derece doğru bir şeydir bu. Entelektüel düzeyleri ayırt etmek gerekecek, bir partinin en düşük ya da en yüksek entelektüel düzeyinde daha büyük bir genişleme olabilecektir. Önemli olan bu değildir. Önemli olan partinin yönetme ve örgütleme işlevidir; öyleyse eğitici işlevi, öyleyse entelektüel işlevi. Ne bir tüccar bir siyasal partiye ticaret yapmak için girer, ne bir sanayici daha çok ve daha düşük maliyet fiyatlarıyla üretmek, ne de bir köylü yeni ekim yöntemlerini öğrenmek için. Bu erekle tüccarın, sanayicinin ya da köylünün ekonomik-korporatif etkinliğinin en uygun çerçevesini bulduğu meslek sendikası vardır. Siyasal partide ekonomik bir toplumsal grubun öğeleri tarihsel gelişmelerinin bu (ekonomik-korporatif) uğrağını aşar ve ulusal ve uluslararası nitelikte (etik-politik) bir etkinliğin görevlileri durumuna gelirler (s. 322-324). ■

BİR MİLİTANIN ÖLÜMÜ

Geçtiğimiz Nisan ayında Güney Afrika halkı ANC'nin (Afrika Ulusal Kongresi'nin) iki önemli liderini yitirdi.

ANC Ulusal Başkanı Oliver Tambo, Johannesburg'ta geçirdiği kalp kriziyle 75yaşında hayata veda ederken, Chris Hani ise ondan iki hafta önce 10 Nisan Cumartesi günü silahlı bir saldırıda vurularak öldürülüyordu.

Oliver Tambo, Nelson Mandela'nın cezaevinde bulunduğu uzun yıllar boyunca Afrika Ulusal Kongresi'ni sürgündeyken yönetmişti.

50 yaşındaki Chris Hani ise hiç şüphesiz ki Güney Afrika'nın en karizmatik siyah liderlerinden biriydi. Nelson Mandela ile birlikte olduğu mitinglerde kitlenin büyük tezahüratını topluyordu.

Eski bir gerilla savaş gazisi, eski bir mahkûm olarak beyazlarla barış görüşmelerini yürütüyordu. İyi eğitim görmüş, Latin kültürü almış birisi olarak Güney Afrika'nın refahının kıyısında yaşayan milyonlarca gencin kahramanıydı.

Afrika Ulusal Kongresi'nin yıldızının parlamasıyla, Hani, genel sekreterliğini kabul ettiği Komünist Parti'nin de öne çıkmasını sağladı. Bitmeyen enerjisiyle Güney Afrika başkanı olmaya adaydı. Sağcı beyazların en çok nefret ettiği ve korktuğu bu adam, Johannesburg'un tutucu orta sınıflarının oturduğu banliyölerinden birinde yaşıyordu. O gün korumalarına izin vermiş olan Hani, çarşıdan gazetesini almış dönüyordu. Tanıklara göre, arabasından çıkar çıkmaz yanına bir beyaz yaklaştı, yakın mesafeden dört el ateş etti. Hani hemen oracıkta öldü. Silahlı saldırgan kırmızı bir arabaya binerek kaçtı. Polis, 40 yaşlarında, Polonya'dan 1981'de Afrika'ya göçetmiş Januzi Jakul Walus'u yakaladı. Walus ırkçı Afrika Direniş Hareketi isimli örgüte üyeydi.

Chris Hani'nin yeni anayasa görüşmelerinin yeniden başlamasından 10 gün sonra öldürülmesi anlamlıdır. Çünkü kendisi barış sürecindeki gözle görülür ivmeyi yaratan kuvvetli bir ses olmuştu. F. de Klerk ve ANC arasında iktidar paylaşımı görüşmelerinin ana hatlarını çizen o olmuştu. Bu anlaşma 1994'te her kişiye bir oy hakkıyla yapılacak seçimlerin tarihini ve muhtemelen, çok ırklı ANC ile beyaz başkan Klerk arasında, iktidarı, siyah çoğunluk lehine, 1990'ların sonuna kadar paylaştıracaktı.

Bunu kabul etmenin sağcı beyazlar açısından kolay olmadığını Chris Hani bizzat kendisi de dile getirmişti. Ölümünden bir hafta önce Pan Afrika Kongresi'nin —1991'de ANC'nin yine Hani'nin girişimiyle yaptığı gibi— bir an önce silahlı mücadeleyi terk etmesi konusunda üstelemişti.

Chris Hani'nin katledilişiyle başlayan huzursuzluk liderlerin çabalarıyla yatıştırılmaya çalışıldı. ANC ve Komünist Parti kitlelere metanet ve intikam almama çağrısında bulundu. Bu durumda doğan liderlik krizi de henüz çözülmemiş durumda. İlik kanseri olan Komünist Parti Genel Başkanı Joe Slovo bilindiği gibi Aralık 1991'de yükümlülüklerini Hani'ye devretmişti. ANC'de ise 74 yaşındaki Mandela'dan sonra, gücünü işçi sendikalarından alan genel sekreter, 40 yaşındaki Cyril Ramaphosa geliyor. Diğer aday ise 50 yaşındaki Thabo Mbeki. Mbeki ANC'nin diplomatik şefi.

Hani özellikle ANC'nin askeri kanadı olan Ulusun Mızrağı'ndaki geçmişiyle biliniyor. Sürgündeyken beyazların boyunduruğundaki

Rhodesia'da çarpışmış, Botswana'da bir silah deposuna yaptığı baskında yakalanarak iki sene hapis yatmış, daha sonra Lesotho'da yedi sene gerilla yetiştirmişti. 1990'da ANC'nin legalleşmesiyle döndüğü Güney Afrika'da silahların bırakılması çağrısında bulunmuştu. Hani'nin 45.000 üyeli örgütü canlandırdığı ve bunun da çok partili demokrasiye hizmet edeceğine inandığı biliniyor. İki fedakâr savaşçının, Oliver Tambo ve chris Hani'nin anıları önünde saygıyla eğiliyoruz.

Ölümünden bir ay önce *Newsweek* dergisi Chris Hani ile bir röportaj yayımlamıştı. Bazı bölümleri şöyle:

- Beyaz hükümetle iktidar paylaşımını neden desteklediği:

Bu tek gerçekçi ve anlamlı yaklaşımdır. Bu ülkedeki değişimin doğasını dikkate almak zorundayız. Bu görüşmeler yoluyla olmalıdır. Muhatabımız yenmediğimiz bir düşmandır. Mevcut kutuplaşma, kararsızlık ve sivil idare ve askeriyeyi kontrolünde tutan yaklaşık 5 milyonluk bir beyaz güç karşısına, kararlılığı, birliği ve uzlaşmayı koymak zorundayız.

Bunu kabul etmek kolay olmadı benim için. Ama mevcut koşullarda ve güç dengesinde bu bizi bir yere götürecektir. Bizi diğer gruplar eleştirdiler ve satılmışlıkla suçladılar. Buna inanmıyorum. Bu ülkeye demokrasi bir tek darbede gelmez. Seçimlere gider iktidarı alırız. Ama bu iktidar güçsüz olur, askeriyenin ve sivil idarenin tam desteğini almaz.

- Afrika'da komünizm üzerine:

Bizim anladığımız şu: Doğu Avrupa'da evvelce uygulandığı şekli antidemokratikti. Daha önce daha otoriter biçimine dahil olduğumuz için şimdi demokrasi konusuna daha hassas yaklaşıyoruz. Şimdi çok partili demokrasiye döndük. Amerikalılar'ın soğuk savaş dönemine mahkûm olduklarını da sanmıyorum.

...Bizler en başından beri apartheid'a karşı mücadele etme geleneğini sürdürüyoruz. İkincisi bu ülkedeki herkes ırkçılığa karşı ANC'den dahi daha fazla mücadele etmemizden son derece memnun. Asla bir "siyah partisi"ne inanmadık, ırklarüstü partiyi savunduk. Üçüncüsü, komünistler mücadelenin her zorlu aşamasında her zaman öncü rol oynadılar. Partimiz sokaktaki vatandaşın günlük problemleriyle uğraşır. Bu da kırsal bölgelerde de çok tutulmasının nedenidir.

- Beyaz azınlık hakkında:

Bu gerçekten ister hoşlanalım, ister hoşlanmayalım; beyazlar da bizim gibi Güney Afrikalılar'dır. Onlar iktidarı bizden aldılar, bize baskı uyguladılar, ama bizler beyaz grubu yok etmek üzere mücadeleye girmedik. Biz onlara demokrasinin ırk ayrımından daha iyi olacağı, daha iyi, daha normal bir hayat sürdürecekleri fikrini aşılamak istedik. Yıllardır korktukları siyahlardan artık korkmayacaklar. Beyazlar artık değişimin kaçınılmaz olduğunun farkına varmaya başlıyorlar, değişimle birlikte yaşamaya başlıyorlar. Ben Johannesburg'un Boksburg denilen tutucu bir kentinde yaşıyorum ama çocuklarım herhangi bir şekilde taciz edilmediler. Hiçbir problemim olmadı. Ben iyimser bir insanım. Belki zaman alacaktır ama demokrasi zafere ulaşacaktır. ■

(*Newsweek*, Nisan 1993 sayısından çevrilmiştir.)

"Şüpheliler Yakalanmıştır Efendim!"

ANIYORUZ

MARE NASTRUM*

En uzun koşuysa elbet
Türkiye'de de Devrim
O, onun en güzel yüz metresini koştu
En sekmez lüverin namlusundan
fırlayarak...
En hızlısıydı hepimizin,
En önce göğüsledi ipi...
Acıyorsam sana anam avradım olsun
Ama aşk olsun çocuk sana.
Aşk olsun!

Can Yücel

* Latince: Bizim Deniz

